

SUOMENHEVOSEN VUOSISATA KOULULAISTEN KUVALLISISSA TÖISSÄ

HAMK
HÄMEEN AMMATTIKORKEAKOULU
HÄME UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Mustiala, Hevostalous

Syksy 2017

Tarja Kankkunen

Hevostalous
Mustiala

Tekijä	Tarja Kankkunen	Vuosi 2017
Työn nimi	Suomenhevosen vuosisata koululaisten kuvallisissa töissä	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytteessä tarkastellaan hevosen, erityisesti suomenhevosen, representaatioita suomalaisten koululaisten kuvataideopetuksen puitteissa noin sadan vuoden aikana tekemissä oppilastöissä. Kuinka suomenhevokset esiintyvät oppilastöissä eri aikoina, eri tehtävissä ja rooleissa, ja millaisena ihmisen ja hevosen suhde niissä näyttäytyy?

Yhteensä 408 oppilastyön tiedot merkittiin aikajärjestyksessä Exceliin, jaettiin viiteen ajanjaksoon ja eriteltiin määrällisiksi piirteiksi. Tällöin aineistoa voitiin tarkastella myös yksittäisiä oppilastöitä laajempina kokonaisuuksina ja vertailla eri ajanjaksojen aineistoja keskenään.

Koululaisten hevosaihetyöt heijastelevat paitsi hevosen rooleja myös syn-tyaikojensa historiallisia tilanteita ja sosiokulttuurista todellisuutta. Esiin piirtyvä suomenhevosen tarina muistuttaa sen kirjoitettua historiaa: pu- toaminen eniten kuvatusta hevosrodusta aina vähemmän ja vähemmän kuvatuksi, sitten uusi tuleminen hevosaihetöiden rotuna. Kuvista välittyvä ihmisen ja hevosen suhde lämpenee sadan vuoden kuluessa ja arvostus ja kiinnostus hevosta ja sen luontaisia ominaisuuksia kohtaan kasvaa.

Hevonen on ollut koululaisten kuvanteon aiheena vastaavalla tavalla su- kupuolitettu kuin sen historia: hevosalan feminisoituessa oppilastöiden sisällöt muuntuvat ja pääasialliset tekijät vaihtuvat pojista tytöiksi. Koko aineiston valossa hevonen on kuitenkin yhtä lailla tyttöjen kuin poikien ”juttu”.

Työn yksi tavoite on tukea suomenhevosrodun tunnettuutta, suosiota ja työhevoskäyttöä. Toinen tavoite on tuoda esiin feminiinisenä koettua toimintaa hevosen kanssa myös miehisenä ulottuvuutena. Kolmanneksi halutaan edistää Kuvataidekasvatuksen historia-arkiston ja vastaavien kokoelmien tutkimuksellista käyttöä tuomalla näkyväksi koululaiset he- voshistorian visualisoinneiksi ja kirjaajina. Opinnäytteen toimeksiantaja on Hämeen ammattikorkeakoulun Uudistuva hevostalous-hanke.

Avainsanat suomenhevonen, historia, kuvataidekasvatus, oppilas, taide, sukupuoli

Sivut 85 sivua

Equine industry

Mustiala

Author

Tarja Kankkunen

Year 2017

Subject

Finnhorse in the artwork of school children during a century

ABSTRACT

The study is about the representations of horses, particularly Finnhorses, in the Finnish school children's artwork made in the art educational context during approximately 100 years. How are Finnhorses presented in the students' artwork in different times, tasks and roles, and how does the horse-human relationship appear in them?

The information of 408 artworks in total was listed chronologically in Excel, then divided in five time periods and analysed into calculable features. This enabled examining the data in larger sets than singular items and comparisons between the data of different periods.

The students' horse images reflect the roles of horses as well as historical situations and sociocultural reality of the time of their making. The unfolding story of the Finnhorse resembles its written history: losing its status as the most represented horse breed, becoming less and less represented, then returning as the most represented breed. The images reflect growing intimacy between horses and humans and growing respect and interest towards horses and their nature through time.

Horse as a subject of school children's images and horse history have been gendered in a similar way: as the horse industry becomes feminized the contents of images change and their main authors change from boys to girls. However, in the light of the whole data horses have been both a girl and a boy "thing".

One aim of this study is to boost the fame and popularity of Finnhorse as a breed and as a workhorse. Secondly, the aim is to bring out the horse involving activities, experienced as feminine, also as a masculine dimension. The third aim is, by presenting school children as recorders of horse history, to encourage research use of the History of Art Education Archive and equivalent collections. The commissioner of the thesis is Renewable Equine Industry in Finland -project in Häme University of Applied Sciences.

Keywords

horse, history, Finnish horse, school, art, education, gender

Pages

85 pages

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Opinnäytteen idea	1
1.2	Mikä kuvataidekasvatuksen historia-arkisto on ja miten se on syntynyt	2
1.3	Oppilastyökokoelmista	2
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA LÄHESTYMISTAPA	3
2.1	Tutkimustehtävä ja lähestymistapa	3
2.2	Koululaisten kuvien tulkinnasta	4
2.3	Aineiston valinta	5
2.4	Aineiston käsittely, järjestely ja alustava tarkastelu	6
2.5	Sisältöpiirteiden erittely Excel-taulukossa	7
2.6	Ajallinen tarkastelu	9
3	SUOMENHEVOSEN MAA – 1900-1938	10
3.1	Oppilastöiden sisältöpiirteitä	10
3.2	Maatilojen käyttöhevoset ja hevosmiehet	13
3.3	Pojat piirsivät hevoskuvia	16
3.4	Suomi on suomenhevosen	20
4	SOTIEN JA JÄLLEENRAKENNUKSEN AJANJAKSO – 1939-1959	21
4.1	Oppilastöiden sisältöpiirteitä	21
4.2	Missä ovat talvi- ja jatkosodan hevoset?	24
4.3	Isän arvokas apuneuvo ja pojan kuvanteon aihe	26
5	MAATALOUS KONEELLISTUU – 1960-1979	31
5.1	Oppilastöiden sisältöpiirteitä	31
5.2	Pellot pakettiin ja hevonen autoon	33
5.3	Poikien kiinnostus hevosaiheeseen vähenee	34
5.4	Tytöt satulassa – ja ohjissakin	37
5.5	Hevoset vs. saastuttavat autot	39
6	HAAVEIDEN HEVOSET – 1980-1999	41
6.1	Oppilastöiden sisältöpiirteitä	41
6.2	Ratsastusharrastuksen nousu	43
6.3	Hevospiirtäjiä maaseudulta	45
6.4	Tyttöistyminen	47
6.5	Laumaeläimiä ja lentäviä hevosia	49
7	SUOMENHEVOSEN PALUU – 2000-LUKU	50
7.1	Oppilastöiden sisältöpiirteitä	51
7.2	Suomenhevonen 100 vuotta ja Kohtaamisia -kilpailu	53
7.3	Tyttöjen ratsastusharrastus ja hevospiirtäminen	55
8	POHDINTAA JA PÄÄTELMIÄ	56

8.1	Katsaus hevosen rooleihin aineistossa	58
8.2	Ihmisen ja hevosen lämpenevä suhde.....	60
8.3	Hevonen on lähellä luontoa.....	64
8.4	Maaseudun ja kaupungin hevonen	65
8.5	Hevonen on tyttöjen ja poikien juttu	67
8.6	Hevosen paluu estradille	72
8.7	Oppilastyöt suomenhevoshistorian vaiheiden peleinä.....	73
9	LOPUKSI	75
9.1	Arviointia	75
9.2	Vielä jäi tutkittavaa.....	76
9.3	Tulosten hyödyntäminen.....	77
	LÄHTEET	78

1 JOHDANTO

1.1 Opinnäytteen idea

Tarkoitukseni on tässä opinnäytteessä nostaa esiin hevosen ja erityisesti suomenhevosen tarinaa sellaisena kuin se ilmenee suomalaisten koululaisten hevostia esittävässä, kuvataideopetuksen puitteissa tehdyissä oppilastöissä noin sadan vuoden ajalta. Kuinka hevoset esiintyvät koululaisten piirroksissa eri aikoina, eri tehtävissä, eri rooleissa?

Aiheen valintaa ohjasivat omakohtaiset kokemukset. Olen syntynyt Joensuuassa vuonna 1960, asunut maaseutukaupungissa ensimmäiset neljä ikävuottani ja Helsinkiin muutettuumme viettänyt edelleen kaikki lapsuuteni kesät äitini ja isäni kotiseudulla Kiteellä. Siellä pientilojen pelto- ja metsätyöt tehtiin vielä 1960-luvulla suomenhevosilla, jotka ehdin oppia tuntemaan ennen kuin niistä luovuttiin vuosikymmenen vaihteen tienoilla. Sen lisäksi, että aihe kiinnostaa minua henkilökohtaisista syistä, se on mielekäs, koska se tuo luontevasti yhteen hevostalouden opintoni sekä aiemman osaamiseni ja työkokemukseni taidekasvatuksen alalta. Tällä kokemus- ja osaamiskombinaatiolla minulla oli hyvät edellytykset tutkia suomenhevosen historiaa edellä mainitun, pääasiassa kuvallisen arkistomateriaalin pohjalta.

Hevostalouden aihe liittyy siten, että se avaa uudenlaisen, kiinnostavan näkökulman suomenhevosen historiaan, hevosen taloudelliseen ja kulttuuriseen merkitykseen yhteiskunnassa ja merkitykseen yksilöille. En ole toistaiseksi löytänyt tutkimusta, jossa hevosen historiaa Suomessa tai muualakaan maailmassa lähestyttäisiin ikään kuin entisaikojen koululaisten vinkkelistä. Tarkastelussa kulkee mukana sukupuolinäkökulma, jonka kautta voidaan valottaa joitakin hevosalan kannalta tärkeitä, sukupuoleen liittyviä kysymyksiä. Lisäksi opinnäytteeni osuu teemaltaan hyvin Suomen itsenäisyyden 100-vuotisjuhlavuoteen ja suomenhevosen kantakirjauksen 110-vuotisjuhlavuoteen.

Työni ensisijaiset tavoitteet liittyvät suomenhevoseen: haluan edistää suomenhevosen tunnettuutta ja statusta Suomessa ja kansainvälisesti sekä edistää suomenhevosen kasvatusta ja suosiota. Lisäksi haluan työlläni auttaa edistämään suomenhevosen työhevoskäyttöä, minkä näen ympäristönsuojelun näkökulmasta tulevaisuudessa yhä merkittävämpänä vaihtoehtona koneellistuneelle maataloudelle (ks. myös. Halminen 2003).

Toisena tavoitteenani on tuoda näkyväksi suomenhevosen ja ylipäätään hevosen kanssa toimimista myös miehisenä ulottuvuutena. Käsitys niin hevosharrastuksesta kuin koko hevosalasta ”vain” tyttöjen ja naisten juttuna näyttää olevan varsin yleinen Suomessa hevosalan ulkopuolisten keskuudessa ja se nousi esille myös äskettäin opintojen puitteissa analy-

soimissamme Hevosalan mielikuvat –kyselyn vapaamuotoisissa vastauksissa (Hevosalan mielikuvat -kyselystä ks. Pussinen 2017. Ks. myös Faijahommia -blogi). Toivon historiallisen tarkasteluni horjuttavan tätä käsitystä.

Kolmantena tavoitteenani on edistää Kuvataidekasvatuksen historia-arkiston tutkimuksellista käyttöä esittelemällä arkiston aineistoa ja tuomalla näkyväksi koululaiset hevoshistorian visualisoijina ja kirjaajina.

1.2 Mikä kuvataidekasvatuksen historia-arkisto on ja miten se on syntynyt

Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulussa sijaitsevaan Kuvataidekasvatuksen historia-arkistoon on 1980-luvun loppupuolelta alkaen kerätty ja lahjoitettu noin 70 000 eri aikoina eri puolella Suomea yleisivistävän koululaitoksen piirissä tehtyä kuvataiteen – tai aiemmin käsittein ilmaistuna piirustuksen, kuvaamataidon – oppilastyötä. Mukana on piirustuksia, maalauksia, kollaaseja, grafiikkaa ja jonkin verran myös kolmiulotteisia töitä, valokuvia ja elokuvia. Suurin osa arkiston töistä on tehty vuosina 1910 – 1999, vanhimmat jopa 1800-luvun lopulla, uusimmat vuonna 2009.

Oppilastöistä pääosa kuuluu eri kouluista ympäri Suomea saatuihin koulukohtaisiin kokoelmiin, joiden valtaosa on kuitenkin peräisin pääkaupungista ja sitä ympäröivistä kunnista. Maantieteellistä edustavuutta parantava, itsessäänkin merkittävä osa arkiston kokoelmista muodostuu kouluhallituksen, sittemmin (1991 lähtien) opetushallituksen 1939-2009 järjestämiin kuvataidekilpailuihin osallistuneista kilpailutöistä.

Oppilastöiden lisäksi arkistossa on runsaasti muuta kuvataideopetukseen liittyvää kuvallista ja kirjallista materiaalia, kuten oppimateriaalia (mallitauluja, oppikirjoja), opettajien leikekokoelmia ja päiväkirjoja sekä taustatietoa arkiston oppilastöistä kootuista näyttelyistä ja niihin liittyvistä tutkimushankkeista.

1.3 Oppilastyökokoelmista

Arkiston koko oppilastyöaineistosta on yli 9400 työtä eli reilu 1/8 luetteloitu ja kuvailtu Excel-tietokantoihin. Tyttöjen töitä luetteloissa on noin 5780 eli lähes kaksinkertainen määrä verrattuna poikien töihin, joita on noin 3000. Loput noin 600 työtä ovat sellaisia, joista tekijän sukupuoli ei käy ilmi. Lukemat eivät kerro työt tehneiden oppilaiden määrää, sillä useilta oppilailta on mukana 2-3 työtä ja joiltakin jopa yli 10 työtä.

Tyypillisesti arkistoon on kulkeutunut vain osia tai valikoimia oppilaiden samanaikaisesti tekemistä tehtäväsarjoista. Esimerkiksi Töölön yhteiskoulun pitkäaikainen piirustuksenopettaja Beda Närhi, jonka systemaattisesti keräämät 1930-1960-lukujen oppilastyöt olivat ensimmäinen arkistoon

lahjoitettu kokoelma, oli järjestänyt vuosittain oppilastyönäyttelyitä ja tallettanut niistä ilmeisesti parhaaksi katsomansa kuvat koulunsa arkistoon (Pohjakallio 2009, 140). Myös kouluhallituksen kaikkiin kilpailuihin alun perin lähetetyistä töistä on arkistoon saatu vain osa. Niiden luetteloitua aloitettiin 2000-luvulla uusimmista töistä ja luetteloituna ja kuvailtuna ovat vasta vuosina 1980 ja 1981 pidettyjen kilpailujen arkistoon saadut työt.

Tähän mennessä taulukoihin kootut arkiston oppilastyöt ja kilpailutyöt ovat peräisin vähintään 300 koulusta eri puolilta Suomea, kun huomioidaan päällekkäisyydet ja kun ala-asteet, yläasteet ja lukiot lasketaan omina kouluinaan.

Tätä opinnäytettä varten olen etsinyt näistä pääasiassa kaksiulotteisia töitä, joiden sisältö tai teema viittaa hevoseen jollakin tavalla ja joihin viitataan vaihtelevasti ilmaisuilla hevosaiheinen työ tai hevosaihetyö.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA LÄHESTYMISTAPA

2.1 Tutkimustehtävä ja lähestymistapa

Aineistolähtöisen tutkimukseni pääaineistona ovat Kuvataidekasvatuksen historia-arkiston oppilastyökokoelmat ja niiden luettelot, mutta tarvittaessa olen hyödyntänyt työssä muitakin kyseisen arkiston aineistoja ja sellaisia verkosta löytyviä avoimia historiallisia aineistoja (esim. Finna, YLE, Tilastokeskus), jotka ovat aiheen kannalta relevantteja. Kuvien analyysissä ja tulkinnassa käytän peilauspintana muun muassa Riitta-Marja Leinosen (2013) hevosen ja ihmisen suhteen muuttumista tarkastelevaa väitöskirjaa sekä suomenhevosen historiasta kertovia (myös populaari-) artikkeleita ja julkaisuja (ks. esim. Pesonen jne. 2007; Savikko 2014; Vasara 1987). Nora Schuurman (2012) on väitöskirjassaan tutkinut ihmisen eläin-suhteen vaikutusta käsityksiin eläimistä ja niiden hyvinvoinnin tulkintoihin. Tallia tyttökulttuurin tyyssijana ja identiteettien rakennuspaikkana ovat tutkineet Tarja Tolonen (1992) sekä Karoliina Ojanen (2011) väitöskirjassaan. Hyödynnän myös muuta aiheeseen liittyvää ja tulkintaa tukevaa kotimaista ja ulkomaista tutkimusta, opinnäytteitä ja kirjallisuutta. Hevosen käyttöön ja historiaan Suomessa liittyviä artikkeleita ja tutkimuksia löytyy jo melko runsaastikin, samoin lasten kuviin tai niiden analyysiin tavalla tai toisella liittyvää kirjallista aineistoa. Sen sijaan tutkimusta, jossa historiaa ja erityisesti hevoshistoriaa lähestyttäisiin lasten tai koululaisten tekemien kuvien kautta, en löytänyt.

Lähestyn aineistoa kulttuurintutkimuksellisesti, pääosin laadullisin menetelmin, joista tärkeitä ovat yksinkertainen sisällönanalyysi ja laadullinen tulkinta (ks. esim. Eskola & Suoranta 1998). Yksinkertaisella sisällönanalyysillä tarkoitan kuvien visuaalisten elementtien ja piirteiden muuttamis-

ta numeroiksi eli määrällisiksi piirteiksi, jotka ovat laskettavissa (ks. Sepänen 2005, 142). Halusin eritellä aineiston määrällisiksi piirteiksi voidakseni tarkastella sitä yksittäisiä oppilastöitä laajempina kokonaisuuksina, ja voidakseni vertailla eri ajanjaksojen aineistoja keskenään.

Tein sisällönanalyysiä erittelemällä Excel-taulukkoon kuvien sisällöllisiä piirteitä ja yleisesti hyväksyttäviä tulkintoja siitä, mihin nuo piirteet viittaavat, mitä viestivät. Tein tämän vaiheen osana semioottista, kolmitasoista tulkintaa, joka periaatteessa etenee kuvasisällön denotatiivisesta kartoittamisesta (mitä kuvassa on) kyseisten sisältöjen muodostaman viestin tai konnotaation tulkintaan ja siitä oman kokemusavaruuteni mahdollistamiin tulkintoihin ja assosiaatioihini. Eritellessäni töitä ja niiden sisältöjä taulukkomuodossa käytin kaikkia näitä tasoja, joten muodostuneet kategoriat sisältävät sekä kartoitusta kuvien sisällöistä että kuvasisällön konnotatiivista analyysiä ja henkilökohtaista tulkintaa. (Ks. Nordström 1986, 344.)

Semioottisessa lähestymistavassa kuvaa tulkitaan paitsi kuvan itsensä puitteissa myös kuvateon kontekstia ja ajankohtaan liittyviä taustatekijöitä vasten. Sisältöjen kartoituksen jälkeen pääsin pohtimaan, mitä merkityksiä kuvista nousee aikansa taustaa vasten ja mitä kuvat kertovat hevosen historiasta. (Panofskyn semioottinen kuva-analyysi).

Kysyin aineistolta esimerkiksi:

- Millaisia hevosia minkin ajan kuvissa esitetään (väri, rotu, käyttö)?
- Mitä kuvat kertovat hevosen käytöstä, käsittelystä ja suhtautumisesta hevoseen?
- Millaisissa ympäristöissä hevonen esiintyy ja kenen seurassa?
- Ketkä hevosia ovat piirtäneet (maaseutu/kaupunkilapset, sukupuoli)?
- Näkyvätkö oppilastöissä esimerkiksi luokkaerot tai kaupunkilais- ja maalaislasten hevosrepresentaatioiden määrälliset tai laadulliset erot?
- Onko hevosten piirtäminen aineiston perusteella aina ollut ”tyttöjen juttu” ja miten tyttöjen ja poikien työt eroavat määrällisesti tai laadullisesti?

2.2 Koululaisten kuvien tulkinnasta

Tulkitessani koululaisten kuvia en arvioinut niiden esteettistä tasoa tai yrittänyt analysoida tekijöiden kuvallisen kehityksen vaihetta, ajatuksia tai mielentilaa. Ajattelen oppilastöitä moniäänisinä visuaalisina teksteinä, jotka viittaavat johonkin, kertovat jotakin ja joita voi lukea ilmaisullisten aspektien lisäksi myös sosiokulttuurista ulottuvuutta silmällä pitäen. Tulkitsin kuvista mitä ne esittävät, mitä kuvan detaljit, tyyli ja tekotapa ilmaisevat, mitä kuva tai sen osat symboloivat ja huomioin tulkinnassa myös kuvan oheen mahdollisesti liitetyn tekstin. (Aronsson 1997, 23-25, 99; Kankkunen 2004, 49)

Oppilaiden koulussa tekemien kuvien taustalla olevat vaikutteet, motiivit ja mallit vaihtelevat ajan saatossa. Niinpä niitä tarkasteltaessa on pidettävä mielessä, että vaikka eri aikoina tehdyt kuvat muistuttaisivat toisiaan muodollisesti ja sisällöllisesti, niitä ei voi tulkita samoin, sillä niiden taustalla vaikuttavat taidepedagogiset linjaukset, oppilaiden sosiokulttuurinen todellisuus ja kokemusmaailmat, historialliset tekijät ja mediasisällöt eroavat toisistaan.

Sen lisäksi että oppilastyöt tarjoavat näkymää menneen ajan kasvatuksen arkeen ja kasvatustehtävän toteuttamiseen kuvataideopetuksessa, niistä voi nähdä, mitä on opetettu ja mistä taidekasvattajat ja toisaalta lapset ovat mahdollisesti saaneet ideoita eri aikoina. Ne myös osoittavat selvästi, että aikuisten lapsille luoma maailma vaikuttaa lapseen ja näkyy heidän taitteessaan. (Efland 1992, 11-15.)

Kunkin ajan oppilastyöt kertovat aikansa sosiaalisesta ja mediatodellisuudesta, hiukan eri asioita vain. Vuosisadan alussa opettajan tarkassa ohjauksessa tai kehotuksesta tehdyt oppilastyöt kertovat nykytarkastelijalle jotakin siitä, mitä tietyn yhteiskuntaluokan tytön ja pojan oli opettajan mielestä sopivaa tai hyödyllistä piirtää. Vuosisadan loppupuolen hevostekemat kertonevat sen sijaan enemmän oppilaiden omista arvostuksista, myös sukupuolittuneista sellaisista. Tulkitsinkin uudemman ajan hevostekemäntaatioihin enemmän tunneilmaisun tai arvostuksen piirteitä, ja perustelen sen sillä, että oppilaat ovat mitä todennäköisimmin saaneet itse valita hevostekemäntaatiokuvattavakseen, jolloin tuo valinta itsessään saattaa olla jo arvostuksen merkki.

2.3 Aineiston valinta

Alussa käytössäni oleva kuvallinen aineisto oli vain pieni valikoima arkiston digitoituja hevostekemäntaatioita. Niiden ohella saatoin hyödyntää myös kuvaamataidon opetusohjelman osana eri kouluissa tehtyjen oppilastöiden arkistoluetteloita, jotka kattavat osan (n. 8340 kpl) kaikista arkistossa olevista oppilastöistä. Luetteloitujen töiden kuvailusanojen avulla pystyin selvittämään etukäteen kohtuullisen luotettavasti, että niiden joukosta löytyisi 176 hevosten representaatiota. Lisäksi löysin erikseen luetteloitujen kouluhallituksen vuonna 1980 järjestämän kuvaamataitokilpailun ”*Liike, rytmi*” noin 400 työn joukosta 23 hevosten representaatiota ja vuoden 1981 kilpailun ”*Minun elämäni*” noin 700 työn joukosta 33 hevosten representaatiota. Luetteloista löytyi siis yli 230 teemaan liittyvää oppilastyötä (n. 2,4 % noin 9440 työstä), joita oli kuvailusanojen avulla mahdollista tutkia jossakin määrin jopa näkemättä itse töitä.

Halusin kuitenkin laajentaa kuvallisen aineiston osuutta sekä valokuvamalla luetteloituja oppilastöitä, jotka luetteloiden kuvausten mukaan esittivät hevosta, että etsimällä ja valokuvaamalla hevosia representoivia töitä vielä luettelemattomista aineistoista.

Päätin käydä läpi eri paikkakuntien kouluista arkistoon lähetettyjä oppilastyökokoelmia eri ajoilta tiettyyn kylläntymispisteeseen asti (ks. esim. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Etsin kansioista piirroksia ja muita kuvallisia töitä, joissa hevonen esiintyy jossakin hahmossa ja roolissa tai joissa esiintyy viittauksia hevoseen. Koska aikaa oli rajallisesti ja arkistoaineistoa runsaasti, päätin, että kylläntymispiste oli saavutettu, kun olin löytänyt useita hevospiirroksia tai hevoseen viittaavia piirroksia eri ajoilta ja eri kouluista, kun hevospiirrosten joukosta alkoi erottua toistuvia teemoja, ja kun mielestäni merkittäviä uusia toistuvia teemoja ei enää nousut.

Aineiston laajentaminen, kuvaaminen, luetteloiminen, ajoittaminen ja alustava analysoiminen muodostivat tutkimukseni työläimmät osuudet. Selasin läpi kansioita ja kuvasin kaikki sellaiset eteeni osuvat oppilastyöt, joissa hevonen oli mielestäni jollakin tavalla edustettuna, vaikka itse hevosta ei oltu suoranaisesti kuvattu työhön. Nimesin kunkin työn sen säilytyskansion, koulun tai kilpailun ja sisällön mukaisesti. Laadin itselleni näin nimetyistä töistä taulukkoon luettelon, johon lisäsin tekijöiden nimille ja koululle, tekoajankohdalle ja lisämerkinnöille sarakkeet.

Koska tutkielmani aiheen kannalta oli tärkeää kyetä kohtuullisella tarkkuudella ajoittamaan aineistoon ottamani työt, sivuutin joitakin varsin laajoja aineistoja, sillä totesin niihin sisältyvien töiden ajoittamisen olevan käytettävissäni olevaan aikaan nähden liian vaikeaa. Osan aineistosta sivuutin sillä perusteella, että halusin maantieteellisesti mahdollisimman edustavan aineiston, mutta valtaosa arkistoon töitä lahjoittaneista kouluista on pääkaupunkiseudulta.

Lopullinen oppilastyöaineisto sisältää 408 oppilastyötä, jotka ovat peräisin noin 134 eri koulusta. Kouluista noin 34 on Helsingistä, Espoosta, Vantaalta ja Turusta ja loput 100 muualta Suomesta. Tarkkaa koulujen määrää ei voi sanoa, sillä kaikista kilpailutöistä koulu ei käynyt ilmi.

2.4 Aineiston käsittely, järjestely ja alustava tarkastelu

Taulukoituani aineiston Word-dokumenttiin järjestelin sitä eri tavoin ja tein siitä erillisiä alustavia analyysyjä. Koska se ei annetuista tiedoista aina käynyt ilmi, määrittelin jokaisen työn tekijälle sukupuolen laskeakseni tyttöjen (T) ja poikien (P) tekemien töiden määrät. Tällaisia tekijän sukupuolen osalta epävarmoja töitä oli yhteensä 34 kappaletta (8 % kaikista), joista epävarmoiksi tyttöjen töiksi (TE) määrittelin 22 ja epävarmoiksi poikien töiksi (PE) 12 työtä. Jos oppilaan etunimi tai koko nimi oli ilmaistu vain nimikirjaimin, auttoi sukupuolen määrittelyssä muun muassa vertaaminen ajankohdan (jos se oli tiedossa) muihin oppilastöihin.

Monien varsinkin luettelemattomien töiden kohdalla ajoitus puuttui tai oli epämääräinen. Aineistossa oli esimerkiksi 32 työtä, joiden kohdalla tekoajankohta oli epäselvä tai määritelty niin väljästi, että se ulottui use-

ampaan hahmottelemistani viidestä ajanjaksosta. Niiden kohdalla täsmensin ajoitusta kansioista löytyvien tietojen, koulumuodon tai luokkasteen kirjoitustavan perusteella tai vertailemalla töitä jo ajoitettuihin töihin esimerkiksi tekotavan, tyylin, paperin laadun ja koon sekä kuvasällön suhteen. Koulukohtaisten kokoelmatöiden ajoittamisessa auttoivat erityisesti eri vuosina pidettyihin kouluhallituksen kuvaamataitokilpailuihin lähetetyt työt, joihin niitä saattoi vertailla. Huomasin myös, että mitä vanhempia työt ovat, sitä huolellisemmin ja taitavammin tehtyjä ne ovat – opettaja näytti kelpuuttaneen koulun näyttelyyn tai säästäneen vain parhaina pitämänsä työt (ks. Pohjakallio 2009, 140). Lisäksi paperin laadun ja koon vaihtelut sadan vuoden jaksolla näkyvät aineistossa siten, että vanhimmat työt ovat usein kellastuneita, pienikokoisia ja muodoltaan varsin erilaisille papereille tehtyjä, kun taas uusimmat ovat pääasiassa standardikokoja, joskus julistekokoja.

Kouluhallituksen vuoden 1980 kilpailun ”Liike, rytmi” ja vuoden 1981 kilpailun ”Minun elämäni” työt tarjosivat mahdollisuuden tehdä vertailua kaupunkikouluista ja maaseutumaisten alueiden kouluista tulleiden oppilastöiden välillä. Jotta pystyin hahmottamaan, mitkä työt olivat kaupunki- ja mitkä maaseutukouluista, jouduin selvittämään koulupaikkakuntien väkilukuja Tilastokeskuksen PV-WEB-tietokantojen ja vuoden 1980 väestö- ja asuntolaskentatietojen (Tilastokeskus 1983) avulla.

2.5 Sisältöpiirteiden erittely Excel-taulukossa

Lopulta siirsin taulukoidun aineiston Exceliin ja järjestin sen aikajärjestykseen viiteen ajanjaksoon. Laadin alustavat luokittelukategoriat ja niille sarakkeet, joihin tulkitsin, erittelin ja ryhmittelin hevosaihetöiden sisältöjä niistä löytämieni erilaisten piirteiden perusteella. Yksittäisistä töistä löytyvien piirteiden määrä vaihteli paljon, ja vanhemmista töistä uudempiin edetessä niiden sisältöpiirteet vaihtuivat. Törmätessäni töitä analysoidessa uusiin piirteisiin, muodostin niitä varten uusia kategorioita tai väljensin aiempia ja tarkistin löytyykö piirrettä muista töistä. Mitä pidemmälle aineistossa etenin, sitä enemmän jouduin lisäämään taulukkooni kategoriasarakkeita, jolloin erittelystä tuli yhä hienovaraisempaa. Lopullisessa taulukossa on yhteensä 93 sisältöpiirrekategoriaa, jotka jälkeenpäin ryhmitelin 17 yläkategoriaan sen mukaan, millaisia seikkoja kussakin tarkastellaan: 1) aihe maailman ainekset, 2) erityinen tyyli tai ilmaisu, 3) hevosen näkyminen kuvassa, 4) suomenhevonen, 5) poni, 6) hevosen tai hevosten väri, 7) taruhevonen, 8) hevosen käyttö tai käyttötarkoitus, 9) tapahtumaympäristö, olot, 10) välineet, varusteet, 11) hevosen pitopaikka, 12) yksin, yhdessä, 13) hevosen sukupuoli, ikä, 14) kohtelu, käsittely, 15) hevosen käyttäytyminen, mielentila, olotila, 16) liike, erityisliike, 17) maa.

Poimin kustakin oppilastyöstä taulukkoon kaikki luokittelupiirteet, mitkä siitä löytyivät. Näin ollen työ, jossa esitystavaltaan realistinen hevonen laukkaa mielikuviutusmaisemassa, voi olla merkittynä samanaikaisesti kategorioihin ”koettu tai mallista, realismi, photo” ja ”uni, haave, kuvitel-

ma”, tai esimerkiksi kategoriaryhmän 15 (”hevosen käyttäytyminen, mielentila, olotila”) seuraavista alakohdista yksi, useampi tai ei yhtään saattoi löytyä yksittäisestä työstä:

- uhattu, vaarassa, pelkää
- utelias, kiinnostunut
- hirnuu, puhkuu, korskuu (ääntelee)
- kirmaa
- makaa, lepää, syö, juo
- raataa
- kuollut, hukkuu, lopetetaan
- laiha, nälässä, väsynyt
- kuopii, vikuroi, pukki, potku

Hevosen ääntelyyn liittyvän kategorian (hirnuu, puhkuu, korskuu) lisäsin, kun huomasin, että sarjakuvan kieli ei ole ainoa keino saada hevosten hirnumista ja muuta ääntelyä kuvallisesti ”kuuluviin”. Joistakin kuvista voi siinä olevien indeksisten viitteiden (ks. Aronson 1997, 99) perusteella – esimerkiksi kun hevosen pää on ojentunut tai se laukkaa tai teutaroi suu auki – tulkita, että hevonen äänтелеe jotenkin, puhahtaa, hirahtaa, hirnuu, kiljuu (kuva 1).

Kuva 1. Olen tulkinnut Munkkiniemen yhteiskoulun 17-vuotiaan tyttöoppilaan (Airi Tavaila) vuonna 1960 hiilellä piirtämän hevosen ääntelevän sen suun asennon perusteella.

Taulukoituani tällä tavoin kaikki työt piilotin yksittäisten töiden rivit, jolloin näkyviin jäivät vain kunkin ajanjakson otsikkoriville, kategorioiden alle kertyneiden piirteiden summat. Näin syntyneen sisältöpiirteiden summaustaulukon avulla tuli mahdolliseksi hahmotella aineiston kokonaisuutta, tehdä hevosaihetöiden sisältöihin ja esitystapoihin liittyviä määrällisiä huomioita, vertailla eri ajanjaksoja toisiinsa töiden sisältöpiirteiden suhteen ja tutkia hevosaihetöiden teemojen ja piirteiden ajallista jatkuvuutta tai katkoksia myös numeromuodossa.

2.6 Ajallinen tarkastelu

Olen jakanut arkistosta löytämäni työt viiteen ajanjaksoryhmään niiden tekoajankohdan mukaan:

- 1) (1890) 1900-1938 (– suomenhevosen maa)
- 2) 1939-1959 (– sodat ja jälleenrakennus)
- 3) 1960-1979 (– maatalouden koneellistuminen)
- 4) 1980-1999 (– haaveiden hevoset)
- 5) 2000-2009 (2017) (– suomenhevosen paluu)

Aikajaksottelusta tuli valitettavan karkea, mutta suurempi tarkkuus ei ollut mahdollista, sillä arkiston töistä vain pieni osa oli tarkkaan ajoitettu ja usein ajoitus perustui töitä luetteloon kirjanneiden tai arkistoon lahjoittaneiden henkilöiden arvioon. Tästä syystä on hyvä ajatella laatimiani ajanjaksoja toisiinsa liukuvina tarkastelun apuneuvoina ja kiinnittää enemmän huomiota töistä nouseviin, ajan myötä muuttuviin tai pysyviin piirteisiin.

Seuraavissa luvuissa tarkastelen kokoamaani oppilastöiden aineistoa (408 kpl) ajanjaksoittain, kutakin omana lukunaan, ja esittelen kullakin ajanjaksolla tehtyjä hevosaiheisia oppilastöitä ja niissä esiintyviä suomenhevosen representaatiota. Hahmotan hevosaihetöiden yhteyksiä kyseisen ajanjakson ilmiöihin tarkastelemalla niiden sisältöjä kirjallisuudessa ja muissa lähteissä kerrottuja historiallisia tapahtumia, kulttuurisia virtauksia, suomalaista hevoshistoriaa ja hevostalouden käännteitä vasten peilaten. Tässä kiintoisa ja hyödyllinen lähde on ollut Leinosen (2013) tutkimus suomalaisten suhteesta hevosiin ja siitä, miten hevosen käyttö ja hevoselle annetut merkitykset ovat muuttuneet ajan myötä.

Jo alunperin käytössäni ollut pieni valikoima arkiston digitoituja hevospiirroksia antoi näkymää siihen, millaisia rooleja hevonen saa oppilastöissä ja miten hevosen roolin muutos oppilaiden representaatioissa vastaa muutosta hevosen roolissa suomalaisessa yhteiskunnassa. Oletin löytäväni oppilastöistä esimerkkejä suomalaisen hevoshistorian käännekohtista ja että piirrokset kertovat jotakin hevosen merkityksestä, arvostuksesta, kohtelusta ja käytöstä kulloisenakin aikana. Excelliin tekemäni sisältöpiirretaulukon ansiosta oli mahdollista tarkastella oppilastöiden sisällöllisten piirteiden ja teemojen muuntumista ajanjaksosta toiseen.

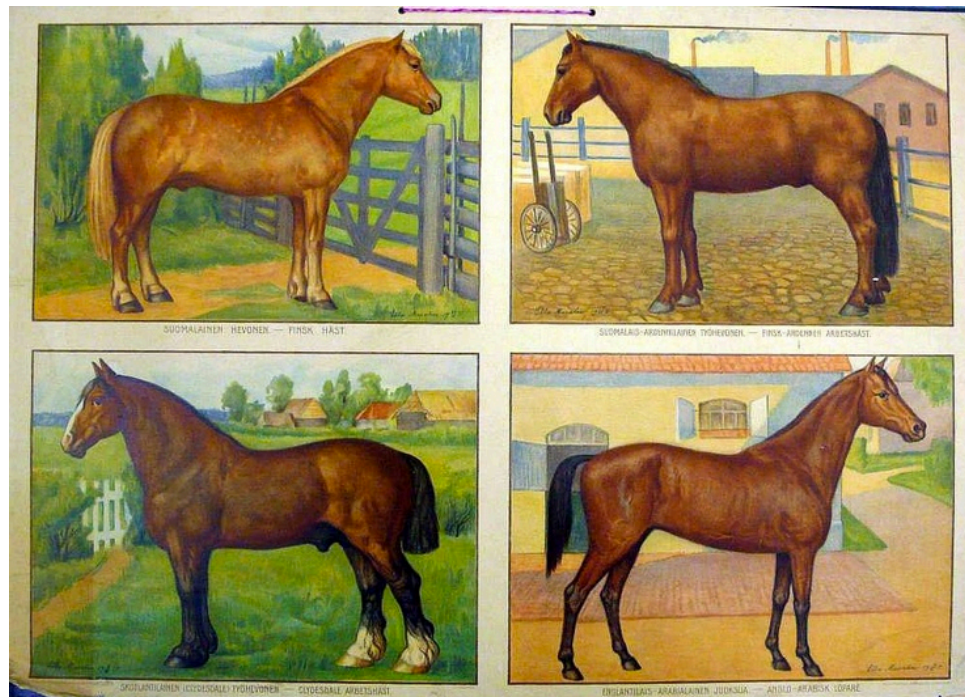
Hain tulkinnoille tukea vertaamalla piirrosten sisältöjä muun muassa valokuviin, lehtikuviin, mainoskuviin, uutiskuviin ja elokuvaan kyseiseltä ajalta. Leinonen (2013) etsi aineistonsa kokemukertomuksista kulttuurisia malleja hevosesta eli niissä yleisemmin esiintyviä käsityksiä ja merkityksiä. Analyysinsä tuloksena hän kiteytti palvelijan, koneen, sankarin, suorittajan ja terapeutin kulttuuriset mallit (Leinonen 2013, 234). Tarkastelen aineistostani hahmottuvia hevosen rooleja, käyttöä ja suhtautumista hevoseen eri aikoina myös Leinosen hahmottamiin kulttuurisiin malleihin peilaten.

3 SUOMENHEVOSEN MAA – 1900-1938

Monista vanhimman tarkastelukauden kuvista (1900-1938) välittyvät teki-joita ympäröivä konkreettinen todellisuus, jossa myös suomenhevosella oli tärkeä, jopa välttämätön rooli. Hevosen käyttötavat, varusteet ja työvälineet sekä hevosen itsensä hahmo jäsenineen, parhaimmillaan jopa askellajeineen, hahmottuvat selkeästi. Kuvissa esiintyvien hevosten tulkinta suomenhevoseksi on suhteellisen helppoa paitsi siksi, että ne sijoituvat kuvissa useimmiten suomalaiseseen maisemaan, myös sen kirjallisista lähteistä saamani ymmärryksen pohjalta, että sortovuosista sotien kynnykselle käytännöllisesti katsoen kaikki hevoset Suomessa olivat suomenhevosia. Ne hevosrepresentaatiot, joita en tulkinnut suomenhevosiksi, liittyivät esimerkiksi kaukaisten maiden tapahtumiin, muinaishistoriaan, satujen tai tarujen mielikuvitusmaisemiin. Näin tämän ajanjakson yhteensä 55 hevosaihetystä erottui 32 (58 %) suomenhevosen representaatiota.

3.1 Oppilastöiden sisältöpiirteitä

Vuosisadan alusta sotien aikaan taidekasvatuksessa korostuivat kansalliset aiheet ja suomalaisuuden rakentaminen (Pohjakallio 2005, 59). Ajan taidekasvatusajattelun mukaan toimiva opettaja ohjasi aiheenvalintaa ja kuvantekoa huomattavasti tiukemmin kuin nykypäivänä ja osoitti yleensä oppilaille myös kuvien mallit, jota tutkittiin ja sitten piirrettiin muistikuvan pohjalta (ks. esim. Törnudd 1907/2015, 24-25). Aina 1970-luvulle asti käytettiin havaintovälineenä paljon opetustauluja, jollaisista myös hevosen (kuvat 2 ja 3) saattoi jäljentää (Heikkinen 2016).

Kuva 2. Ebba Masalinin maalaama, 1920-luvulla julkaistu opetustaulu, jossa esitetään suomenhevosen lisäksi kolme muuta hevosrotua.

Kuva 3. Martta Wendelinin maalaamassa, vuonna 1928 julkaistussa opetustaulussa tehdään suomenhevosilla metsätöitä.

Suurimmassa osassa (96 %) ajanjakson töistä hevonen on kuvattu kokonaisena ja realistisesti (85 %), ja kuten arvata saattaa, pääosa hevosista (64 %) on esitetty työkäytössä. Peltotöitä tekeviä, tykkiä, tukkeja tai muuta raskasta kuormaa vetäviä työhevosia esittää töistä 24 % (13), vaunua

tai muuta kevyempää kulkuvälinettä vetäviä hevosia 40 % (22), ja ratsuja 33 % (18). Myös kyseisiin tehtäviin tarvittavat varusteet ja välineet on osattu kuvata. Suitset löytyvät peräti 32 (58 %) työstä, valjaat 24 (44 %) ja vaunut, kiesit tai reki 22 (40 %) työstä.

Aineistoni vanhimmissa töissä miltei kaikki hevoset, niin työhevoset kuin satujen ja tarinoiden hevoset, on kuvattu tavalla tai toisella yhteydessä ihmiseen, joko ihmisen tai ihmisten ohjastamana, ratsastamana tai muuten ihmisen seurassa. Ainoa vapaana kuvattu hevonen on arolla juokseva valkoinen villihevonen, jota leijona ajaa takaa! Myöskään laitumella, tarhassa tai tallissa olevia hevosia ei esitetä eikä muitakaan hevosen hoitoon tai ruokintaan liittyviä seikkoja. Kuvista ei liioin voi päätellä hevosen sukupuolta tai ikää. Hevosen väritys ei käy ilmi kaikista kuvista, sillä joukossa on useita siluetti- ja lyijykynätöitä, mutta väritetyissä töissä hevonen on väritykseltään useimmin ruunikko (29 %), toiseksi eniten on kimoja (16 %) ja rautiaita (16 %) hevosia. Merkkejä hevoset ovat saaneet kolmessa työssä: yhdelle rautiaalle liinaharjalle on maalattu valkoinen läsi, toiselle rautiaalle, yhdelle ruunikolle ja yhdelle harmaalle hevoselle valkoiset sukat.

Tietynlaiseen hevosen kohteluun ja käsittelyyn viittaavat neljästä kuvasta löytyneet raipat, lasso ja piiska sekä kahdesta kuvasta löytyneet kannukset. Kuudella ratsastajalla on jousi, keihäs tai miekka. Muita ratsastajien varusteita ei ole kuvattu ja ainoa kypärän tapainen löytyy haarniskaan sonnustautuneen ritarin päästä. Kenties vasta lapsiharrastajien lisääntyminen herätti ajattelemaan ratsastajan turvallisuutta?

Jopa 12 (22 %), ajanjakson hevosaihetöistä viittaa jollakin tavalla sotaan, taisteluun tai väkivaltaan. Kuusi näistä töistä esittää sotaa tai yhteenottoja intiaanien ja cowboyden välillä, yksi esittää lohikäärmettä vastaan käyvä Pyhää Yrjänää ja loput näyttävät liittyvän kuvantekoaajankohtaa aikaisempiin historiallisiin sotiin Suomessa tai muualla Euroopassa. Yhteensä seitsemästä kuvasta olen tulkinut sotahevosia tai armeijan hevosia.

Kun tapahtumaympäristö on kuvattu, se on useimmiten luontoa, maastoa, puistomaista tai maalaismaisemaa (56 %), mutta ajanjakson aineistossa on myös yhdeksän (16 %) työtä, joissa hevonen on kuvattu urbaanimmassa ympäristössä, kadulla tai torilla. Yhteensä seitsemässä työssä (13 %) tapahtumat sijoittuvat talviaikaan. Tapahtumapaikka on tulkittavissa tai pääteltävissä 44 (80 %) työstä, ja se on yleisimmin Suomi (51 %), muu maa (22 %) ja vain neljässä työssä kuviteltu paikka (7 %).

Hevosen liikkeestä antaa viitteitä 95 % (52) töistä (kuva 4). Parhaiten kuvista tunnistuu ravi tai laukka (40 %), sitten seisominen tai liikkumattomuus (27 %) ja käynti (20 %). Vaikka töiden enemmistö antaa vaikutelman hevosesta tasaisen turvallisenä, hallittavana työ- ja liikennevälineenä, myös hevosen arvaamattomuutta on tuotu esiin: peräti kahdeksassa työssä (15 %) hevonen on noussut takasilleen, ja niistä kuusi ilmentää

mielestäni muiden kuvaelementtien yhteydessä tulkiten hevosen pelkoti-
laa tai pillastumista.

Kuva 4. Helsingin suomalaisen lyseon 3. luokan (n. 14 v.) poikaoppilaan (P. Suni) lukuvuonna 1930-31 taitavasti maalaamassa akvarellissa ajetaan reellä kilpaa hurjaa kyytiä. Piiska viuhuu ja toinen hevosista yltyy laukkaan, toinen miltei jarruttelee.

3.2 Maatilojen käyttöhevoset ja hevosmiehet

Kuvista analysoimani piirteet tuntuvat monilla tavoin heijastelevan ajan todellisuutta. Suomi oli 1900-luvun alussa osa Venäjää ja maatalousvaltainen maa. Väestöstä alle 15 prosenttia asui vuonna 1910 kaupungeissa ja loput maaseudulla, missä väestön suurimmat sosiaaliryhmät olivat maanomistajia (41 %), maanvuokraajia (19 %) ja päivätyöläisiä (32 %), loput työnjohtajia, muonamiehiä ja palvelijoita (Olavinen). Kun Siirimummoni syntyi vuonna 1904 Kiteellä ja Arvi-ukkini samana vuonna Pälkjärvellä, elettiin ensimmäistä sortokautta, jolloin Suomea yritettiin voimallisesti venäläistää. Molemmat isovanhempani syntyivät maaseudun 'loisten' eli maattomien päivätyöläisten perheisiin ja ehtivät seuraavalla vuosikymmenellä käydä koulua vain sen verran, että oppivat lukemisen ja kirjoittamisen sekä laskuopin alkeet, sillä muu aika oli käytettävä toimeentulon ansaitsemiseen piikana ja renkinä maatiloilla.

Ensimmäinen sortokausi päättyi 1905, mutta jo vuonna 1808 alkoi toinen sortokausi, joka päättyi vasta Suomen itsenäistymiseen vuonna 1917. Vuonna 1907, sortokausien välisenä aikana, perustettiin kansallisen hevräämisen vauhdittamana suomenhevosen kantakirja puhtaasti suomalaisen hevosrodun kehittämiseksi (Elävä kansallisaarre).

Vuonna 1918 syttyi Suomessa sisällissota, jota seurasi lakiuudistus maanomistusoloissa saman vuoden syksyllä. Kyseisen ”torpparivapautuslain” nojalla torpparit saivat vuodesta 1919 alkaen lunastaa vuokraamansa torpan tiluksineen, mäkitupalaiset tupansa ja maapalansa kohtuuhintaan siten, että valtio maksoi tilasta vuokranantajalle obligaatioissa ja uusi omistaja kuoletti kauppahintaa korkoineen vuosittain valtiolle. (Torpparilaki 1918) Lunastusten edetessä syntyi uusia pientiloja, joilla myös hevosia tarvittiin. Tämä saattaa osittain selittää hevosten määrän kasvun vuodesta 1910 vuoteen 1920 mennessä noin 300 000 hevosesta lähes 400 000 hevoseen (Hippos: Hevosten lukumäärän kehitys 1910-; Tilastokeskus 2006; Suomen tilastolliset vuosikirjat 1912, 1922 ja 1926).

Hevoset olivat viime vuosisadan alkupuoliskolla kaikkialla Suomessa yhtä tavanomainen näky kuin autot tänä päivänä. Heikki Ahon ja Björn Soldanin tekemä elokuva *Suomi vuonna 1937* näyttää, miten ennen sotavuosia peltoja muokattiin suomenhevosen vetämällä risukarhella ja valtaojaa kaivettiin hevosvetoisella oja-auralla (Perälä 2015a). Ennen sotia hevonen oli välttämätön työ- ja kuormajuhtana ja kulkuneuvona niin maalla kuin kaupungissa, sillä vaikka traktori tuli Suomeen jo 1900-luvun alussa, ja autokin oli jo keksitty, vain pienellä osalla väestöstä oli varaa sellaisia hankkia. Maaseutu kotieläimiseen, latoineen ja vainioineen oli vielä 1930-luvun alussa niin lähellä pääkaupunkia, että Helsingin suomalaisen lyseon poikaoppilaan vuonna 1931 tekemä lyijykynäpiirros peltoa hevosen vetämällä risuäkeellä (ts. risukarhella) muokkaavasta miehestä (kuva 5), voisi olla omakohtaisen kokemuksen pohjalta tehty (ks. Helsingin ortokuva 1932).

Kuva 5. Pellon muokkaamista hevosen vetämällä risuäkeellä kuvaavan piirroksen on tehnyt Helsingin suomalaisen lyseon III luokan (n. 13 v.) poikaoppilas (Atte Fri) vuonna 1931.

Viipurin suomalaisen lyseon poikaoppilaan vuonna 1932 tekemä luonnos vossikoista Viipurin kadulla (kuva 6) on kuin historiallinen dokumentti ajalta, jolloin Viipuri oli vielä osa Suomea, sen "Karjalainen kaupunki".

Kuva 6. Viipurin suomalaisen lyseon 17-vuotiaan poikaoppilaan (Kauko Torppanen) vuonna 1932 maalaama vesiväriluonnos vossikoista suomalaisen Viipurin kadulla.

Hevosten läsnäolon myös kaupunkikuvassa vahvistaa Ahon ja Soldanin elokuva *Kaunis Helsingimme*, joka on myös vuodelta 1937 (Perälä 2015a). Siinä voimme nähdä vossikoiden jonon Rautatientorilla odottavan asiakkaita taksien ja linja-autojen rinnalla omassa jonossaan kohdassa, jossa nykyisin on Helsingin sisäisten bussien päätepysäkkejä.

Ratsastusharrastus oli alkanut yleistyä 1800-luvun loppupuolella lähinnä Helsingin alueella yläluokkaisten ja upseerien keskuudessa. Helsingissä järjestettiin ratsastusharjoituksia, huviratsastusretkiä ja jopa 80 ratsukon sirkusnäytöksiä. Vaikka naisratsastajia oli ollut mukana ratsastuksessa alusta asti, ratsastus oli pitkään miesten laji, ja vielä 1950–1960 -lukujen vaihteeseen saakka ratsastusta harjoittivat Suomessa työkseen tai huvikseen lähinnä miehet, kuten sotilaat, postinkuljettajat ja talonpojat. (Sikstus 2011, 3, 7). Nykyajan ratsastusharrastus onkin osa armeijasta, hevosten sotakoulutuksesta ja Euroopan hoveista periytyvää perinnettä, kun sen sijaan lähes kaksisataa vuotta työhevosten sivutoimena ollut raviurheilun on osittain työhevospärinteen jatkumoa (Vasara 1987, 21).

Helsingiläis- ja viipurilaispoikien työt sekä Helsingin tyttölyseon oppilaan vuonna 1924 tekemä vesivärityö hevostavasta muuttokuormaa lastaavis-

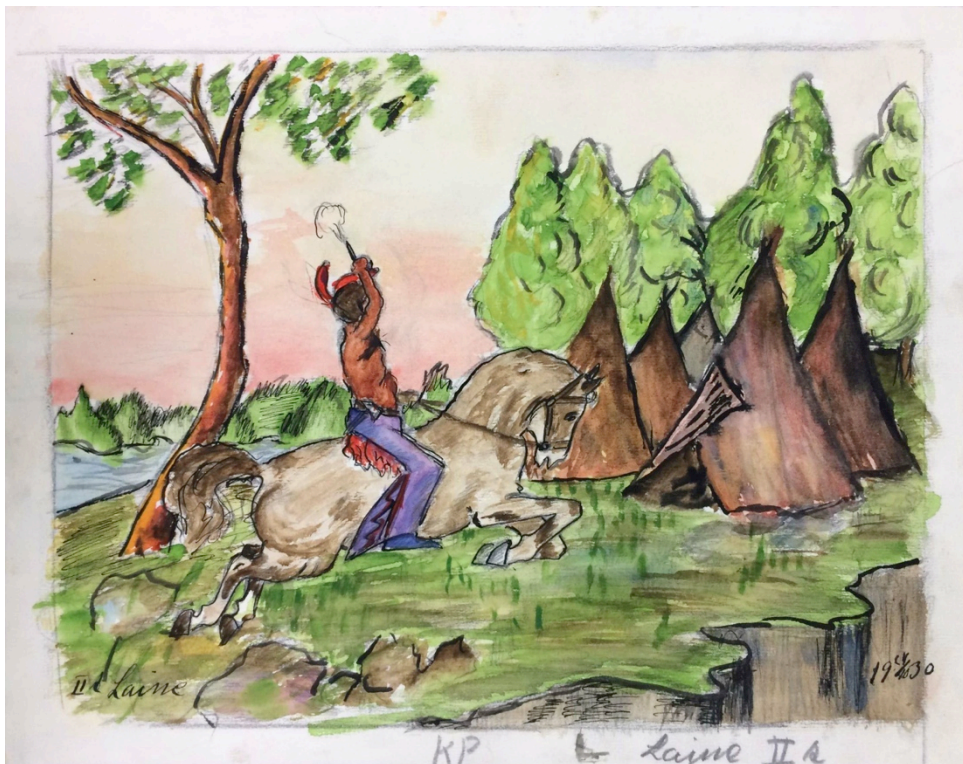
ta lapsista (kuva 7) heijastelevat osuvasti aikansa todellisuutta, sillä hevoset kuuluivat monin tavoin konkreettisesti suomalaisten ihmisten, niin aikuisten kuin lasten elämään.

Kuva 7. Kuvan, jossa lastataan muuttokuormaa, on tehnyt Helsingin tyttölyseon 13-vuotias oppilas (Gunvor Jakobsson) vuonna 1924.

3.3 Pojat piirsivät hevoskuvia

Lukuvuonna 1930-1931 on Helsingin Suomalaisen Lyseon 11-15-vuotiaiden poikien ryhmissä tehty yhteensä ainakin 24 kuvaamataidon työtä, joissa on hevosen representaatioita. Niistä 11 on intiaani- tai cowboy-aiheisia, 10 työntekoon liittyviä ja kolme sota-aiheisia. Poikakoulun poikien inkkarihevospiirroksat kertovat mielestäni yhtäläisestä intohimosta hevos- tai ratsastusaiheeseen kuin monilla tytöillä ja joillakin pojillakin on nykyisin. Virikkeet ja aiheet lännenaiheisiin töihin saatiin todennäköisesti romaaneista ja aina 1920-luvulta lähtien Suomeen tuoduista Hollywood-elokuvista, joista varsinkin lännenelokuvat olivat poikien suosiossa, ja niitä jopa suositeltiin esitettäväksi pojille (Seppälä 2012, 179). Mielestäni Helsingin Suomalaisen Lyseon poikien töistä (kuva 8) välittyvät hienosti juuri ne seikat, jotka kyseisissä lännenelokuviissa erityisesti ihastuttivat katsojia: huimapäiset ratsastuskohtaukset, hevosen hallinta ja taidokas käsittely, jotka nostivat lännenelokuvan arvoa ajan elokuvakriitikoiden silmissä (Seppälä 2012, 181-182).

Kuva 8. Pyssyä paukutellen leiriin ratsastavaa inkkaria esittävän kuvan vuodelta 1930 on tehnyt Helsingin Suomalaisen lyseon 2. luokan poikaoppilas (L. Laine).

Tarkasteltaessa oppilastyöaineistoa ajanjaksolta vuosisadan vaihteesta sotia edeltävään vuoteen, nykyäsitys, että hevoset ovat tyttöjen juttu, kääntyy ylösalaisin: aineiston hevosaiheiset työt ovat useammin poikien kuin tyttöjen käsiä. Aineistossa ajanjakson 1900-1938 yhteensä 55 oppilastyöstä 40 (73 %) on poikien ja 14 (27 %) tyttöjen tekemiä. Hevoset on myös kuvattu osana miesten maailmaa, ne ovat mukana miesten töissä ja kaupunkilaispoikien kokemusmaailmassa, unelmissa, fantasioissa ja leikeissä. Ennen muovisten autojen, traktoreiden ja kauhakuormaajien aikaa monien pikkupoikien unelmalelukin lienee ollut hevosen hahmoinen, sillä ajan vanhoissa postikorteissa keinuhevosella ratsastaa usein poika (kuva 9) ja Finnasta löytyy hakusanoilla "poika, keinuhevonen" useita vanhoja valokuvia pojista keinuhevosineen (kuva 10).

Kuva 9. Martta Wendelinin 1930-luvulla kuvittamissa postikorteissa leikkihevosta ohjastaa ja keinuhevosen selässä istuu poika.

Kuva 10. Augusta Olssonin valokuvaama poika (Niilo Krusberg) vierellään keinuhevonen 1900-luvun alkuvuosikymmeniltä. (Finna)

Hevosia ovat piirtäneet niin pojat kuin tytötkin, mikä viittaa siihen, että hevosessa ei ollut piirtämisen aiheena mitään tavatonta. Siihen ei näytä liittyneen aikuisten kuvataideopettajien taholta saman tapaista hiukan alentavaa leimaa kaavamaisena, kliseisenä ”tyttöjen aiheena” kuin omassa nuoruudessaani ja vielä tänä päivänäkin (vrt. esim. Pullinen & Lokka

2013). Pikemminkin tilanne näyttää olleen päinvastoin. Jo ennen sotia, 1920-luvulla, opettajaksi valmistuvien oli opeteltava opettamaan kokonaisopetustyyppisiä aihepiirejä, ja esimerkiksi maaliskuussa 1929 Suistamon seminaarin harjoituskoulun ensimmäisen luokan oppilaiden ympäristöopin viikkoteemana oli hevonen. Hevosesta laulettiin ja laskettiin, askartelutunnilla leikattiin hevosia, lukemistunnilla luettiin tarina ”Heikin humma” ja voimisteluleikin aiheena oli ”retki tukkimetsään”. (Hyyrö 2006, 317.) Hevosaiheen taidepedagogista relevanssia kuvastaa vuonna 1925 otettu valokuva, jossa Taideteollisuuskoulun opettaja Lilli Törnudd opettaa tuleville piirustuksenopettajille hevosen piirtämisen metodiikkaa Helsingin Ateneum-rakennuksen luokahuoneessa (kuva 11).

Kuva 11. Lilli Törnudd opettamassa tuleville piirustuksenopettajille hevosen piirtämistä vuonna 1925. (Aalto-yliopiston arkisto, ARTS)

Se, että 1900-luvun alkupuolen hevosaihetyöt ovat useammin poikien kuin tyttöjen käsialaa, johtunee osittain ajan kasvatusaatteista. Hevosia saatettiin pitää pojalle soveliaampana piirtämisen aiheena, olivathan myös hevosten ensisijaisia käsittelijöitä pojat ja miehet, joille karjan ja kodin hoito arvostetumpi hevosen kanssa tehtävä työ miellettiin (Schuurman 2012, 26). Jopa piirtämistä sinänsä saatettiin koulussa pitää enemmän poikien kuin tyttöjen opiskeltavana asiana. Esimerkiksi Sortavalan kaupungin kansakoulun jatkoluokan päiväkirjasta lukuvuodelta 1925-26 käy ilmi, että vaikka muita aineita opiskeltiin yhdessä, niin piirustusta opetettiin vain perjantaisin ja vain pojille sillä aikaa kun tytöille opetettiin kodin ja lasten hoitoa (Documenta Carelica).

Ajattelu sukupuolten luontaisesta erilaisuudesta ja eroihin perustuvasta työnjaosta on perua jo itsenäistymistä edeltäviltä ajoilta. Senaattori J.V. Snellman ja kansakoulun isäksi nimetty Uno Cygnaeus ajattelivat koulutuksen järjestämistä koskevista mielipide-eroistaan huolimatta molemmat, että tulevana puolisoina ja äiteinä tytöt tarvitsivat erilaisia taitoja ja tietoja kuin julkiseen toimintaan suuntautuneet pojat. (Jalava 2010, 50.)

Myös kouluhallituksen ylitarkastaja, arkkitehti ja Jyväskylän seminaarin piirustuksenopettaja Toivo Salervo näki tyttöjen ja poikien tulevaisuuden tehtävät erilaisina. Hänen mukaansa koulun tuli tarjota kaikille teollista piirustusta ja teoreettista perspektiivipiirustusta, tytöillekin, *”ainakin alkeellisimmassa projektioitehtävissä”*. Hän ehdottaa luokan jakamista yhteisoppilaitoksissa kahteen eri ryhmään, joista toinen tekisi teollista piirustusta, toinen käsityömalli- ja muuta sommittelua, *”Näin saisivat sekä tytöt että pojat, kumpikin osaltaan, runsaammin juuri sellaista harjoitusta, jota elämä heiltä kaipaa.”* (Salervo 1929.)

3.4 Suomi on suomenhevosen

Sotia edeltävänä aikana käytännöllisesti katsoen kaikki hevoset Suomessa olivat suomenhevosiä (Hippos: Hevosten lukumäärän kehitys 1910-). Myös ajanjakson oppilastyöaineistossa suomenhevonen on hyvin edustettuna: yhteensä 54 hevosaihetyön joukosta löytyy tulkintani mukaan 32 suomenhevosta esittävää työtä eli 59 %, ja on mahdollista, että lopuistakin kuvista muutama edustaa suomenhevosiä. Vuosisadan alkupuolen oppilastöissä suomenhevonen esiintyy työhevosenä, vossikkana ja rekihevosenä, mutta 1930-luvulle tultaessa oppilaiden töissä näkyy myös muita hevosia, muissa tehtävissä ja muun rotuisia. Asiayhteyden ja kuvattun ympäristön perusteella selkeästi muuta rotua ovat Helsingin Suomalaisen Lyseon poikaoppilaiden lukuvuonna 1930-31 maalaamissa 14 vesiväriyössä Arabijoukkion ratsut, Napoleonin ratsu, leijonan takaa-ajama valkoinen hevonen sekä intiaanien ja cowboyden hevoset, joiden vaikutteet lienevät peräisin ajan nuortenkirjallisuudesta, sarjakuvista ja lännenelokuvista.

Suomenhevonen oli opetustaulujen ohella esillä kansallismielisessä kirjallisuudessa, kuten pitkään koulujen lukemistoon kuulunut Sakari Topeliuksen kirjoittama, alun perin 1875 ruotsiksi julkaistu ja vuonna 1976 suomennettu Maamme-kirja, ja visuaalisessa taiteessa, kuten Emil Cedercreutzin (1879-1949) veistoksissa ja siluettileikkauksissa. Ritva Kava (1987) toteaa, että Cedercreutzin siluettikuvitusta löytyy tavan takaa 1900-luvun alkuvuosikymmenten aikakauskirjoista, lasten kuvakirjoista ja lehdistä. Vuosituhannen alkupuolen oppilastyöaineistoista löytyykin lukuisia paperileikkaustekniikalla tehtyjä hevosaihetöitä, joissa voi nähdä yhtäläisyyttä Cedercreutzin siluetteihin (kuva 12).

Kuva 12. Vasemmalla sanomalehdessä julkaistuja Emil Cedercreutzin "silhouetteja", oikealla Helsingin I Norssin IV-luokan poikaoppilaan noin vuosina 1910-1912 tekemä paperileikkaustyö.

Hevosten siluetteja on maalattu myös tussilla ja vesiväreillä. Cedercreutzin keskeisten veistosten, "Äestäjän" (1912) työssä raatava hevonen Porissa ja "Äidinrakkauten" (1928) tamma ja varsa Helsingin varsapuistikossa, saavat sen sijaan oppilastyövästineensä vasta seuraavan ajanjakson aineistossa. On mielestäni kiinnostavaa ja merkittävää, että juuri Cedercreutz, "hevosihminen" ja taiteilija, oli yksi vuosisadan alkuvuosikymmenien eläinsuojeluun kirjoituksillaan osallistuvista ja eläinoikeuksien puolestapuhujista (Kava 1987).

4 SOTIEN JA JÄLLEENRAKENNUKSEN AJANJAKSO – 1939-1959

Sotien ja jälleenrakennuksen ajanjaksolla (1939-1959) tehdyissä yhteensä 91 hevosaihetyössä suomenhevonen on edelleen hyvin edustettuna ja tunnistuu 47 kertaa eli reilusti puolessa (52 %) tähän ajanjaksoon luokittelemistani töistä. Tulkintaa tukivat jälleen kirjalliset lähteet, joiden mukaan sotien aikana ja ainakin jälleenrakennusajan alkuvaiheissa hevosten tarve ja käyttö niin maatalouden töissä kuin liikkumiseen kasvoivat huippuunsa ja alkoivat laskea vasta 1950-luvun loppua kohti maatalouden koneellistumisen ja moottoriliikenteen lisääntymisen myötä (esim. Leinonen 2013, 20). Hevonen, josta puhutaan, on suomenhevonen, joka pysyi tilastojen mukaan myös tällä ajanjaksolla Suomen ainoana hevosrotuna (Hippos: Hevosten lukumäärän kehitys 1910-).

4.1 Oppilastöiden sisältöpiirteitä

Sotien aikana opetustaulujen käyttö niin eri aineiden opetussisältöjen visualisoinnissa kuin kuvanteon mallina oli Suomen kouluissa edelleen yleistä (Heikkinen 2016). Sittemmin 1950-luvulla koulujen auditorioissa katseltiin mustavalkoisia opetusfilmejä ja uutiselokuvia (ks. esim. Sorniki-

vi 2008, 12), joista saatiin myös piirustusaiheita. Arvelen, että Yleisradion arkistosta löytyvä elokuva vuodelta 1953 (ks. Himberg, 2016) on Töölön yhteiskoulun poikaoppilaiden vuonna 1953 tekemien, Elisabeth II:n kruunajaisia (1952) kuvaavien kolmen oppilastyön taustalla (kuva 13).

Kuva 13. Kuningatar Elisabeth II:n kruunajaiskulkue Töölön yhteiskoulun 3. luokan poikaoppilaan (Kari Tuomela) kuvaamana.

Sotien ja jälleenrakennuksen ajanjakson töissä on kuvattu eniten työtä tekeviä hevosia (53 %), jotka ovat joko pellonmuokkausvälinettä tai raskasta kuormaa vetäviä työhevosia (30 %), tai erilaisia kulkuvälineitä vetäviä hevosia (23 %). Ratsuja esittäviä on ajanjakson töistä reilu neljännes (26 %). Suhteutettuna ajanjakson koko aineistoon sekä työtä tekeviä hevosia että ratsuja on kuvattu vähemmän kuin edellisellä ajanjaksolla. Toisaalta aihe maailmaa ovat laajentaneet hevoseen viittaavat esineet, lelut ja taideteokset (8 %), pegasokset, joita on kuvattu viidessä (5 %) työssä, ja villihevoset, joita on kuvattu kuudessa (7 %) työssä. Ajanjaksolle erityistä ovat uskonnolliset aiheet (7-8 %). Töiden esitystapa on useimmiten realistinen (54 %) mutta usein satujen, tarinoiden ja fantasioiden kuvitteelliset hevoset esitetään tyylytellen tai ne saavat tarunomaisia piirteitä (kuva 14).

Kuva 14. Töölön yhteiskoulun IV luokan (n. 14 v.) poikaoppilas (Markku Annila) on 1949-50 piirtänyt Kalevala-aiheisen työn, jossa kyistä peltoa kyntävä punainen hevonen näyttää säikkyvän käärmeitä. Tulkitsen hevosen rautiaaksi suomenhevoseksi, sillä esimerkiksi Islannissa rautias eli rauður tarkoittaa punaista.

Suurimmassa osassa hevosaihetöistä hevonen esiintyy edelleen kokonaisuutena (77 %), mutta entistä huomattavasti useammin hevosta edustaa myös hevosen pää (9 %), jokin muu hevosen osa tai pelkkä viittaus hevoseen (15 %). Ruunikko tai tummanruskea pitää pintansa hevosen yleisimpänä värinä (27 %), mutta lähes samaan yltävät yhteismäärältään rautiaat (25 %), joista on liinaharjoja tai hamppuharjoja yli kolmannes (9 %). Myös muun väristen hevosten määrä (9 %) on kasvanut. Piirto, läsi, tähti tai sukat on kuvattu 12 (13 %) hevoselle, joista kahdeksan edustaa suomenhevosta.

Tapahtumaympäristönä on edelleen tyypillisimmin maasto, luonto, puistomainen tai maalaismaisema (40 %) mutta myös väkijoukko tai yleisö (8 %), pelto tai työmaa (12 %) tai urbaani ympäristö (9 %). Kahdessa työssä tulkitsen tapahtumaympäristöksi ratsastuskentän ja kahdessa ollaan tekemässä metsätöitä. Peräti 15 % kuvatuista tapahtumista ja hevosista on sijoitettu talviaikaan. Tapahtumapaikan voi tunnistaa tai päätellä 85 %:ssa töistä, ja suurimman osan niistä tulkitsen sijoitetuksi Suomeen (55 %) ja paljon harvemmin muihin maihin (8 %). Edellisen ajanjakson töistä poiketen on tapahtumapaikka varsin monissa töissä myös kuvitteellinen (22 %).

Kiinnostavia muutoksia sotien ja jälleenrakennuksen ajanjakson hevosaihetöissä suhteessa edelliseen ajanjaksoon ovat myös monipuolistunut

hevostyövälineiden kuvaaminen (48 %), lisääntynyt ja monipuolistunut hevosen pitopaikan kuvaaminen (19 %) sekä uudet tavat, joilla kuvissa ilmennetään hevosen arvostusta, kohtelua ja käsittelyä (12 %). Pitopaikan kuvaaminen on tämän ajanjakson töissä vaihtelevampaa kuin muiden ajanjaksojen töissä: hevonen on tallissa, puomiin tai liekaan sidottuna (kuva 15), tarhassa, laitumella tai vapaana. Kuten edellisenäkin ajanjaksona, hevonen on useimmiten kuvattu yksinään yhden tai useamman ihmisen seurassa, mutta uutta ovat useamman hevosen laumat kolmessa oppilastyössä. Myös hevosen käyttäytymisen, mielentilan tai olotilan kuvaaminen on jonkin verran monipuolistunut, vaikka ei ole lisääntynyt suhteessa hevosaihetöiden kokonaismäärään. Hevosen yleisimmin kuvattu liike on tämän ajanjakson kuvissa käynti (38 %), kun sotia edeltävän ajanjakson hevosaihetöissä se oli laukka, ravi tai juoksu.

Kuva 15. Liekaan kiinnitettyjä hevosia kuvataan koko aineistossa vain kaksi, molemmat sotien ja jälleenrakennuksen ajanjaksolla tehtyjä. Toisen niistä, hiukan surulliselta näyttävän liinaharjan, jonka riimu ei ole aivan paikoillaan korvien takana, on tehnyt Paimion lukion 3. luokan tyttöoppilas (Anja Keskitalo) 1940-luvulla.

4.2 Missä ovat talvi- ja jatkosodan hevoset?

Talvisodan aikana lähes 72 000 hevosta pakko-otettiin maataloilta ja siviileiltä vietäväksi rintamalle, missä 7200 (10 %) niistä menehtyi tai katosi. Jatkosotaan hevosia otettiin jälleen noin 62 000, joista menehtyi tai katosi 14 500 (23 %) eli kaksi kertaa enemmän kuin talvisodassa. (Leinonen 2013, 27; Schuurman 2012, 27.)

Vaikka sotaa sinänsä on kuvattu monessakin oppilastyössä arkiston sotien ja jälleenrakennuksen ajan aineistoissa – lentokoneita, lumessa hiihtäviä sotilaita, pommituksia ja niin edelleen – löytyy saman ajanjakson hevosaiheisista oppilastyöistä vain niukasti osviittaa talvi- ja jatkosotaan viedyistä hevosista. Tehtaanpuiston yhteiskoulun viidesluokkalaisen tyttöoppilaan vuonna 1940 välirauhan aikana maalaamista silueteista yksi esittää ratsain aseella tähtäävää sotilasta. Vuonna 1942, jatkosodan aikana, saman koulun neljäsluokkalainen oppilas on kuvannut perspektiivitehtävän puitteissa ratsuväkeä loputtomiin jatkuvana, lähes identtisten ratsukoiden rivinä (kuva 16). Rautiaat hevoset hopeanvalkoisine liianharjoineen ovat ilmettyjä suomenhevosia.

Kuva 16. Kuvan on piirtänyt ja maalannut vesiväreillä vuonna 1942 Helsingin Tehtaanpuiston yhteiskoulun IV-luokkalainen (n. 14-v.) oppilas (L. Liuksiala), jonka aiheen perusteella oletan pojaksi.

Leinosen tutkimus tuo esiin, että kodeissa puhuttiin paljonkin rintamalle lähteneistä hevosista, niitä muisteltiin, niiden lähtöä itkettiin, niiden kohtalo huolestutti ja niiden puolesta rukoiltiin (Leinonen 2013, 168-169). Hevosen ajattelu pommitusten ja taistelun keskelle lienee ollut vaikeaa varsinkin niille koululaisille, joilta oma hevonen vietiin. Tai ehkä hevosten kohtalo tai tehtävät rintamalla eivät inspiroineet kaupunkilaislapsia ja etenkin poikia tykkien, pommikoneiden ja tankkien tapaan. On myös mahdollista, etteivät varsinkaan kaupunkikoulujen oppilaat sotien aikoina kuulleet tai nähneet kuvia maatiloilta viedyistä hevosista rintamalla.

Sitä, että hevonen kuitenkin kuului miesten ja poikien maailmaan niin siviilissä kuin sodassa, niin työssä kuin leikissä, todentavat sota-arkiston kuva (kuva 17) rintamalla olevasta isästä tekemässä puhdetyönä pojalleen keinuhevosta sekä kuvaan liittyvä selostus: ”Puhdetyöt, varsinkin näin joulun alla vievät monelta pojalta kaiken vapaa-ajan mutta ajatus siitä kuinka iloiseksi poika tulee saadessaan isältä upean keinuhevosen korvaa kaikki vaivat moninkertaisesti. Valokuvaaja: Sot. virk. P. Jänis.” (SA:n kuvat)

Kuva 17. Rintamalla oleva isä tekee pojalleen keinuhevosta. Valokuvaaja: P. Jänis. (SA:n kuvat)

4.3 Isän arvokas apuneuvo ja pojan kuvanteon aihe

Vuosien 1939-44 sotiin mennessä suurin osa vuokratiloja viljelleistä torppareista ja maattomista mäkitupalaisista oli lunastanut maatilat itselleen. Pääosin 1920-luvulla toimeenpannun torpparivapautuslain perusteella luotiin 47 000 viljelystilaa ja 46 000 asuntotonttia. Lisäksi 1920-luvulla säädetyt asutuslait kasvattivat itsenäisten pientilojen määrää 1920-luvulla. (Itsenäisyys 100) Oli syntynyt lukuisia pientiloja, joilla hevonen oli arvokas apuneuvo.

Traktorit olivat tehneet jo tuloaan ennen sotia ja niitä markkinoitiin tehokkaasti. Ahon & Soldanin tekemässä elokuvassa Rautahepo vuodelta

1937 traktoria verrataan käsin tekemiseen ja hevoseen ja näytetään, kuinka yhdellä Fordson-traktorilla saadaan tehtyä raskaimmatkin pelto- ja metsätyöt (Perälä 2008). Hevosia oli kuitenkin edelleen kaikkialla, sillä sotavuosina ja pitkälti vielä niiden jälkeenkin hevonen oli välttämätön työväline ja kulkuneuvo varsinkin maalla. Sotien aikana Tampereen kaupungissa otettiin jo katukuvasta poistuneita vossikoita takaisin käyttöön (Keskinen). ET-lehden kirjoituskilpailun tarinoista käy ilmi, että sotien jälkeinen uudelleenrakentamisen aika ja etenkin 1950-luku oli suomenhevosen kulta-aikaa, jolloin joka talossa oli hevonen (Muistoja suomenhevosesta 2012).

Ajanjakson oppilastoissa suomenhevosekset vievät edelleen ihmisiä reellä kirkkoon, kuljettavat tavaraa maanteillä ja kaupungin kaduilla, hiekkaa ja lautoja työmaalla, heinää, viljaa ja tukkeja maatiloilla. Töölön yhteiskoulun kolmasluokkalaisten poikaoppilaan tekemässä työssä vuodelta 1955-1956 näkyy vanhan ja uuden teknologian törmäminen, kun yksi hiekkalasti on suomenhevosen kyydissä ja toinen kuljetetaan kuorma-autolla (kuva 18).

Kuva 18. Töölön yhteiskoulun kolmasluokkalaisten poikaoppilaan (Pentti Ignatius) lukuvuonna 1955-56 tekemässä työssä, jossa haetaan hiekkaa hiekkakuopalta, näkyy kärryn eteen valjastetusta hevosesta vai takaosa.

Vaikka tyttöjen töiden suhteellinen määrä ajanjakson aineistossa on lisääntynyt, enemmistö hevosaihetöistä on edelleen poikien piirtämiä, muun muassa suurin osa töistä, joissa hevosesta näkyy vain takaosa. Niin ikään hevosen käsittelijänä esiintyy sekä tyttöjen että poikien töissä

enimmäkseen mies. Kun aiheena on hevosen kanssa tehtävät työt tai rekiretki, niin tytöt kuin pojat ovat piirtäneet miehen hevosen ohjiin. Näin on myös ajanjakson ainoassa raveja esittävässä työssä, jonka on piirtänyt tyttö (kuva 19).

Kuva 19. Tehtaanpuiston yhteiskoulun 5. luokan (n. 15 v.) tyttöoppilas (Ulla Larola) on vuonna 1957 piirtänyt taidokkaasti ravivaljakon, jota ohjastaa mies.

Ratsastajatkin ovat harvoin naisia (n. 5 %). Koko aineiston kaikista kahdeksasta raamatun aiheeseen liittyvästä hevosaihetyöstä seitsemän on tehty tällä ajanjaksolla, ja niiden tekijät ovat tasaisesti tyttöjä (4) ja poikia (3), mutta kuvatut ratsastajat miespuolisia. Niistä kolmessa, kahdessa pojan ja yhdessä tytön tekemässä työssä, kuvataan pilvien päällä ratsastavia taivaan sotajoukkoja (kuva 20).

Kuva 20. Taivaallisia sotajoukkoja esittävän työn on tehnyt Töölön yhteiskoulun 11-vuotias poikaoppilas (Antti Lange) lukuvuonna 1953-54.

Vain kolmessa tytön tekemässä ja yhdessä pojan tekemässä työssä esiintyy nainen tai tyttö hevosen selässä. Yhdessä tytön tekemässä satuaihekuvuassa prinssi ja prinsessa ratsastavat samalla hevosella, toinen tytön tekemä kuva esittää tyttöä ratsastustunnilla ja kolmas, pojan tekemäksi tulkitsemäni kuva, esittää mielestäni naista kouluratsun selässä. Vielä yhdessä tytön työssä hevosen vierellä seisova nainen tunnistuu ratsastajaksi vaatteidensa perusteella ja toisessa mustalaistyttö taluttaa hevosta (tai aasia). Muissa kuin hevosta ihmisen seurassa esittävissä tyttöjen töissä hevoset ovat lautumella tai karsinassa, pilvien päällä pegasoksina tai ratsuina taidehistorian teoksissa. Ajanjakson viidestä pegasosta esittävästä työstä neljä on tyttöjen käsialaa kuten ovat myös kaikki neljä taidehistorian hevos- ja ratsastaja-aiheisia teoksia esittävää ja kaksi hevoseen viittaavaa esinettä (kuva 21) esittävää työtä.

Kuva 21. Hevoseen viittaavaa esinettä edustavan esimerkkityön on tehnyt 1940-luvulla Tehtaanpuiston yhteiskoulun 3. luokan tyttöoppilas (Reine Lyyvuo).

Ajanjakson hevosaihetöistä on mainittava vielä yksi kiinnostavalla tavalla ratsastusurheilun kehityksen vaiheisiin liittyvä, hiihtoratsastusta kuvaava oppilastyö (kuva 22). Sen tekijä, Helsingin Ruotsalaisen yhteiskoulun oppilas on hyvin todennäköisesti Erkki Vasaran kokoamassa Suomen ratsastusurheilun historiikissa mainittu Kristian Blechingberg, joka oli Vasaran mukaan yksi sodanjälkeisen puolentoista vuosikymmenen menestyksekkäimmistä ratsastuksen junioreista (Vasara 1987, 410).

Kuva 22. Hiihtoratsastusta kuvaavan työn on tehnyt Helsingin Ruotsalaisen yhteiskoulun 14-vuotias poikaoppilas (Blechingberg) 1950-luvulla.

Kuvassa esitetty hevonen ei välttämättä ole suomenhevonen, sillä jo 1900-luvun alussa ratsastusurheiluun hankittiin lämminverihevosia ulkomailta, kuten Englannista ja Ruotsista (Vasara 1987, 53, 58). Kuva on kuitenkin hieno esimerkki siitä, miten hevosaihetyöt voivat heijastella tekijän konkreettista kosketusta hevosiin, oli se sitten arkea tai harrastusta.

5 MAATALOUS KONEELLISTUU – 1960-1979

Sotia ja jälleenrakennuksen aikaa seuraavana tarkastelukautena (1960-79), jolloin Suomea jo voimallisesti autoistettiin ja koneellistettiin, suomenhevosen – vielä vuonna 1960 Suomen ainoan hevosrodun – lukumäärä romahti ja laski laskemistaan samalla kun muita rotuja alettiin yhä enemmän tuoda harrastusratsuiksi ja raviradoille. Suomenhevosen representaatioiden määrä vähenee myös koululaisten piirroksista ja niiden tunnistaminen kuvista vaikeutuu, sillä yhä harvemmin hevonen esitetään kuormaa tai ihmisiä maalaismaisemassa vetävänä työhevosenä, jonka voi olettaa suomenhevoiseksi, ja yhä useammin mielikuvitushevosenä tai ratsuna, joka voi edustaa monia muitakin rotuja. Ajanjakson yhteensä 105 hevosaihetyöstä pystyin tulkitsemaan enää 29 (28 %) työtä suomenhevosta representoivaksi.

5.1 Oppilastöiden sisältöpiirteitä

Ei ehkä yllätä, että ajanjakson 1960-1979 hevosaihetöissä kuvattujen ratsujen määrä (30 %) ohittaa niissä kuvattujen työhevosten ja ihmisiä kuljettavien vaunuhevosten yhteismäärän (n. 25 %). Vastaavasti satuloiden kuvaukset (16 %) ovat kaksinkertaistuneet, kun taas valjaiden (21 %) ja hevosvetoisten työvälineiden, kärryjen, vaunujen ja rekiä (yht. n. 25 %) kuvausten määrät ovat puolittuneet edelliseen ajanjaksoon verrattuna. Satuloiden ohella muitakin ratsastajan ja ratsun varusteita, kuten riimu, raippa, huopa, jalkasuojat ja kypärä kuvataan entistä useammin ja monipuolisemmin (yht. 23 kertaa). Suitset on kuvattu 40 työssä (38 %), ja yhdet niistä ovat, uutena piirteinä, kankikuolaimet.

Hevonen esiintyy edelleen eniten maastossa, puistossa, luonnossa tai maalaisympäristössä (40 %), mutta myös tie, katu, tori tai muu kaupunkimainen ympäristö (11 %), pelto tai muu työmaa (7 %) löytyvät hevosen kontekstina. Jopa kenttä, rata, maneesi tai vastaava (6 %) löytyvät töistä yhä useammin. Hevosen pitopaikkaa kuvataan aiempaa enemmän, ja se on joko talli (4 %), tarha tai laidun (12 %) tai vapaus (8 %). Liekaa tai puomia ei ajanjakson töistä enää löydy. Silloin, kun tapahtumapaikka tunnistuu tai voidaan päätellä (71 %), se on yleisimmin Suomi (48 %), mutta toisinaan myös jokin muu maa (10 %) tai kuvitteellinen paikka (13 %).

Vaikka ajanjakson hevosaihetöiden tyyppillisin esitystapa on edelleen realismi (42 %), ovat taru-, satu ja fantasia-aiheet (32 %) lisääntyneet niissä edellisiin ajanjaksoihin verrattuna ja unien, haaveiden tai kuvitelmien kuvaukset kolminkertaistuneet (14 %). Myös estetisointi ja romantisointi (11 %), pilakuvamaisuus, sarjakuvamaisuus ja liioittelu (12 %), sekä tyyllitely ja abstrahointi (12 %) ovat töiden piirteissä selkeästi lisääntyneet. Vilihevosia esiintyy seitsemässä työssä (n. 7 %) ja intiaanin tai cowboyn ratsumu jopa 11 työssä (10 %), mutta pegasoksia tai yksisarvisia ei töistä löydy.

Valtaosassa töitä hevonen kuvataan kokonaisena (77 %), mutta kaksi kertaa useammin kuin sotien ja jälleenrakennuksen ajanjakson töissä hevonen esitetään myös lähikuvassa, jossa siitä näkyvät pää ja mahdollisesti kaula tai rinta (14 %). Niissä töissä, joissa hevosen värityksen voi havaita (61 %), se on useimmiten rautias (23 %), joista liinakkoja tai hamppuharkoja on yli kolmannes (9 %). Melko moneen työhön on kuvattu myös ruunikko tai tummanruskea hevonen (17 %), ja kimot tai valkeat (11 %) sekä muun väriset hevoset (yht. 22 kpl) ovat töissä lisääntyneet.

Jopa kaksi kertaa aiempaa useammin hevosta on kuvattu yksinään (29 %), ilman ihmisiä tai lajitovereitaan, ja myös ilman ihmisiä esiintyvien kahden tai useamman hevosen laumojen kuvaukset ovat monikertaistuneet (13 %). Yllättävästi ilman ihmisiä esitettyjen hevosten määrä (42 %) tulee täten varsin lähelle ihmisten kanssa esitettyjen hevosten määrää (46 %), kun taas sotien ja jälleenrakentamisen ajanjaksolla hevoset esiintyivät kuvissa voittopuolisesti ihminen tai ihmisiä seuranaan (67 %).

Ajanjakson 1960-1979 hevosaihetöistä tuntuu välittyvän kasvanut mielenkiinto hevosta, sen tarpeita ja käyttäytymistä kohtaan. Hevosen arvostusta, kohtelua ja käsittelyä ilmentävät piirteet töissä ovat lisääntyneet ja monipuolistuneet selkeästi, ja huomattavan monista töistä voi tulkita tekijän empatian tai positiivisen tunteen (23 %) kuvattua hevosta kohtaan. Hevosen käyttäytymistä, mielentilaa tai olotilaa ilmentäviä piirteitä, kuten pelko, uteliaisuus, ääntely, kirmaaminen, lepääminen, vikurointi, on kuvattu yhteensä 42 kertaa. Esimerkiksi lepäävää, syövää tai juovaa hevosta on kuvattu kahdeksassa työssä (8 %) ja hevosen uteliaisuuden tai kiinnostuneisuuden (kuva 23) voi tulkita 13 työstä (12 %). Negatiiviset olotilat, kuten nälkäiset, väsyneet, raatavat tai kuolevat hevoset, joita joissakin edeltävän ajanjakson töissä kuvattiin, ovat poissa. Töistä tulkittavissa oleva hevosen liike on hidastunut edelleen, ja tyyppillisimmin hevonen ei liiku (38 %), seuraavaksi eniten se käy (28 %) ja vasta viimeiseksi juoksee, laukkaa tai ravaa (22 %).

Kuva 23. Yhtenäiskoulun 10-vuotiaan poikaoppilaan lukuvuonna 1966-67 piirtämässä liitutyössä, jonka nimi on "Kesämaisema Ruotsista", laitumella oleva hevonen kuvan oikeassa alanurkassa katsoo uteliaana tunnelia lähestyvää tai sieltä juuri tullutta junaa.

5.2 Pellot pakettiin ja hevonen autoon

Sodan jälkeen tilojen koko alkoi kasvaa ja maatalous kehittyä ja tehostua koneellistumisen ansiosta nopeasti. Fennadan vuonna 1958 kuvaamassa Ferguson -traktorien mainosfilmissä uusi traktori innostaa isäntiä jo 1950-luvun lopulla (Perälä 2015b).

Koneellistumisen tehostaessa maataloutta 1960-luvulla syntyi ylituotantoa, jonka hillitsemiseksi säädettiin vuonna 1969 pellonvarauslaki. Lain ideana oli tarjota maanviljelijöille korvauksia siitä, että he "paketoisivat" peltonsa eli ottaisivat ne pois viljelystä ja antaisivat niiden metsittyä. (Vesa & Rahola 2007; Kysy.fi: Milloin maataloustuet keksittiin) Työhevosten tarve väheni radikaalisti. Hevosten kokonaismäärä putosi putoamistaan tällä ajanjaksolla ja oli 1980-luvun alussa aallonpohjassaan. Suurimmaksi osaksi oli kyse suomenhevosista, jotka poistuivat pelloilta.

Kahdessa mummolassani Kiteellä oli vielä 1960- ja 70-lukujen vaihteessa hevoset, joita hoitivat tahoillaan pientilalliset Tenho-enoni ja Veijo-setä vainaa. Vuonna 1944 syntynyt Veijo-setä vaihtoi Touhu-ruunan traktoriin jo 1960- ja 1970-lukujen taitteessa, mutta lehmiä hän piti 1970-luvun alkupuolelle asti. Vuonna 1937 syntynyt Tenho-enoni luopui lehmistään ja Tähti-tammasta (kuva 24) 1970-luvun alussa laittaessaan kotitilansa pelot pakettiin, jolloin ei ollut enää hevosellekaan tarvetta.

Kuva 24. Tenho-enoni 1960- ja 1970-lukujen taitteessa riisumassa Tähteä valjaista. Mahtaako hän joskus kaivata hevospäivänsä, niin kuin ne vanhat isännät, jotka lapsuuden ja nuoruuden muistonsa vuoksi tulivat keväällä 2016 katsomaan työtä tekeviä suomenhevosia työhevosharrastajien kurssipäivänä?

Kun pientiloilta loppuivat työt, alkoi muuttoliike maalta kaupunkeihin ja Ruotsiin (Himberg 2012; Fogelholm 2015). Monen muun nuoren perheen tapaan myös omat vanhempi pakkasivat vähät irtaimistonsa jo 1960-luvulla muuttokuormaan ja suuntasivat kahden taaperonsa kanssa työn perässä Joensuusta Helsinkiin.

5.3 Poikien kiinnostus hevosaiheeseen vähenee

Tyttöjen ja poikien osittainen erillään opettaminen sai kannatusta vielä peruskoulu-uudistuksen kynnyksellä 1960-luvun alussa. Helsingin I Norssin kuvaamataidon opettaja Erkki Matilainen (1913-1986) opetti kuvaamataidon opettajakokelaita ja toimi uransa aikana myös Taideteollisen oppilaitoksen ja Suomen Taideakatemian lehtorina ja taiteilijana (Norssin historia). Matilaisen kirjoittama *Kuvaamataidon opas* (1960) sisältää runsaasti mallitehtäviä, joiden lähtökohtina ovat moninaiset kuvanteon materiaalit ja menetelmät, joukossa myös eriytettyjä tehtäviä. Esimerkiksi rautalangasta voisi poika vääntää eläimiä, tyttö koruja (Matilainen 1960, 55). Kuvaamataidon opettajien kouluttaja Anna-Liisa Saalaan (1892-1983) samana vuonna julkaisema opas *Luovat kädet* tarjoaa koko joukon aiheita, joita voidaan eriyttää sukupuolen mukaan. Kodin töitä teeman tytöt voivat toteuttaa kuvaamalla äitiä leipomassa, silittämässä, ompelemassa ja niin edelleen ja pojat kuvaamalla isää, joka sahaa, hakkaa puita, nikkaroi, sukii hevosta ja niin edelleen. Kun pojat muovailevat hevosta ratsastajineen, tytöt voivat muovailla ”jonkin kotieläimen tai metsäneläimen, torimummon, kalastajaukon tai muuta heitä kiinnostavaa”. Teema ”Ben-

siiniasemalla”, jossa kuvataan miehiä puuhissaan autojen luona, on erityisesti pojille ”tuttu ja mieluinen” aihe, samoin Intiaanien telttakylä ja totemipaalu. Vastaavasti ”Aurinkokeijut ja talven kuningas” on tytöille suunniteltu mielikuvitusaihe, jossa heidän tulisi kuvitella pienet keveät keijut tanssimassa auringonsäteiden mukana kookkaan, jäisen talven kunkkaan ympärillä. (Saalas 1960, 180-88.)

Hevoskulttuurin sisältä tulevat muutokset lienee voittaneet 1960- ja 1970-luvuilla mainittujen opetusoppaiden vaikutuksen, sillä kyseisen ajanjakson aineistossani poikien hevosaihekuvien määrä on pudonnut alle puoleen tyttöjen hevosaihekuvien määrästä. Mihin ja miksi pojat katoavat hevospäättäjänä? Ovatko syynä hevosten katoaminen heidän elämänpiiristään ja kiinnostuksen siirtyminen autoihin ja traktoreihin, kuvaamataidonopetuksen uudet pedagogiset linjaukset vaiko poikien halu tehdä eroa tytöille mieluisasta kuvanteon aihe maailmasta, jonne hevonen oli pikkuhiljaa liukumassa (Vira 2011, 122-123)? Poikien töiden teemat myös muuntuvat. Kun 1960-luvulla pojat ovat kuvanneet hevosia tallissa, laitumella, muuttokuorman edessä, ritarin ratsuna ja vapaana kirmaamassa, on hevosella monissa seuraavan vuosikymmenen poikien töissä pieni rooli, ja parin kuvan kohdalla olen epävarma siitä, onko hevoseksi tulkittamani kuvaelementti hevonen.

Cowboy ja hevonen -aihe ilmaantuu uudelleen 1970-luvun poikien hevosaihetöihin. Peräti viisi poikaa näyttää saaneen työhönsä inspiraation sarjakuvista, television lännensarjoista tai cowboy-aiheisista mainoksista (kuva 25).

Kuva 25. Helsingin Vartiokylän yhteiskoulun 7. luokan poikaoppilaan (Tapio Mäenpää) 1970-luvulla tekemä toisinto (oik.) vuonna 1973 tehdyn Marlboro-mainoksen hevosmiehestä (vas.) ilman tupakkaa liittyä ehkä mainoksen analyysitehtävään.

Vuonna 1973 kouluhallituksen kuvaamataitokilpailuun *Kuvasarja – sarjakuva* tekemässään työssä 11-vuotias poikaoppilas on kuvannut ampumavälikohtausta lännenkylässä (kuva 26). Siinä cowboy ratsastaa punasilmäisellä hevosella lännenkylään kostamaan jotakin veljensä puolesta. Sarjakuvan miljöö ja aihemaailma on jäljitettävissä 1960-lopulta 1970-luvun alkuun Suomen televisiossa esitettyihin lännensarjoihin, joista *Bonanza*, *Karjatila High Chaparralia* ja *Virginialaista* (ks. Välisalo 2010, 30-31) muistan itsekin katselleeni sekä vanhempieni luvalla että ilman. Televisio oli saapunut suomalaisiin koteihin 1960-luvun alussa, ja vuosikymmenen lopussa tv-lupia oli lunastettu jo yli miljoona (Perälä 2011).

Kuva 26. Cowboy'n kostoretkestä kertovan kuvasarjan on piirtänyt Tapiolan yhteiskoulun 11-vuotias poikaoppilas (Kimmo Pousi) kouluhallituksen vuoden 1973 kilpailuun *Kuvasarja-sarjakuva*.

Kun hevosen taloudellinen merkitys ja läsnäolo tavallisten suomalaisten arjessa väheni, poistettiinko hevosen kuten muidenkin kotieläinten piirittäminen aihepiirinä myös alakansakoulun opettajien koulutussisällöistä ja opetusohjelmasta (ks. Hyvärö 2006, 317)? On mahdollista ja todennäköistäkin, ettei hevosaiheita enää 1970-luvulla annettu kuvaamataidon tunneilla kaikille tehtäväksi. Ainakaan omassa oppikoulussani 1970-luvulla ei annettu enää myöskään malleja vaan kaikki piti kehittää "omasta päästä" tai korkeintaan havainnoiden ympäristöä. Kuvallisia ideoita ja mallejakin tarjosivat kuitenkin yhä sarjakuvat sekä televisiossa esitetyt piirretyt ja muut amerikkalaiset sekä suomalaiset elokuvat. Cowboy-sarjakuvista, television lännensarjoista ja jopa villin lännen aiheisista tupakkamainoksista pojatkin saattoivat 1970-luvulla saada inspiraatiota tai ottaa mallia hevosten kuvaamiseen.

Koska kuvat ja tekstit eivät vain heijasta sosiaalista todellisuutta vaan tuottavatkin sitä (Saarikangas 1991, 246), voidaan kysyä onko hevosen laskeneen statuksen lisäksi ylipäättään kotieläinten vähäinen näkyvyys mediassa ja opetussuunnitelmissa (vrt. Ruskeeniemi 2015) ollut sittemmin myös yksi poikien ja miesten alentuneen hevosharrastuneisuuden taustatekijöistä?

Ajanjakson poikien hevosaihetöissä on kaksi esineperinne-aiheista kilpailutyötä, jotka mielestäni ilmentävät poikien mielenkiinnon siirtymistä hevosista yhä enemmän arkipäiväistyviin ja tavallisemmaksi käyviin autoihin ja traktoreihin. Toisessa niistä hevosta kärryineen verrataan traktoriin, toisessa kuvataan miesten vauhdikkaan työn pukuja käyttöympäristönsään vuonna 1450, nyt ja tulevaisuudessa, ja vuoden 1450 esimerkki on hevosta pitelevä asemies haarniskassaan (kuva 27).

Kuva 27. Kuhmon peruskoulun yläasteen 15-vuotias poikaoppilas (Pentti Ahtonen) on piirtänyt miesten aina vauhdikkaamman työn asuja ja ajoneuvoja vuoden 1977 kouluhallituksen kilpailuun "Esineperinne".

5.4 Tytöt satulassa – ja ohjissakin

Vuoden 1973 kouluhallituksen kuvaamataitokilpailuun *Kuvasarja – sarjakuva* tehty työ (kuva 28) on ainakin ensisilmäykseltä omakohtaisen tuntuinen kuvatarina siitä, kuinka tyttö satuloi hevosen, ratsastaa, hevonen pukittaa ja tyttö putoaa selälleen. Työ heijastelee hevosen tehtävien muutosta mutta myös sen pääasiallisten käyttäjien ja käsittelijöiden sukupuolen muutosta työhevosia ohjastavista miehistä harrastehevosilla ratsastaviin naisiin ja tyttöihin. Tytön vaatetus ja varustus kertovat, että ratsastusvaatteiden ja -tarvikkeiden tuotantoon ja myyntiin perustuva

hevostalouden haara on jo olemassa. Kuva kertoo myös intohimosta ja rohkeudesta: ratsastaa täytyy, vaikka hevonen puhisee jo valmiiksi ylimääräistä energiaa ennakoiden ja vaikka sitten putoaisikin. Toisaalta tietyt seikat kuvassa herättävät epäilemään kuvan omakohtaisuutta tai vähintäänkin miettimään silloisia turvallisuusmääräyksiä: Miksi hevosen ohjat roikkuvat? Miksi tyttö kantaa satulan ja ohjat hevosen luo eikä satuloi hevosta tallissa riimusta kiinni sidottuna? Mitä kukkaa hevonen syö? Ehkä hevonen asuukin varakkaan perheen kotitallissa, tai kenties kuva kertoo enemmän ratsastamisesta haaveilevan lapsen mielikuvituksesta kuin hänen kokemuksestaan?

Kuva 28. Vuoden 1973 kouluhallituksen kuvaamataitokilpailuun *Kuvasarja – sarjakuva* osallistuneen kuvan piirtäjä on 11-vuotias tyttö (Riitta Rastas) Espoon Tapiolan yhteiskoulun 1. luokalta.

Nykynäkökulmasta kuvan hevonen näyttää väriensä puolesta tuontirodulta, mutta se voisi siitä huolimatta hyvin esittää myös suomenhevosta, joiden lukumäärä oli vielä 1970-luvun alussa moninkertainen tuontirodun nähden (Hippos: Hevosten lukumäärän kehitys 1910-). Siviiliväestön ratsastusharrastus oli lähtenyt voimistumaan 1960-luvulta alkaen (SRL: Ratsastus suurten murrosten kautta koko kansan lajiksi). Vuonna 1970 oli perustettu Suomenratsut ry (SuoRa) edistämään suomenhevosen ratsukäyttöä, ja vuonna 1971 Suomenhevoselle muodostettiin neljä jalostussuuntaa: työhevonen, juoksija, ratsu- ja pienhevonen (Hippos: Elävä kansallisaarre).

Toisessa *Kuvasarja-sarjakuva* kuvaamataitokilpailuun vuonna 1973 osallistuneessa työssä kuvataan ohitustilanne raviradalla sarjakuvan muodossa (kuva 29). Tulkitsen siinä esitetyt, hoikkarakenteiset hevoset lämminverihevosiksi, jotka saivat ravioikeuden Suomessa vuonna 1959 ja jotka jo

1970-luvulla kilpailivat eri sarjassa kuin suomenhevoset (Ravien historia). Ohjastajat voisivat piirteidensä perusteella mielestäni olla yhtä hyvin naisia kuin miehiäkin, sillä lyhyiden hiusten voi tuskin enää 1970-luvun töissä automaattisesti ajatella viittaavan miehiin.

Kuva 29. 16-vuotias tyttö (Päivi Taskinen) Kiuruveden yhteislyseosta on vuoden 1973 kuvaamataitokilpailuun ”Kuvasarja-sarjakuva” maalannut lennokkaasti ja huolella ruunikon ja kimon hevosen välisen ohitustilanteen raviradalla.

5.5 Hevoset vs. saastuttavat autot

Koneellistumisen ja liikenteen jatkuvasti lisääntyessä teollistuneissa maissa 1960-1970-luvuilla, herättiin niin maailmalla kuin Suomessa pohtimaan

ympäristökysymyksiä. Helsingissä moottoriajoneuvoliikenteen päästöt, pakokaasut ja hiekoituspöly, tunnistettiin jo 1960-luvulla ilmasto-ongelmaksi, ja ne ovat olleet Helsingin merkittävin ilmansaasteiden lähde 1970-luvulta lähtien (Schönach 2008, 257).

Tilannetta on mitä ilmeisimmin pohdittu myös helsinkiläisten koulujen kuvaamataidon tunneilla. Siitä olkoon esimerkkinä kouluhallituksen vuoden 1971 kilpailuun *Mitä haluan julistaa* osallistunut, Helsingin ranskalais-suomalaisen yhteiskoulun oppilaan tekemä juliste ”Hevoset takaisin!” (kuva 30). Tulkitsen, että siinä nostetaan hevonen saasteettomana kulkuvälineenä ja samalla ideologisena symbolina auton vaihtoehdoksi. Hevosen pullea turpa saa ajattelemaan, ettei hevosen piirtämistä tai anatomiaa enää opeteltu eikä osattu, vaan mallit saatiin vaikkapa humoristisista sarjakuvahahmoista (vrt. Hevoshullu-lehden Polle). Tarkemmin katsoen ja piirroksen teeman huomioiden kyseessä voisi kuitenkin olla myös turpaa ympäröivä hengityssuoja!

Kuva 30. Hevonen näyttäytyy alati lisääntyvien autojen vaihtoehtona vuoden 1971 kouluhallituksen kilpailuun *Mitä haluan julistaa* osallistuneessa työssä, jonka tekijä on 13-vuotias tyttö (Liisa Kivioja) Helsingin ranskalais-suomalaisesta yhteislyseosta.

6 HAAVEIDEN HEVOSET – 1980-1999

Seuraavan tarkastelukauden (1980-1999) työt ovat pääosin peräisin kahdesta valtakunnallisesta kuvaamataitokilpailusta, mistä johtuen ne antavat näkymää myös muiden kuin pääkaupunkiseudun koululaisten hevosrepresentaatioihin. Tämän ajanjakson töiden kohdalla suomenhevosten tunnistaminen oli kaikkein epävarmintä ja perustui pitkälti kuvissa esiintyvien hevosten piirteisiin, päätelmiin ja intuitioon. Kirjallisten lähteiden perusteella hevosten kokonaismäärä oli Suomessa alimmillaan 1980-luvun alussa, ja suomenhevosten lukumäärän aallonpohja saavutettiin 1980-luvun loppupuolella, jolloin myös tuontiroitujen osuus Suomen hevosista oli ylittänyt 60 %. Näillä eväillä pystyin tulkitsemaan suomenhevosta representoiviksi vain 17 työtä (16 %) yhteensä 104 hevosaihetystä, mutta yhtä lailla suomenhevosten representaatioita voisi nähdä jakson hevoskuviissa olevan niin vähemmän kuin enemmänkin.

6.1 Oppilastöiden sisältöpiirteitä

Ajanjakson aineistossa on kuvattu jälleen eniten ratsuja (29 %), ja hevonen harrastusratsuna alkaa ilmaantua kuviin (14 %). Myös hevos- ja ratsastustarvikkeita on kuvattu runsaasti, mukaan lukien satula (18), suitset (31), riimu, raippa ja kannukset. Vaikuttaa siltä, että kuvantekijöiden joukossa ratsastajan turvallisuuttakin on jo ajateltu aiempaa enemmän, sillä ratsastuskypärää on (muun ratsastusvaatetuksen kanssa tai ilman) kuvattu 14 kertaa (13 %), mikä on kaksi kertaa useammin kuin edellisen ajanjakson töissä. Sitä vastoin työhevosia (5 %), ihmisiä vaunuissa tai kärryissä vetäviä hevosia (5 %) ja niiden valjaita (9 %) kuvataan enää harvaksen, hevostyövälineitä, kärryjä ja vaunuja yhteensä vain seitsemän kertaa.

Jopa 86 %:ssa töistä hevonen kuvataan kokonaisuutena – siis useammin kuin millään muulla ajanjaksolla – mutta myös useita lähikuvia hevosen päästä löytyy (14 %) kuten myös töitä, joissa hevoseen tai sen läsnäoloon vihjaa jokin muu hevosen osa tai viite (7 %). Vaikka hevosen kuvaustapa pysyy yleisimmin realistisena, nähdyn tai koetun oloisena (46 %), ovat töiden teemat yhä enemmän satuihin, tarinoin tai kertomuksiin pohjautuvia (39 %) tai unien, haaveiden ja kuvitelmien kaltaisia (14 %), ja tarujen yksisarvinen, kentauri ja pegasoskin ovat palanneet (4 %). Toisaalta hevosen kuvaamisen tapa on myös yhä useammin estetisoiva tai romantisoiva (20 %), tyyllittelevä, kubistinen tai abstrahoiva (17 %).

Koska töistä, joista hevosen rodun pystyy tunnistamaan, enää 16 % esittää kohtalaisen selvästi suomenhevosia, esittää suurin osa töistä todennäköisesti muita hevosrotuja. Ajanjakson 1980-1999 oppilastöistä tunnistuvat ainakin koko aineiston ensimmäiset ja ainoat neljä ponia (4 %). Ruunikko tai tummanruskea (32 %) on palannut kaikkein yleisimmäksi hevosen väritykseksi, jonka lisäksi värien kirjoa rikastavat rautias (n. 20 %), muu väritys tai pinto (18 %), musta (13 %), kimo tai valkea (11 %) ja

harmaa (6 %). Rautiaita liinakkoja tai hamppuharjoja on noin 13 % representaatioista, mutta niistäkään kaikki eivät tunnistu suomenhevosiksi.

Tapahtumaympäristöstä ajanjakson hevosaihetyöt antavat vähemmän osviittaa kuin aiemmin (55 %), mutta maasto, luonto, puisto tai maalaisympäristö pitävät ensimmäisen sijansa eniten kuvattuna ympäristönä (40 %). Kenttä, rata, maneesi tai areena kuvallisena kontekstina ovat lisääntyneet yhdellä ja löytyvät seitsemästä (7 %) tämänkin ajanjakson työstä. Sen sijaan tie, katu, tori tai kaupunkimainen tila hevosen ympäristönä löytyy enää kahdesta työstä, ja pelto tai työmaa vain neljästä. Koska töissä on vähemmän viittauksia ympäristöön, myös tapahtumapaikka tunnistuu töissä harvemmin kuin ennen (62 %). Kun paikan voi tunnistaa tai päätellä, se on edelleen useimmiten Suomi (42 %), seuraavaksi eniten kuviteltu paikka (13 %) ja harvemmin muu maa (7 %).

Sekä tallin (6 %) että laitumen tai tarhan (16 %) kuvaukset ovat huomattavasti lisääntyneet 1980- ja 1990-lukujen oppilastöissä, mutta vielä huomattavammin on lisääntynyt hevosen kuvaaminen vapaudessa (17 %). Jo nämä piirteet heijastelevat mielestäni lisääntyntä tietämystä hevosen tarpeista ja kiinnostusta sen hyvinvointia kohtaan niin oppilaissa itsessään kuin heitä ympäröivässä kulttuurissa. Ajatusta tukevat kuitenkin myös monet muut ajanjakson töistä löytyvät piirteet. Yksin tai laumassa ilman ihmisiä kuvattujen hevosten määrä (55 kpl) töissä ylittää ihmisten seurassa kuvattujen hevosten määrän (51 kpl) niukasti mutta selvästi. Toisin sanoen hevonen itsessään tuntuu kiinnostaneen aiheena enemmän kuin vaikkapa hevosen käyttö. Tekijän hevosta kohtaan kokemaa arvostusta, ihailua tai positiivista tunnetta ilmentävien töiden määrä on huipussaan (48 %) ja esimerkiksi hevosen hyväilyä tai silitystä esitetään kolmessa (3 %) ja hoito- tai ruokintatilanteita viidessä työssä (5 %).

Hevonen on myös esitetty aiempaa uteliaampana ja kiinnostuneempana (15 %) ja äänekkäämpänä (9 %), se kirmaa (11 %) ja seisoo takasillaan (13 %) enemmän kuin koskaan (kuva 31), ja sen askellaji on jälleen eniten laukka (38 %), vaikka se myös seisoo paljon (38 %). Kerran hevonen raataa, ja kolme kertaa se kuolee. Kaikkiaan hevosen käyttäytymistä, mielen-tilaa, olotilaa ja liikettä kuvataan runsaammin kuin missään muussa ajanjaksossa – taulukkooni kertyi niihin viittaavia piirteitä peräti 172 kappaletta eli keskimäärin 1,6 piirrettä työtä kohti, kun taas edeltävien ajanjaksojen suhdeluvut ovat aikajärjestyksessä 1,4/työ, 1,3/työ ja 1,3/työ.

Kuva 31. Nurmijärven yhteiskoulun tyttöoppilas (Sari Kuparinen) on piirtänyt Liike, rytmi -kilpailuun neljä pegasosta. Niistä yksi, takasillaan seisova ori, on kiinnostava sikäli, että koko aineistossa hevosen sukupuolen voi kuvasta päätellä vain kahdeksan kertaa, ja kaikki kolme oriita löytyvät ajanjakson 1980-1999 aineistosta.

6.2 Ratsastusharrastuksen nousu

Ratsastuksen harrastajien ja heistä etenkin juniorien määrä alkoi kasvaa voimakkaasti 1960-luvulla, ja 1960–1970 -lukujen aikana juniorien määrä kohosi kunnes se oli yli 50 % ratsastajien määrästä. Samalla miesharrastajien lukumäärä väheni niin, että 1980-luvun puolivälissä 90 % ratsastajista oli naisia. (Sikstus 2011, 4; ks. myös Vasara 1987, 441–445)

Löysin kouluhallituksen vuosien 1980 ja 1981 kuvaamataitokilpailuihin lähetetyistä töistä 15 hevos- tai ratsastusharrastukseen viittaavaa työtä, mikä on lähes neljä kertaa enemmän kuin edellisellä ajanjaksolla. Työt ovat pääosin tyttöjen tekemiä ja niissä esiintyvät ratsastajat pääosin tyttöjä, mutta tekijöiden joukossa on myös kolme poikaa. Esteitä harrastetaan kahdessa tyttöjen työssä ja kouluratsastusta yhteensä viidessä työssä, joista yksi on 10-vuotiaan pojan tekemä. Toinen poika (12 v.) on kuvannut ilman satulaa ratsastavan pojan, ja kolmas (14 v.) jousella maali- tauluun ampuvan ratsastajan (kuva 32).

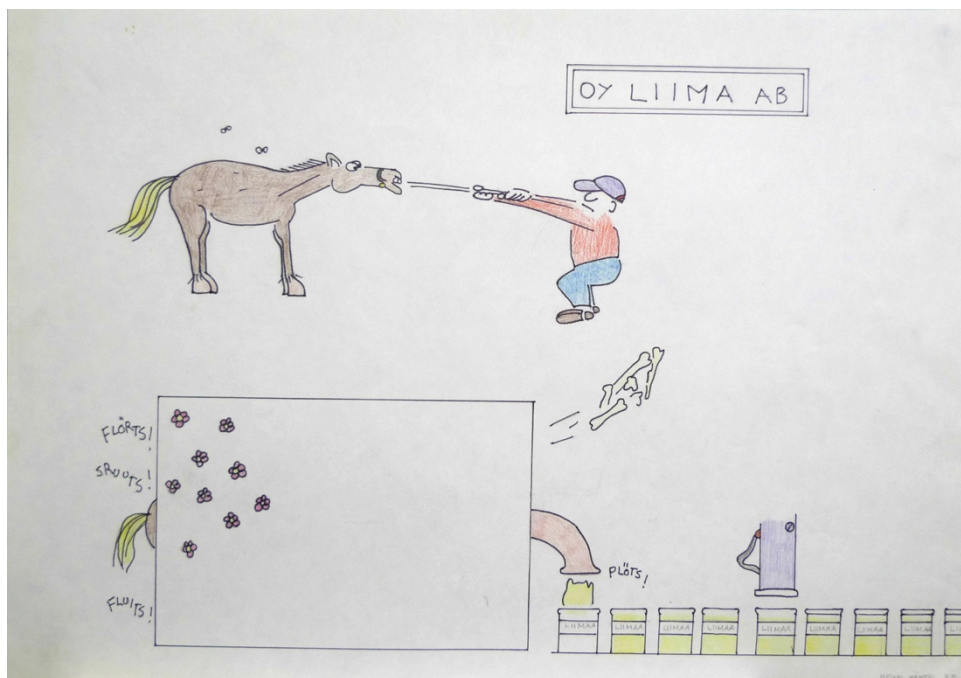

Kuva 32. Jousella maalitauluun laukasta ampuvan ratsastajan ja pinton hevosen on maalannut Lappeenrannan Kesämäen yläasteen 14-vuotias poikaoppilas (Kari Koskinen).

Hevosharrastuksen suosion kasvaessa Suomeen tuotiin monia hevosrotuja. Koska tämän ajanjakson piirroksista on usein vaikea sanoa, milloin niissä esiintyy suomenhevonen ja milloin jonkin muun rodun edustaja, suomenhevonen omana rotunaan painuu niissä taka-alalle, on vain hevosia yleensä. Osa töistä antaa osviittaa siitä, että kyseessä ei välttämättä ole ainakaan suomenhevonen. Esimerkiksi ovaaliradalla ratsastajat voisi tulkita islanninhevosiksi ja aroilla laukkaava villi hevoslauma on mitä suurimmalla todennäköisyydellä ajateltu muiksi kuin suomenhevosiksi. Ne muutokset, jotka kulttuurissa tapahtuvat suhteessa hevoseen, kuten hevosen käyttö, käsittely, kohtelu ja arvostus, koskevat kuitenkin myös suomenhevosta, joten siltä osin myös 80-luvun oppilaiden hevosaihekuvat kertovat suomenhevosista.

Liekö vain sattumaa, että aineistosta löytyvä, pojan piirtämä pilakuva, jossa hevosesta tehdään liimaa (kuva 33), on tehty 1980-luvulla, olihan kaikkien hevosten kokonaismäärä Suomessa alhaisin vuonna 1980 ja vuosi 1987 oli suomenhevosten lukumäärän aallonpohja (Hippos: Hevosten lukumäärän kehitys 1910-).

Kuva 33. Espoon Karakallion peruskoulun 9. luokan poikaoppilaan (Heikki Hämeri) 1980-luvulla piirtämässä pilakuvassa vastahakoinen hevonen kiskotaan elävänä liimantekolaitteeseen, jonka sisään-tulo on somistettu tarrakukkasin.

6.3 Hevospiirtäjiä maaseudulta

Koska hevosenpito on Suomessa liittynyt maaseutumaiseen ympäristöön (ks. esim. Eklund ym. 2007), arvelin, että hevosia (kuten mahdollisesti muitakin kotieläimiä) esittävien kuvien tekeminen kuvaamataiden tunteiden puitteissa olisi vuosituhanen vaihdetta lähestyttäessä ollut tavallisempaa maaseutumaisien alueiden kouluissa kuin kaupunkien kouluissa. Suurin osa arkiston oppilastöistä on kuitenkin lähetetty Helsingin ja sen naapurikuntien koulusta, joten oletuksen paikkansapitävyyttä ei ollut aivan helppo tarkistaa. Periaatteessa koulukohtaisten aineistojen kohdalla olisi mahdollista jonkin verran vertailla maaseutumaisien koulujen (esim. Paimio, Salo, Kontiolahti, Porkkala) ja pääkaupunkilaiskoulujen (Käpylä, Töölö, Tehtaankatu) oppilaiden töitä. Paremmen käsityksen koululaisten kiinnostuksesta hevosaiheisten kuvien tuottamiseen maaseutu-kaupunki-akselilla antavat kouluhallituksen 1980-luvun alussa järjestämiin piirustuskilpailuihin osallistuneet työt, jotka ovat lähtökohtaisesti peräisin eri puolelta Suomea.

Kun erittelin sekä luetteloidut että itse dokumentoimani vuosien 1980 ja 1981 kilpailutyöt paikkakunnan mukaan, tarkistin paikkakuntien väestömäärät vuoden 1980 tilastoista (Tilastokeskuksen PV-WEB-tietokannat; Kuntakartta) ja laskin eri paikkakunnilta tulleet hevosaiheiset työt, saatiin todeta osuneeni kutakuinkin oikeaan: vaikka suurimmista kaupungeista oli lähetetty runsaasti kilpailutöitä, on kuitenkin pieniltä paikkakunnilta tulleiden töiden joukossa suhteellisesti enemmän hevosaiheisia.

Kilpailujen aineistossa on esimerkiksi 163680 asukkaan Turusta neljä hevosaiheista työtä kuten myös 21076 asukkaan Torniossa, ja 87977 asukkaan Porissa on kaksi hevosaiheista työtä samoin kuin 5603 asukkaan Raualta. Lisäksi suurimpien kaupunkien kilpailutyöt ovat peräisin useista kouluista kun taas pienten paikkakuntien kilpailutyöt ovat usein yhdestä koulusta. Esimerkiksi Karstulan Kiminkistä, jossa on vuonna 1980 ollut 5582 asukasta, on aineistossa samasta Purolan ala-asteen koulusta neljä kilpailutyötä, joista kaksi on hevosaiheisia, kun taas 137409 asukkaan Espoosta on aineistossa viiden eri koulun yläasteilta ja lukioista (Espoonlah-tti, Viherlaakso, Kaitaa, Tapiola, Haukilahti) 44 kilpailutyötä, joista vain yksi on hevosaiheinen. Pääkaupungista Helsingistä ja toisesta Etelä-Suomen suurimmista kaupungeista, Tampereelta, ei näiden kahden kilpailun aineistosta löytynyt yhtäkään hevosteemaista työtä.

Vaikka hevosaihetöitä löytyy vuosien 1980 ja 1981 kilpailutöistä harvaksen ja ne kattavat vain lyhyen ajanjakson, on niiden kohdalla mahdollista vertailla maalaislasten ja kaupunkilaislasten hevosaihetöitä. Vuoden 1981 kilpailutöissä, joiden teemana oli Minun elämäni, näkyy mielestäni selviä eroja pääkaupunkiseudun ja maaseutumaisten alueiden koulujen välillä. Etenkin pienten paikkakuntien kouluista tulleissa kilpailutöissä suhde hevoseen kuvautuu konkreettisenä ja koetun makuisena: hevosta harjataan, talutetaan, hätyytetään takaisin talliin, sen jalkoja hoidetaan, sitä juotetaan ja rapsutetaan hellästi, sen seurassa vietetään paljon aikaa (kuva 34). Tapahtumaympäristönä on kuvissa usein maatalon pihapiiri, maalaismainen ulkotila tai tallin sisätila.

Kuva 34. Jalasjärven kirkonkylän ala-asteen 12-vuotias tyttöoppilas (Mervi Hannula) on maalannut Minun elämäni kilpailuun (1981) naisen (ehkä itsensä?) hoitamassa ruunikon hevosen jalkoja. Hevosen hoitovälinepakissa oleva nimi "Vek-Valtti" viitanee

Eri-Aaronin sukulinjan hevosiin ja sitä kautta suomenhevosiin, vaikka sitä ei löytynyt Heppa-hippoksesta tai Sukupostista.

Espoon, Vantaan, Järvenpään keskustan ja Turun kouluista tulleissa kilpailutöissä suhde hevoseen on esitetty etäisempänä, se on ratsastustunti, harrastus monien muiden joukossa tai fantasia, ja tapahtumaympäristöä ei juurikaan kuvata (kuva 35). Oletettavasti 1980-luvulla, jolloin hevosten lukumääräkin oli alimmillaan, kaupunkilaislapset pääsivät vain harvoin jos lainkaan kosketuksiin maaseudulla asuvien hevosten kanssa, ja kokemusta maaseudusta saattoi olla muutenkin niukasti.

Kuva 35. Vantaan Länsimäen ala-asteen 12-vuotias tyttöoppilas (Minna Kolstela) on antanut vuoden 1981 kilpailutyönsä nimeksi ”Elämäni unikuvina”. Kuvan punainen hevonen ja kaksi enkelihahmoa pilvellä kaupungin katujen yllä johtavat ajattelemaan hevosen kuolemaa.

6.4 Tyttöistyminen

Kun tullaan 1980- ja 1990-lukujen aineistoon, poikien tekemien hevosaihetöiden osuus aineistossa kutistuu entisestään, ja hevospiirtäjät alkavat olla kuvien sisällön ja tekijänimien perusteella pääosin tyttöjä, joita ratsastaminen kiinnostaa, houkuttelee tai jotka haaveilevat hevosista ja ratsastamisesta.

Viimeistään 1990-luvulla alkoivat tyttöjen tekemät hevoskuvat kääntyä kuvataidekasvattajien silmissä kaavamaisiksi stereotyyppioiksi. Kankkusen (2004, 102) tutkimusaineistossa vuodelta 1996 yksi 7. luokan poikaoppilas kertoo tyttöjen piirtävän enemmän hevosia kuin pojat ja ettei ole

törmännyt luokallaan keneenkään hevosia piirtävään poikaan, ja toinen poikaoppilas sanoo, ettei juuri löydy poikia, jotka ovat jotenkin hevoshulluja tai kiinnostuneita hevosista. Samassa tutkimusaineistossa eräs opettaja mainitsee kirjeessään hevosen yhtenä tyttöjen stereotyyppioista ja lempiaiheista (Kankkunen 2004, 138).

Aineistoni vuosien 1980 ja 1981 kilpailutöiden joukossa on yhteensä 63 hevosaihettyötä, joista vain 12 (19 %) on poikien tekemiä. Poikien 12 työtä ovat peräisin Huittisista, Järvenpäästä, Joensuusta, Karstulasta, Kellokoskelta, Kuopion Kortejoelta, Lappeenrannasta, Liperistä, Ranualta ja Utajärveltä. Näin ollen sen lisäksi, että suhteutettuna väkilukuun hevosaihettyötä on tullut vuosien 1980 ja 1981 kilpailuihin runsaammin maaseudulta, pieniltä ja pienehköiltä paikkakunnilta, on niistä tullut myös valtaosa kahden kilpailun kaikista poikien hevosaiheisista töistä.

Minun elämäni -kilpailun (1980) 638 arkistoidun ja numeroidun kilpailutyön joukossa oli 35 (5,5 %) hevosta representoivaa työtä, joista neljä (11,4 %) on poikien tekemiä. Liike, rytmi -kilpailun (1981) 446 arkistoidun ja numeroidun kilpailutyön joukossa on 28 (6,3 %) hevosta representoivaa työtä, joista kahdeksan (28,6 %) on poikien tekemiä. Kilpailuteema Liike, rytmi on siis houkutellut useampia poikia piirtämään hevosaiheesta kuin Minun elämäni, joka puolestaan on inspiroinut useampia tyttöjä hevosaiheeseen kuin Liike, rytmi -teema. Koska hevosharrastus ja hevonen piirtämisen aiheena näyttävät 1980-luvulle mennessä siirtyneen ”tyttöjen jutuiksi”, on abstrakti Liike, rytmi -teema kenties helpommin mahdollistanut poikatyyllisen hevosen kuvaamisen tavan kuin oman elämän kuvaamiseen kannustava Minun elämäni -teema (Kankkunen 2004, 18-19).

Yksi esimerkki poikien Liike, rytmi -kilpailuun osallistuneista töistä on pojan tekemä linokaiverrus ravikilpailuista, joiden näkyvimmat, vauhdikkaimmat ja suurimpia summia voittaneet toimijat vielä 1980-luvulla kuten tänäänkin lienee olleet miehiä (ks. esim. Kela 2014). Lisäksi aineistosta löytyi peräti kolme laukkakilpailua esittävää työtä, joista yksi on 19-vuotiaan tytön tekemä, yksi on 13-vuotiaan pojan tekemä ja kolmannen, nimettömän, tulkitsen noin 14-vuotiaan pojan työksi (kuva 36). Poikien töiden ohjastaja ja ratsastajat näyttävät minusta miehiltä, mutta tytön tekemässä työssä ratsastaja voisi olla nainenkin. Näiden taitavien töiden täytyy perustua television ohjelmiin, sanomalehtijuttuihin tai ylipäätään ulkomaisiin laukkakisoihin, sillä Suomessa laukkakilpaurheilu oli tyrehtynyt lähes alkuunsa sodan syttymiseen ja samalla olivat peruuntuneet kauan odotetut ja valmistellut Olympialaiset, joissa Suomen hevosurheilua, laukkakisat mukaan lukien, oli tarkoitus esitellä maailmalle (Eerola & Hallman 2011, 24. Ks. myös Talin Grand National 1930-luvulta).

Kuva 36. Oletan laukkakilpailua esittävän kuvan sen ilmaisutavan perusteella noin 14-vuotiaan pojan tekemäksi.

6.5 Laumaeläimiä ja lentäviä hevosia

Huomattavan monissa vuoden 1980 hevosaiheisissa Liike, rytmi -kilpailun töissä kilpailutehtävä on ratkaistu kuvaamalla hevosia arolla kiitävänä, viljeinä laumaeläiminä. Koko ajanjakson 1980-1999 aineistossa hevosta kuvataan realistisemmin, tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin kuin aiemmin, sen pitopaikkaan ja olosuhteisiin kiinnitetään huomiota ja sen käytöstäkin kuvataan: uteliaisuus, laumakäytös, pakoreaktio, pillastuminen (kuva 37).

Kuva 37. Rajamäen lukion 17-vuotias tyttöoppilas (Tiina Lepistö) on maalannut vuoden 1981 kilpailuun (Minun elämäni) työn, jossa hevonen vetää heinäkuormaa niin kovaa laukaten, että ohjastavan tytön hiukset hulmuavat ja kasvoilla on huolestunut ilme!

Oppilastöiden piirteiden perusteella vaikuttaa siltä, että hevosen luontaiset ominaisuudet, käyttäytyminen ja hyvinvointi ovat kiinnostaneet piirittäjiä enemmän kuin koskaan aiemmin ja että hevosta myös ihaillaan ja arvostetaan yhä enemmän.

Milloin keskustelu hevosen luonnosta ja luontaisesta käytöksestä alkoi Suomessa? Leinosen mukaan samalla, kun kiinnostus kasvoi yhteiskuntatieteelliseen ja humanistiseen eläintutkimukseen 1990-luvulla, eläinkysymykset politisoituivat vastaavalla tavalla kuin ympäristökysymykset 1960- ja 1970-luvuilla (Leinonen 2013, 27). Schuurmanin mukaan tutkimuksessa tapahtui 1990-luvulla niin sanottu eläinkäännös, "animal turn": eläin alettiin käsittää tietoisena ja tuntevana yksilönä ja toimijana. Eläinkysymyksen tutkimus on Suomessa alkanut kiinnostaa laajemmin yhteiskunta- ja kulttuuritieteilijöitä vasta 2000-luvun alusta lähtien. (Schuurmanin 2012, 15.)

Entä sitä ennen? Saapuiko kiinnostus hevosen käyttäytymistä kohtaan sarjakuvien ja nuortenkirjojen myötä Amerikasta? Mielestäni jo sarjakuvamainen, 1970-luvun lopulle ajoittamani pojan työ, jossa vuoristomökin ympäristöön sijoitettu, villiltä vaikuttava hevonen säikähtää omaa kuvitelmaansa leijonasta, osoittaa, että hevosen pakokäyttäytymiseen kiinnitettiin huomiota, siitä tiedettiin jotain ja sitä saatettiin pitää jokseenkin huvittavana. Samasta kertoo edellä oleva tyttöoppilaan kuva pillastuneesta, heinäkuormaa vetävästä hevosesta (kuva 37).

Toisaalta, kuin realististen ja hevosen luontaisia ominaisuuksia avaavien esitysten vastapainona, hevosta kuvataan myös pilakuvina ja sarjakuvahahmoina, tyylytellen tai estetisoiden, ja se on jälleen myös siivekäs fantasiaeläin.

7 SUOMENHEVOSEN PALUU – 2000-LUKU

Arkiston koulukohtaisista kokoelmista löytyi niukasti dokumentoitua, selkeästi 2000-luvulle ajoitettua aineistoa. Löysin niitä selatessani vain yhden työn, jonka saatoin hiukan epäröiden sijoittaa 2000-luvulle. Sitä vastoin vuoden 2009 opetushallituksen kuvaamataitokilpailun tuotoksista löytyi useita hevosaihetöitä. Nämä aineistoni viimeisen ajanjakson 53 hevosaihetystä, olkoonkin, että ne ovat yhtä lukuun ottamatta Suomen historiaan liittyvän kilpailun satoa, kertovat ilahduttavasti paitsi siitä, että hevonen kiinnostaa oman aikamme nuoria, myös siitä, että tietoisuus omasta alkuperäisrodustamme on herännyt 2000-luvun ensimmäisen

vuosikymmenen koululaisissa. Jopa 74 %:ssa (39 kpl) vuoden 2009 kilpailutyöstä esiintyy tulkintani mukaan – ja joidenkin töiden kohdalla myös tekijöiden kirjoittaman oheistekstin mukaan – suomenhevonen, vaikkakin useimmiten jo kaukaiseen menneisyyteen sijoitettuna.

7.1 Oppilastöiden sisältöpiirteitä

Aineiston syntytavasta johtuen viimeisen tarkasteltavan ajanjakson oppilastöiden pohjalta muodostuva sisältöpiirrekokonaisuus poikkeaa niin paljon muiden ajanjaksojen sisältöpiirrekokonaisuuksista, että se monin paikoin katkaisee niiden yhdessä muodostaman ajallisen jatkumon. Lähes kaikkien kuvien sisällöt ovat tarinoihin, historiallisiin tapahtumiin ja menneeseen aikaan viittaavia kuvitteellisia kertomuksia (94 %). Sotaan tai väkivaltaan (41 %) ja historiaan tai uutisiin viittaavia kuvauksia (25 %) on sekä prosentuaalisesti että lukumäärältään enemmän kuin minkään muun ajanjakson aineistoissa. Kuvien osatekijät näyttävät vain harvoin perustuvan tekijän omaan kokemusmaailmaan ja kuvien esitystapaa voi vain harvoin pitää realistisena tai edes dokumentaarisena. Jopa monet realistiseen vaikutelmaan pyrkivät kuvat ovat konstruktioita sadunkuvituksen tai taideteoksen tapaan. Näistä syistä saatoin mielestäni merkitä vain yhdeksän työtä (17 %) kategoriaan ”koettu, mallista, realismi, photo”. Pegasoksia, yksisarvisia tai vastaavia taruhevosia ei töistä löydy silti yhtäkään.

Kuvitteellisuudestaan huolimatta (jollei peräti sen takia) kilpailutyöt antoivat paljon viitteitä tekijöidensä positiivisesta suhtautumisesta hevosiin, ja varsinkin suomenhevosiiin. Valtaosaan töistä liittyy kuvan sisältöä jollakin tavalla avaava teksti (70 %), kuten kuvitellulle vastaanottajalle osoitettu, kuvassa esitettyä tilannetta selittävä tervehdys, kirje, työn nimi tai kilpailulautakunnalle tarkoitettu perustelu aiheenvalinnasta. Tämä piirre, joka esiintyy aiempien ajanjaksojen aineistoissa harvaksen (ja joka sinällään viittaa kuvataideopetuksen pedagogiikan muutokseen), auttoi tulkitsemaan tekijöiden suhtautumista hevosiin.

Ajanjakson oppilastöissä vain kahta hevosta edustaa pää (4 %) ja kolmea (6 %) jokin muu ruumiinosa tai viite, loput töissä kuvatuista hevosista esiintyvät kokonaisina (91 %). Väriykseltään tunnistuvat hevoset ovat edelleen yleisimmin ruunikoita tai tummanruskeita (38 %) ja rautiaita (26 %), joista useimmat ovat liinaharjoja tai hamppuharjoja (19 %), mutta myös mustia (9 %), kimoja tai valkoisia (9 %), harmaita (8 %) ja muitakin värityksiä (6 %) löytyy jonkin verran.

Kilpailun teemaa vastaavasti töistä ilmenevä hevosten käyttötarkoitusten ja tehtävien valikoima on supistunut työ- ja kuormahevosiiin (42 %), ihmisiä kuljettaviin vetohevosiiin (21 %) ja ratsuihin (49 %). Sotahevosten (38 %) lisäksi hevosen erityisistä tehtävistä löytyy vain yksi esimerkki: Espanjan aurinkorannan keskiaikafestivaalin turnajaisesityksen hevoset! Hevosen vanhojen tehtävien myötä ovat kilpailutöihin palanneet myös valjaat (26) ja hevosten vetämät työvälineet kolmesti (6 %), kuormat ja lastit (17

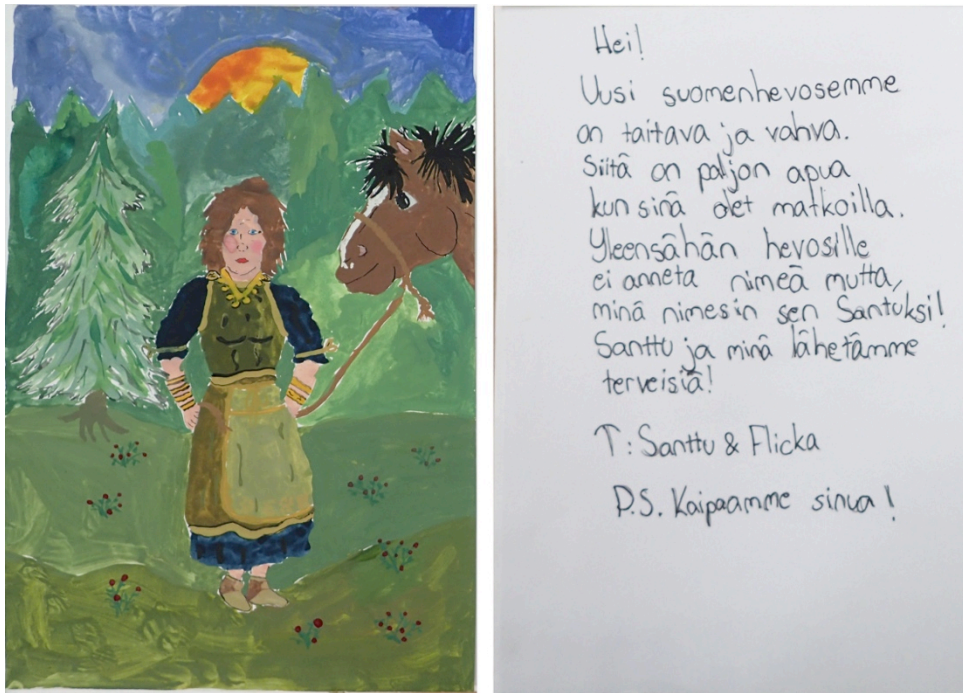

%) sekä ihmisiä kuljettavat vaunut, kiesit ja reet (32 %). Satulan (28 %), loimien tai huopien (19 %) ja suitsien (75 %) lisäksi on hevosen ja ratsastajan varusteista kuvattu kerran riimu, kerran raippa, kerran kannukset ja neljä kertaa kypärä (8 %), tosin sotilaille tai ritarille tarkoitettu versio siitä.

Kuten voi arvata, valtaosassa Suomen historiaan liittyvistä hevosaihetöistä tapahtumapaikkana on Suomi (85 %). Kahdessa työssä tapahtumat sijoittuivat muuhun maahan (Espanja ja Ruotsi), yhdessä työssä kuvitteelliseen paikkaan ja lopuista töistä en pystynyt tulkitsemaan tapahtumapaikkaa. Töiden kuvatuimpana tapahtumaympäristönä pysyvät 2000-luvun ajanjaksolla maasto, puisto, luonto tai maalaismaisema (64 %), mutta hevonen esiintyy jonkin verran myös urbaanimmista maisemista (9 %), väkijoukossa (8 %), metsätöissä (11 %), kerran turnajaisareenalla ja kerran peltotöissä. Lumikin on palannut monien kuvien maisemiin (28 %) oltuaan miltei kokonaan poissa kahden edeltävän ajanjakson töistä. Hevosen pitopaikkaa ei mielestäni ilmaista yhdessäkään ajanjakson oppilastyössä, ja käyttötapoja lukuun ottamatta muutkin hevosen kohtelua tai käsittelyä kuvaavat piirteet paitsi talutus (9 %) ovat lähes poissa.

Edelliseen ajanjaksoon verrattuna myös hevosen käyttäytymiseen, mielentilaan tai olotilaan viittaavat piirteet ovat käyneet vähiin. Hevosta uhkaavaa tilannetta tai sen pelkoa on kuvattu sotateeman takia suhteellisen useastikin (11 %) mutta uteliailta, kiinnostuneilta vaikuttavien hevosten määrä on romahtanut kolmeen, ääntelevien yhteen, ja kirmaavia tai leppäileviä hevosia ei ole kuvattu lainkaan. Tosin poissa ovat myös villihevoset ja vapaana kuvatut hevoset, joiden esityksissä hevosen käyttäytymistä on aiempien ajanjaksojen töissä voitu helpommin tuoda esiin.

Kaiken kaikkiaan siis sisältöpiirteitä, joiden olen edellisten ajanjaksojen töissä tulkinut hevoseen kohdistuvaa arvostusta, kiinnostusta ja huolenpitoa ilmentäväksi, on 2000-luvun aineistossa varsin vähän tai ei lainkaan. Silti aineistosta välittyy minusta hevosta kohtaan tunnettu arvostus, ihailu ja empatia (43 %), joka osassa töistä ilmaistaan sanallisesti (kuva 38).

Kuva 38. Huutijärven koulun 5.-luokkalaisen tytön (Helmi Palonen) ideoima postikortti –kilpailutyö ja sen oheen kirjoitettu, suomenhevosen arvostusta ilmentävä viesti.

7.2 Suomenhevonen 100 vuotta ja Kohtaamisia -kilpailu

Vuosi 2007 oli suomenhevosen merkkivuosi: oli kulunut sata vuotta siitä kun suomenhevosen kantakirja perustettiin vuonna 1907. Tapahtuman kunniaksi ja samalla suomenhevosen maineen edistämiseksi kampanjoiitiin näyttävästi, mistä ovat todisteena edelleen Internetistä löytyvät lukuisat ilmoitukset eri paikkakunnilla järjestettävistä juhlavuoden hevos-tapahtumista (Parkanon ratsastajat, Ylöjärven ratsastajat jne.). Suomenhevonen 100 vuotta –valokuvanäyttely kiersi koko vuoden Suomea ja oli esillä yhteensä 40 näyttelypaikassa, joita olivat muun muassa kirjastot ja Agrimarketit (Pussinen 2008, 46; SRL tiedottaa 2007). Suomenhevosliitto jopa järjesti juhlavuoden kunniaksi peruskoulun 1-6-luokkalaisille kilpailun, jonka teemana oli ”Piirrä tai kerro suomenhevonen” (Suomenhevosliitto ry. 2007).

Sirpa Pussinen (2008) toteaa suomenhevosen brändin uudistamisen mahdollisuutta tarkastelevassa opinnäytteessään, että suomenhevosen näkyvyys vuonna 2007 oli laajaa ja kattoi koko maan. Nopealla googlauksella Internetissä selviää, että juhlavuoden kunniaksi tehtiin suomenhevoseen liittyen muun muassa äänilevy, julkaistiin kirjoja, esitettiin dokumentteja ja muita hevosaiheisia ohjelmia televisiossa. Vielä vuonna 2008 janakkalalainen 4.luokkalainen koulutyttö Nea Ahtiainen kirjoitti valinnaiskurssin puitteissa koulunsa verkkojulkaisuun juhlavuoden innoittaman, suomenhevosen historiasta kertovan jutun, joka osoittaa kiinnostusta erityisesti suomenhevosen jalostukseen (Ahtiainen 2008).

Vuonna 2009 opetushallitus (ent. kouluhallitus) järjesti Kohtaamisia-kuvataidekilpailun, johon lähetettyjä töitä se sittemmin lahjoitti Kuvataidekasvatuksen historia-arkistoon. Kilpailun koko nimi, ”Kohtaamisia – Merkkivuoden 1809 kuvataidekilpailu” (Ks. Edu.fi: Kilpailukutsu 2009), viittaa Suomen sotaan, joka käytiin Venäjän ja Ruotsin välillä 1808-1809. Näissä kilpailutöissä erityisesti suomenhevonen nousee yllättäen vahvasti esiin erilaisissa rooleissaan: sotasankarin ratsuna, reen ja kärryn edessä töissä, taistelun tuoksinassa, sodan uuvuttamana (kuva 39), kuolleenakin.

Kuva 39. Pastellimaalauksen nimi on ”sodan uuvuttamat”, ja sen on piirtänyt 14-vuotias (8.lk) tyttö (Peppi Rosberg) Aleksis Kiven koulusta, Helsingistä. Hän on perustellut aihevalintansa seuraavasti: ”Kunnioitan suomenhevosten panosta sodassa.”

Kilpailuun valmistautumiseen opetusministeriö tarjosi materiaaleja verkkosivullaan (ks. Edu.fi: Kohtaamisia ja Edu.fi: Kilpailutehtävät) ja jälkepäin kilpailutöistä järjestettiin myös verkossa näyttely, jota ei enää löydy.

Tutustuin verkosta löytyviin virikemateriaaleihin ja linkkivinkkeihin löytääkseni mahdollisen syyn runsaaseen hevuskuvien määrään aineistossa. En kuitenkaan löytänyt niistä viittauksia erityisesti *hevosen* historiaan. Vaikuttaa pikemminkin siltä, että *Suomenhevonen 100 vuotta* kampanjointi vuonna 2007 on ollut niin tehokasta, että se on saavuttanut myös osan koululaisista, jäänyt heidän mieliinsä ja yhä heijastellut heidän kuvallisiin tuotoksiinsa vuonna 2009.

Vuoden 2009 kilpailutöissä on runsaasti hevosaihetöitä eri paikkakunnilta, mutta maaseutu- ja kaupunkikouluista tulleiden töiden välillä ei mielestäni synny merkittäviä eroja. Ehkä se johtuu kilpailun tehtävänannosta,

joka on suurimmassa osassa hevosaiheisia kilpailutöitä ohjannut oppilaat siteeraamaan historiallista hevosta, vaikka tilastojen valossa hevonen näyttää yhä kuuluvan suhteellisen monien koululaisten arkeen tällä vuosituhannellakin (Hevostalous lukuina 2016).

Kilpailun oppilastyöt itsessään vievät 110 vuotta vanhempaan suomenhevosen historiaan aina rautakaudelle saakka, sillä niissä esiintyvät muiden muassa Suomen rautakauden hevonen, Lallin hevonen rekineen Köyliönjärven jäällä, nuijasodan hevonen ja hakkapeliittojen suomalaiset hevoset 30-vuotisessa sodassa (kuva 40).

Kuva 40. Työn nimeltä Kuninkaan kuolema on tehnyt Hämeenkosken kirkonkylän koulun 5. luokan poikaoppilas (Joonas Kangas). Työn oheen liitettyssä kirjeessä kuvitteellinen ratsusotilas Pekka kertoo, kuinka hevoset tallasivat kuningas Kustaa Adolf II:n kuoli-aaksi ja kuinka hän itse on tappanut monta miestä, viimeksi saksalaisen kenraalin.

7.3 Tyttöjen ratsastusharrastus ja hevostiirtäminen

Kilpailutöiden perusteella näyttää siltä, että uudelle vuosituhannelle tullessa hevosia piirtävät koululaiset ovat edelleen voittopuolisesti tyttöjä. Tyttöjen hevosaihekuvat myös edelleen helposti päätyvät kliseiden ja stereotyyppien kastiin. Esimerkiksi Pullinen ja Lokka (2013) rinnastavat tyttöjen hevoskuvaharrastuksen poikien himoon piirtää väkivaltakuvia, mikä heidän mielestään tulisi hyväksyä, sillä ”Hyväksymmehän me myös tyttöjen hevoskuvat ja mangahahmot, kaikesta kaavamaisuudestaan huolimatta”.

Myös harrastuksena hevoset ovat tällä vuosituhannella olleet pitkälti tyttöjen ja naisten ”heiniä”. Suomen ratsastajainliiton (SRL) jäsenmääristä päätellen hevosharrastuneisuuden kehitys on jatkunut siten, että viime vuosina alle 18-vuotiaiden osuus ratsastusharrastajista on jäänyt noin 40 prosenttiin ja enemmistönä ovat aikuiset, joista naisia on 93 % kun miehiä on vain 7 % (Sikstus 2011, 3).

Eklund, Andersson, Brandt, Rajala ja Lehtola toteavat, että moni seikka osoittaa hevosalan naisistumisen johtaneen sen statuksen laskuun suhteessa miesenemmistöisiin tai sellaisiin aloihin, joilla naisia ja miehiä on tasapuolisesti (Eklund ym. 2007, 41). Rinnastan hevosalan naisistumisen hevospäättämisen tyttöistymiseen, joka mielestäni ainakin osittain selittää poikien hevosaihetöiden vähäisyyttä kilpailutyöaineistossa. Pohtiessaan artikkelissaan syitä siihen, miksi pojat eivät kiinnostu kuvataiteen opiskelusta koulussa Vira tuo esiin näkemyksen, että pojat rakentavat maskuliinisuutta tekemällä eroa feminiiniseen ja tyttöihin (Vira 2007, 122-123). Näin mikä tahansa feminiiniseen merkityksellistyvä asia, elämänalue, harrastus tai muu seikka rajautuisi maskuliiniseen pidettävän ulkopuolelle. Tästä on mielestäni kyse, kun esimerkiksi Leinosen aineistossa 1930-luvun alussa syntyneet miehet näkivät hevosen arvon alenevan muiden kuin miesten käsittelyssä (Leinonen 2013, 112-113). Nähdäkseni hevosta representoivassa kuvanteossa yhdistyvät kaksi seikkaa, joista tietynlaisen maskuliinisuus-ihanteen orientoimat pojat tekevät eroa: hevosalan naisistuminen ja sen seurauksena tyttöiseksi merkityksellistynyt hevosten piirtäminen.

8 POHDINTAA JA PÄÄTELMIÄ

Pedagogiset virtaukset ja kasvatustieteisiin sisältyvä sukupuoleen liittyvä ajattelu ovat vaikuttaneet siihen, mitä lapset ovat piirtäneet ja ketkä heistä ovat tehneet hevosaihetöitä. Oppilastyöt ovat vallinneen kasvatustieteiden jälkeä ilmentäviä, opetusoppaissa, peruskoulun opetussuunnitelmissa, ammattilehdissä ja julkisessa keskustelussa ilmaistujen periaatteiden, opetusjärjestelyjen ja esimerkkitehtävien toteutuksia. Paitsi pedagogisten virtausten vaikutuksia, oppilastöiden materiaalit, tekniikat, sisällöt ja tyylit heijastelevat aikansa kulttuuri-ilmiöitä, historiallisia tapahtumia ja ajan henkeä.

Valmistumisajankohtaansa vasten tarkasteltuna työt antavat osviittaa siitä, mihin niiden aiheenvalinta mahdollisesti pohjautuu, mistä sen ainekset, sisällölliset ja kuvalliset vaikutteet tulevat. Realistinen tai taidokkaaksi kehittynyt ilmaisu voi viitata omaan konkreettiseen kokemukseen mutta myös muista kuvista, esimerkiksi opetustaulusta tai sarjakuvista jäljennettyyn tai nähtyyn. Erityisen ilmaisun, kuten tyyllittelyn, romantisoinnin tai pilakuvamaisuuden kautta tekijä on saattanut ilmentää arvostusta, tunnetta tai muuta asennetta kuvattavaa kohtaan. Hevosen käyttäytymi-

seen, mielentilaan, vointiin, käsittelyyn, kohteluun ja arvostukseen liittyvät piirteet kuvissa kertovat ihmisen suhteesta hevoseen.

Tutkimukseni aineistona olevat, noin sadan vuoden aikana tehdyt koulu-laisten hevosaihetyöt kuvaavat hevosen rooleja ja käyttöä ja sitä kautta heijastelevat hevosen asemaa ja suhtautumista hevoseen kulttuurissa kuvanteon ajankohtana. Vaikka aineiston vanhimmat hevosaihetyöt on tehty noin sata vuotta sitten, niistä hahmottuva hevosen historia ulottuu paljon kauemmaksi, etruskien ja luolamaalausten aikoihin asti (kuva 41).

Kuva 41. Heinolan keskikoulun 6. luokan tyttöoppilaan (Raili Lounatmaa) 1950-luvulla maalaama toisinto luolamaalauksen hevosesta lie-nee tehty taidehistorian tehtävänä.

Suomenhevosen esiintyminen selkeimmin ja runsaimmillaan aineiston vanhimmissa, kahden ensimmäisen tarkastelujakson hevosaihetöissä ja viimeisen tarkastelujakson töissä. Kahden muun ajanjakson töissä suomenhevosen tunnistaminen vaikeutuu ja muiden rotujen kuvaukset lisääntyvät selkeästi. Se, miten kyseisten ajanjaksojen hevosaihetyöt kuvaavat hevosen käyttöä ja vallitsevia suhtautumistapoja hevosiin yleensä koskee kuitenkin myös suomenhevosta. Aineistosta välittyy hyvin hevosen roolin muutos työjuhdesta, sotaratsusta ja kulkuvälineestä suosituksi urheilu- ja harrastustoveriksi ja sen rinnalla tapahtunut hevosalan toimijuuden ja harrastuneisuuden kääntymisen miesvoittoisesta tyttö- ja naisvoittoiseksi (Leinonen 2013; Schuurman 2012, 23). Erityisen hyvin aineisto heijastaa mielestäni suomenhevosen vaiheita ainoan hevosrodun asemasta lähes sukupuuton partaalle ja siitä arvostuksen nousuun 2000-luvulla.

Seuraavissa kappaleissa pohdin aineistoni hevosaihetöistä nousevia teemoja ja niiden ilmenemistä eri ajanjaksoilla. Lopuksi kiteytän lyhyesti suomenhevosen tarinan oppilastöissä.

8.1 Katsaus hevosen rooleihin aineistossa

Kun hevosen tehtävät ja taloudellinen merkitys yhteiskunnassa ovat muuttuneet, ovat myös hevosen representaatiot koululaisten piirroksissa muuttuneet, heijastellen hevostalouden käännteitä.

Hevosen vanhin rooli aineiston oppilastöissä ja samalla rooli, jota koko aineistossa on eniten kuvattu, ovat maatalan töiden tekoon, kuormaa tai ihmisiä kuljettamaan valjastetut hevoset, joiden suhteellinen osuus töissä vähenee neljän ensimmäisen tarkastelujakson loppua kohti tultaessa, mutta aivan viimeisessä ajanjaksossa kasvaa aiempia suuremmaksi. Toiseksi eniten töissä on kuvattu erilaisia ratsuja: sotaratsuja, esteratsuja, laukkahevosia, harrastehevosia, kouluratsuja. Ratsujen kuvausten määrä on käännteisessä suhteessa valjastettujen hevosten kuvausten määrään, se lisääntyy ajanjakso ajanjaksolta, kunnes viimeisen ajanjakson aineistossa romahtaa. Lisäksi kaikkien ajanjaksojen oppilastöissä esiintyy populaarikulttuurin, satujen ja tarinoiden hevoshahmoja, kuten inkkarihevosia, cowboyn ratsuja ja kansantarinoiden hevosia, sekä myyttisiä hevosia, kuten raamatullisia taivaan sotajoukkojen ratsuja, pegasoksia ja yksisarvisia. Toisinaan hevonen esiintyy myös symbolisessa roolissa, edustamassa taidetta, jotakin ideaalia tai aatetta tai vain itseään.

Töihin valjastettuja hevosia on kuvattu heinätöissä, jäitä hakemassa (kuva 42), kyntämässä peltoa, tukkirekeä vetämässä, ja rakennustyömaalla tavaroiden ja materiaalien kuljettajana.

Kuva 42. Jäiden sahaamista kuvaavan työn on piirtänyt Töölön yhteiskoulun IV-luokan (n. 14 v.) poikaoppilas (Risto Fredriksson) 1940-1949.

Kun Rauha Kaukainen vuonna 1953 Heinolassa antoi kuvaamataidon piirustustehtäväksi *Työnteko*, monissa arkistoon päätyneissä oppilastöissä kuvattiin viljan kuljetusta hevosvoimin, ja vain yhdessä oppilastyössä vilja kuljetetaan traktorilla. Myös rekiäjoa esittäviä kuvia on 1950-luvun aineistossa edelleen useita. On merkillepantavaa, että vaikka työtä tekeviä ja kuormaa tai ihmisiä kuljettavia hevosia ovat kuvanneet 1950-luvulla ja vielä 1960-luvulla sekä tytöt että pojat, hevosten ohjia pitelevät piirroksissa yleensä miehet. Kuvat kertovat kokemusmaailmasta, jossa hevosella tehtävät työt kuuluivat yhä miesten alaan, ja sama työnjako esiintyy hevosia maatilan töissä kuvaavissa opetustauluissa, joita kouluissa käytettiin pitkään myös kuvaamataidon tunnilla piirustusten ja maalausten mallina. Opetustaulujen ansiota voi ainakin osittain olla sekin, että hevosten valjaat ja työvälit on vanhemmissa töissä kuvattu todenmukaisempina kuin esimerkiksi opetushallituksen (ent. kouluhallitus) vuonna 2009 järjestämän Kohtaamisia kilpailun töissä, joissa työhevosen kuvaaminen kokee eräänlaisen renessanssin. Kyseisissä kilpailutöissä myös ohjat palautetaan miesten käsiin.

Oppilastöiden joukosta löytyi myös jonkin verran sotahevosta ja hevosta sodassa tai taistelussa esittäviä kuvia eri ajanjaksoilta. Oletin, että talvi- ja jatkosota-ajan (1939-44) kuvista löytyisi useita sotaan joutuneiden suomenhevosten representaatioita, mutta olin väärässä. Sen sijaan etsimäni sotahevonen ilmaantui viimeisen tarkastelujakson aineistosta, kuvataidekilpailun töistä vetämässä ruumisvaunua, väsyneenä sotilaan ratsuna, ja oppilaiden kirjoittamissa oheisteksteissä.

Tavalla tai toisella kilpaa juoksevista hevosista löytyi 2000-lukua lukuun ottamatta yksi tai useampi esimerkki kaikilta ajanjaksoilta vanhimpien töiden rekiajokisoista aina ravi- ja laukkakilpailujen esityksiin vuoden 1980 töissä, vaikka Suomessa ei mittavia laukkakilpailuja enää 1980-luvulla järjestetty. Myös muita sporttisia lajeja, kuten hiihtoratsastusta ja esteratsastusta kuvaavia töitä löytyy oppilastöistä, jälkimmäisiä pariltakin ajanjaksoilta. Kouluratsastus ja ratsastuskoulut tunnistuvat muiden paitsi ensimmäisen ja viimeisen ajanjakson töissä ja jopa Capriole-hyppy esiintyy yhden pojan maalauksessa vuodelta 1957.

Näyttää siltä, että pegasokset, yksisarviset, unelma- ja fantasiahevoset löytyvät pääosin tyttöjen töistä, mutta eivät suinkaan kaikki. Toisaalta myöskään kaikki cowboy- ja länkkäriaiheet, sota-aiheet, väkivaltaa representoivat tai pilakuvamaiset kuvaukset eivät olleet poikien käsialaa, vaikka valtaosa oli. Helsingin Suomalaisen lyseon kansio, jossa oli oppilastöitä vuosilta 1930-31, sisälsi runsaasti poikien maalaamia vauhdikkaita vesiväritöitä, joissa intiaaneja ja cowboya esitetään ratsain erityisesti erilaisissa taistelutilanteissa. Seuraavan kerran cowboy ja hevonen -aihe he-

rää 1970-luvun töissä ja vielä kertaalleen 1980-luvun aineistossa. Lännenaiheiset oppilastyöt, joihin vaikutteita on eri aikoina voitu saada villin lännen elokuvista ja romaaneista, tv-sarjoista ja sarjakuvista, havainnollistavat hyvin eri medioiden ja mainonnan vaikutusta oppilaiden kuvalliseen tuotantoon.

8.2 Ihmisen ja hevosen lämpenevä suhde

Aineiston hevosaihettyöt ilmentävät ihmisen ja hevosen suhteen muutoksia noin sadan vuoden kuluessa. Samalla kun hevostöiden tekijät ovat vaihtuneet pääosin tytöiksi, myös töiden ilmentämä asenne hevoseen on ikään kuin lämmennyt antaen vaikutelman tekijöiden hevosta kohtaan tunteen arvostuksen ja kiinnostuksen kasvusta.

Kuvista löytyy paljonkin piirteitä, joiden pohjalta voi tulkita suhdetta hevoseen. Tehdessäni taulukkoanalyysiä Exceliin löysin kunkin ajanjakson hevosaihetöistä uusia sisältöpiirteitä, joiden takia jouduin lisäämään piirrekategorioita taulukkooni. Toisaalta jotkin vanhemmissa töissä tyyppilliset sisältöpiirteet löytyivät harvemmin uudemmissa kuvista. Laskin kaikki kunkin ajanjakson töille Excel-tilukkaan kertyneet sisältöpiirteet ja jaoin ne kyseisen ajanjakson töiden määrällä. Näin suhteellisesti eniten sisältöpiirteitä kuvaa kohti löytyi vanhimmista ja uusimmista töistä ja vähiten 1960-1970-lukujen töistä (taulukko 1). Viimeisen ajanjakson töistä olin tulkinnut jopa 40 % enemmän sisältöpiirteitä kuin ajanjakson 1960-79 töistä.

Taulukko 1. Hevosaihetöiden sisältöpiirteiden määrä eri ajanjaksoina suhteutettuna töiden määrään.

ajanjakso	töitä yht.	piirteet yht.	piirteitä/työ
1900-1938	55	663	12
1939-1959	91	993	10,9
1960-1979	105	1105	10,5
1980-1999	104	1175	11,3
2000-	53	777	14,7

Hevoshistorian vaiheisiin suhteutettuna laskelma tuntuu viittaavan siihen suuntaan, että kun hevonen on mukana kuvantekijöiden arjessa tai ajatusmaailmassa, sitä kuvataan rikkaammin, ja kun hevonen nähdään itsessään arvokkaana olentona, myös sen kohtelu saa huomiota kuvanteossa.

Vanhimmissa, ennen sotia ja sotien aikana tehdyissä töissä on hevosen seurassa sekä tyttöjen että poikien töissä kuvattu useimmiten joku aikuinen mies, kun taas 1970-luvulla ja sitä uudemmissa töissä kuvantekijä, joka on entistä useammin tyttö, näyttää asettaneen itsensä hevosen selkään, ohjiin, vierelle tai hoitajaksi. Vaihtoehtoisesti hevoset laiduntavat yksin, kaksin tai laumassa, joka laukkaa satuloitta ja riimuitta vapaana pitkin aukeita maisemia. Hevosen uusien tehtävien alkaessa näkyä kuvis-

sa ja tyttöjen hevosaihekuvien lisääntyessä myös kuvien ilmentämä suhtautuminen hevoseen muuttuu. Tekijät heijastavat hevosiin omia tunteitaan, ilmentävät hevosunelmiaan ja ihailuaan hevosta kohtaan. Hevonen myös estetisoidaan, ja sen muotoa käytetään taiteellisten sommitelmien perusosana.

Hevosta on kautta aineiston pyritty kuvaamaan eniten realistisesti ja kokonaisena, mutta myös erilaisia taidetyylejä, kuten kubismia, ekspressionismia tai matissemaista ilmaisua jäljitteleviä, tyyllitteleviä tai abstrahoivia kuvauksia löytyy useita. Paitsi arjen totunnaisena ilmiönä, hevosta esitetään ihannoiden, estetisoiden, taruhahmoihin etäännyttäen ja inhimillistään. Vaikka töiden joukossa on myös muutama sellainen, jossa hevonen esitetään vähemmän ihailevasti tai pilaillen, kuten laiha vaunuhevonen tai hevonen, josta tehdään liimaa, on aineiston töiden ilmentämä asenne hevosta kohtaan kauttaaltaan mielestäni pääasiassa joko arvostava, tunteenomaisenkin tai neutraali. Hevosen kärsimystä, väsymystä tai kuolemaa on kuvattu hyvin vähän. Hevosen pelkoa ilmaisevat piirteet, joita löytyy jonkin verran enemmän, tulkitsen osoituksena siitä, että kuvantekijä on kiinnittänyt huomiota hevosen käyttäytymiseen.

Aineistossa on muutamia kuvia, joissa hevonen kieltäytyy esteellä, pukittaa tai nousee takasilleen ja ratsastaja putoaa. Hevosen takasilleen nousu esitetään usein taistelutilanteeseen tai hevosen pillastumiseen tai pelkoon liittyneenä. Olipa ratsastaja selässä tai ei, takasilleen nousu näyttää estetisoituneena, ylväänä asentona, jolla voi korostaa hevosen kaudetta ja ilmaista arvostusta sitä kohtaan. Takasilleen nousujen joukossa onkin myös pari levadea, sillä oppilaiden mallina ovat olleet sotahistorian suurmiehet, jotka näyttävät muotokuvissaan mieluusti esiintyneen takasilleen nousseen hevosen selässä (kuva 43).

Kuva 43. "Ristiriita"-nimisen kuvan tekijä, Tampereen Sammon keskusluokion tyttöoppilas (Maarit Vornanen), on kirjoittanut Kohtaamisia -kilpailuun (2009) lähettämänsä työn taakse "Valitsin Aleksanteri I, koska hän on tärkeä henkilö Tilsitin rauhansopimuksessa".

Hevosen sukupuolta tai ikää on ilmaistu tavalla tai toisella vain muutamassa työssä. Varsa esiintyy seitsemässä työssä, joista viisi esittää tammaa ja varsaa yhdessä. Oriksi tai ruunaksi tunnistan hevosen kolmessa työssä, yhdessä niistä pegasoksen hahmossa, toisessa, sarjakuvan muotoisessa työssä useamman "pojan" laumana ja kolmannessa ori asuu samassa tallissa kuin tammansa ja varsansa. Toki voisi ajatella, että Mannerheimin patsaan, Napoleonin, Aleksanterin ja Van Döbelnin ratsujen representaatiot ovat oriita tai ruunia, sillä usein tammoja kookkaampina niitä on pidetty ja oman kokemukseni perusteella yhä pidetään myös esimerkiksi Islannissa vahvempina ja miesten ratsuiksi soveltuvampina.

Leinosen (2013) oman aineistonsa analyysin tuloksena kiteyttämät kulttuuriset mallit hevosesta ja hevosen käsittelystä (ts. yleisimmin esiintyvät hevosiin liittyvät käsitykset ja merkitykset) olivat palvelija-, kone-, sankari-, suorittaja- ja terapeuttimallit. Niistä työhevoseen liittyvät konemalli, jossa kiteytyvät hevoseen kohdistuvan alistamisen, epäluulon ja välinpitämättömyyden asenteet, ja palvelijamalli, jossa ihmisen ja hevosen suhdetta kuvaavat luottamus, luonteiden yhteen sopiminen ja ihmisen johtajuus. Sotahevon, jota inhimillistettiin ja kunnioitettiin kertomuksissa enemmän kuin muita hevosia, näyttäytyi sankarina. Suorittajia olivat urheiluhevoset, joihin ihmisen suhteessa korostuivat käytännöllisyys, hevosen lukeminen ja kunnianhimo. Terapeuttimallissa suhde hevoseen perustui ymmärtämiseen, hoivaamiseen ja elämyksellisyyteen. Kaikissa paitisi konemallissa hevonen näyttäytyi myös ystävänä ja kiintymyksen kohteena. (Leinonen 2013)

Vaikka Leinosen haastateltavat olivat suurta ikäpolvea maalta, ja omassa aineistossani valtaosa kuvantekijöistä on kilpailuaineistoja lukuun ottamatta kaupunkilaisia koululaisia, kaikkia näitä merkityksellistyksiä voi hahmottaa oppilaiden hevosaihetöistä.

Palvelija- ja konemalli löytyvät mielestäni kahden vanhimman ajanjakson töistä ja tuntuvat painottuvan niissä sotia edeltävän ajanjakson usein poikien tekemissä kuvissa, joissa hevonen on sotaratsu, ajoneuvo ja maanviljelijälle välttämätön työväline, joka sittemmin oli korvattavissa autolla tai traktorilla. Erityisesti konemalli tuntuu korostuvan niissä alle 10 prosentissa aineiston oppilastöitä, joissa työtä tekevä tai vaunuja vetävä hevonen kuvataan vain takaosastaan tai se jää kokonaan kuvan ulkopuolelle, jolloin hevonen näyttäytyy vain osana kulku- tai työvälinettä. Kun hevonen kuvataan kokonaisuutena, kun sen asento, piirteet ja varusteet on kuvattu huolella ja sillä on ikään kuin oma paikkansa sommitelmassa, se tulee mielestäni lähemmäs palvelijaa, on enemmän kuin kone tai pelkkä vä-

line. Suorittajia edustavat neljän ensimmäisen ajanjakson oppilastöiden kouluhevokset, kilpahevokset ja harrastehevokset. Sankarimallin tuovat selkeimmin mieleeni viimeisen ajanjakson vuoden 2009 kilpailutyöt, joissa suomenhevosen merkitys sodassa ilmaistaan jopa kirjallisesti. Tultaessa 2000-luvun aineistoon jo pelkästään hevostöiden luonne, se, että katsotaan suomenhevosen historiaan, viittaa mielestäni kasvaneeseen lukeneisuuteen ja siten hevoseen kohdistuvan kiinnostuksen ja arvonnannon syvenemiseen. Vuoden 2009 kilpailutyöt antavat runsaasti osviittaa paitsi tekijöidensä, myös laajemmin kulttuurissamme muotoutuvasta arvostavasta asennoitumisesta suomenhevoosiin. Hevoshistorian vaiheita vasten tarkasteltuna hevosaihetöiden sisältöpiirteiden keskimääräinen lisääntyminen 2000-luvun töissä näyttää kertovan ihmisen ja hevosen lähentymisestä.

Lähikuvassa esitetyt hevokset, joiden pään ja suitsien kuvaus on tarkkaa, yksilöityvät. Myös tällaiset hevosten muotokuvat, joita löytyy eniten kolmen viimeisen ajanjakson töistä, tulkitsen arvostusta tai tunnetta hevosta kohtaan ilmaiseksi, ja niitä lähimmäs Leinosen malleista tulevat sankari ja terapeutti. Kaikkein parhaiten hevosten terapeuttinen potentiaali ilmenee mielestäni niissä usein tyttöjen tekemissä töissä, joissa kuvataan hevosen silittämistä tai hyväilyä, hevosen vierellä tai lähellä oleilua ja sen katselemista (kuva 44).

Kuva 44. Tornion Suensaaren yläasteen 14-vuotias tyttöoppilas (Sini-Maaria Kangas) on tehnyt vuoden 1981 kouluhallituksen kilpailuun (Minun elämäni) vesiväriä, jossa hymyilevä tyttö silittää lempeästi hymyilevän hevosen turpaa, koira kainalossaan. Työstä välittyy rakastava ja hellä suhde eläimiin.

8.3 Hevonen on lähellä luontoa

Silloin, kun hevosen ympäristö on kuvattu, se on enimmäkseen ulkona maastossa, maaseutumaisemissa tai luonnossa: kyntäjät pellolla, reen vetäjät lumisessa metsämaisemassa, kirkon luo saapumassa tai maatalon pihalla, puukuormaa metsästä tai jäätä järveltä hakemassa, kärryjen vetäjät ihmisiä, viljaa tai heinää kuljettamassa jossakin maaseudulla tai luonnossa. Harvemmin hevonen esiintyy myös ihmisiä tai tavaraa kuljettamassa kaupungin kadulla, väkijoukon keskellä tai kartanon tiluksilla, ja silloin tällöin se on kuvattu pilvien päällä tai sadun maisemissa. Kaikkien ajanjaksojen töistä löytyy lisäksi hevosen romantisointia vaikkapa taiteen tai fantasioiden kautta mutta myös osviittaa hevosen näkemisestä osana luontoa ja hevosen luontaisten ominaisuuksien ymmärtämisestä.

Nora Schuurman (2012, 231) löysi analysoimistaan, vuosiin 2007-2009 ajoittuneista haastatteluista, Internet-keskusteluista ja lehtiartikkeleista kolmenlaisia hevosen tulkintaa määrittäviä diskursseja: hevosen inhimillistäminen eli mieltäminen ihmisen kaltaiseksi, hevosen luonnollistaminen eli näkeminen ensisijaisesti osana luontoa sekä hevonen luonnon ja kulttuurin välisenä hybridinä. Myös joistakin oppilastöistä löytyy piirteitä, joiden perusteella ne vaikuttavat hevosta inhimillistävältä tai luonnollistavilta. Hevosta inhimillistävinä pidän joitakin ihmismäisiä piirteitä ja ilmeitä saavia hevoshahmoja tai humoristisia esityksiä, kuten sarjakuvaa, jossa hevosia ei innostaisi lähteä töihin, tai pegasos, joka on miltei naisen stereotypia pitkin "hiuksineen" ja silmäripsineen. Hevosen luonnollistamisena voisi tulkita lukuisat villihevosten ja vapaana juoksevien laumojen kuvaukset. Kuitenkin esimerkiksi myös humoristinen työ, jossa laiduntava hevonen säikähtää kuvittelemaansa leijonaa, ilmentää mielestäni pilakuvamaisuudestaan huolimatta ymmärrystä hevosen luonnollisesta käytöksestä (kuva 45).

Kuva 45. Ajatustaan säikkyvän hevosen, jonka olen ajoittanut 1970-luvulle, on maalannut Espoon Mainingin ja Kivenlahden koulun 6. luokan poikaoppilas (Petri Lampinen).

Ajanjakson 1960-1979 oppilastöissä alkaa korostua yhteys hevosen ja luonnon välillä. Esimerkkinä siitä pidän muun muassa alaluvussa 5.5 esitettyä, tytön tekemää julistetta (kuva 29), jossa vastustetaan saastuttavia autoja ja vaaditaan hevosia takaisin. Erityisesti vuoden 1980 Liike, mi -kilpailun tuotoksissa alkaa näkyä kiinnostus hevosen luontaiseen käyttäytymiseen: useammassakin työssä hevosia kuvataan arolla vapaasti juoksevana laumana ja löytyypä myös kuva, jossa hevonen juostessaan näyttää purevan toista lautaselle (kuva 46). Valjastetut hevoset töissä vähenevät, satuloidut ja vapaana kuvatut hevoset lisääntyvät. Kun kahden ensimmäisen ajanjakson kuvissa hevosen valjaat on kuvattu todenmukaisesti, 1980-luvun töissä hevonen ikään kuin vapautuu valjaista vapaiden hevosten kuvausten lisääntyessä.

Kuva 46. Huittisten Lauttakylän lukion 2. luokan tyttöoppilaan (Riitta Vesala) vuoden 1980 kilpailutyössä (Liike, rytmi) hevoslauma laukkaa hiekan pölytyessä.

8.4 Maaseudun ja kaupungin hevonen

Kärjistäen voisi sanoa, että vanhimmissa oppilastöissä hevonen näyttäytyy enimmäkseen osana maaseudun ihmisten arkielämää, ja mitä uudempaan aineistoon tullaan, sitä useammin sen rooli oppilastöissä on olla kaupunkilaislasten ja erityisesti tyttöjen harrastehevonen ja haaveiden kohde.

Vertailua maaseutumaisten koulujen ja (pää)kaupunkilaiskoulujen oppilaiden hevosaihetöiden välillä vaikeutti se, että suurin osa arkiston koulu-kohtaisista aineistoista oli peräisin pääkaupunkiseudun kouluista, eritoten Helsingistä. Niinpä työhevosiä maaseutumaisessa ympäristössä kuvaavat vanhimmatkin oppilastyöt ovat peräisin kaupunkien oppikouluista, vaikka olisi tuntunut loogiselta, että ne olisivat olleet pikemminkin maalaislasten omasta kokemuksestaan piirtämiä. Hevonen oli ennen talvi- ja jatkosotia kuitenkin tuttu näky myös kaupungeissa, ja niin heinäpellot kuin viljelmät ulottuivat kaupunkien liepeille. Helsingin suomalaisen normaalilyseon matrikelista vuosilta 1887-1937 (1937) voi myös todeta, että pääkaupungin oppikouluun tuli oppilaita muualtakin, jopa Viipurista asti. Tuon ajan oppikouluissa opiskelivat kuitenkin pääasiassa vähän varakkaampien perheiden lapset, ja köyhemmän väen lapset kävivät kansakoulun (ks. Vira & Pohjakallio 2011, 141), joiden piirustustunneilta arkistoon on kertynyt aineistoa kovin vähän.

Vain kouluhallituksen kilpailuihin osallistuneet työt, jotka ovat peräisin eri puolilta Suomea, mahdollistivat maaseutu- ja kaupunkilaiskoulujen oppilaiden hevosaihetöiden välillä jonkinasteinen vertailun. Vertailun perusteella pienten paikkakuntien kouluista tulleissa hevosaihetöissä suhde hevoseen kuvautuu konkreettisemmän ja koetumman makuisena kuin kaupunkikoulujen oppilaiden töissä, ja niissä kuvataan myös fyysinen tapahtumaympäristö, jota taas kaupunkikoulujen oppilastöissä ei juurikaan kuvata. Yksi mahdollinen selitys on, että verrattuna maalaislapsiin kaupunkilaislasten kosketus hevosiin oli suhteellisen vähäistä 1980-luvulla, jolloin hevosten lukumäärä oli alimmillaan (ks. esim. Leinonen 2010, 5). Ehkä samasta syystä myös hevosaihetöiden osuus kaikista 1980 ja 1981 kilpailuihin lähetetyistä töistä oli alhaisempi kaupunkikoulujen kuin pienten paikkakuntien koulujen kohdalla.

Aineistossa on muutamia kuvia, joissa ratsastetaan tai istutaan hevosen selässä ilman satulaa ja useampiakin sellaisia, joissa ratsastetaan maastossa. Maastoilijat ratsuineen saattavat olla ”idullaan” myös inkkari- ja cowboy-aiheisissa töissä. Koska aineistossa on niukasti 1950-60-lukujen maalaislasten töitä, kuvat eivät voi kertoa esimerkiksi sitä, että maata viljelevät pientilalliset, kuten edellä mainittu Tenho-enoni, myös ratsastivat hevosillaan. Ehkä voidaan ajatella nykyaikana yhä suositumman niin sanotun ’puskaratsastuksen’ tai hevosvaellusten olevan sukua tälle enoni arkiselle hevosella liikkumiselle. Sikäli kun osaan tulkita ajan merkkejä oikein ja oletukseni sosiaalisen todellisuuden, kokemusmaailman ja visuaalisen kulttuurin eri muotojen vaikutuksesta lasten ja nuorten kuvailmaisuun pitävät paikkansa, tämän päivän hevosaiheisten oppilastöiden otoksessa saattaisi olla myös esimerkiksi issikka- tai suokkivaellusten ja vaellusleirien kuvauksia.

8.5 Hevonen on tyttöjen ja poikien juttu

Koko aineistoa tarkastellen ei voi sanoa hevospirtämisen olevan enemmän tyttöjen tai poikien juttu. Arkiston kokoelmia selatessani huomasin nopeasti, että mitä kauemmas taaksepäin aineistossa mennään ajallisesti, sitä enemmän löytyy poikien ja vähemmän tyttöjen hevosaihetöitä (ks. taulukko 2). Sitä vastoin aineiston uusimmista hevosaihetöistä enemmistö on tyttöjen tekemiä. Käsitys vahvistui tutkimuksen edetessä. Toisaalta, silloin kun hevosen ohjastaja, ratsastaja tai käsittelijä on kuvattu ja tunnustuu sukupuoleltaan, on hän koko aineistossa yleisimmin mies tai poika lukuunottamatta neljättä tarkastelujaksoa (1980-1999), jonka töissä kuvatuissa ohjastajissa, ratsastajissa tai hevosen käsittelijöissä on yhtä paljon tyttöiksi tai naisiksi kuin pojiksi tai miehiksi tunnistuvia.

Taulukko 2. Taulukossa näkyy kuinka tyttöjen ja poikien töiden osuus hevosaihetöistä ja töissä kuvatun hevosen ohjastajan, ratsastajan tai käsittelijän sukupuoli muuttuvat ajanjaksosta toiseen.

Ajanjakso	Tyttöjä yht	Poikien	Tyttöjen	Hevosen ohjastaja(t), ratsastaja(t), käsittelijä(t) töissä tunnustuu	
				mieheksi/pojaksi	naiseksi/tytöksi
1900-1938	55	40 (73 %)	14 (27 %)	30 (55 %)	1 (2 %)
1939-1959	91	58 (64 %)	33 (36 %)	52 (57 %)	5 (5 %)
1960-1979	105	32 (30 %)	73 (70 %)	34 (32 %)	14 (15 %)
1980-1999	104	23 (22 %)	81 (78 %)	21 (20 %)	21 (20 %)
2000 -luku	53	8 (15 %)	45 (85 %)	38 (72 %)	7 (13 %)
yht.	408 100%	160 39 %	248 61 %	175 43 %	48 12 %

Vanhimmissa oppilastöissä, joista enemmistö on poikien käsialaa, on tavallisimmin kuvattu työtä tekevä, kärryä, kisiä tai rekeä suomalaisessa maisemassa vetävä suomenhevonen, jota mies ohjastaa. Niin ikään muutamissa vanhemmissa ravikilpailukuvissa ohjissa on mies. Taistelukohtausten ja mielikuvitus- ja uskontoaiheisten töiden hevosten rotua ei kuvista voi päätellä, mutta ratsastaja on niissäkin useimmiten miespuolinen, esimerkiksi ritari, cowboy tai intiaani. Useissa testeissä ja tutkimuksissa lasten on todettu suosivan oman sukupuolensa piirtämistä, jos aiheena on 'ihminen', mutta noudattavan kulttuurisia stereotyyppioita silloin, kun piirtämisen aiheena on vaikkapa tuttua ammattia tai urheilulajia edustava ihminen. Niinpä sekä pojat että tytöt piirtävät esimerkiksi kirurgin, huippu-urheilijan, taistelupilotin tai rumpalin todennäköisemmin miehenä kuin naisena. (Colley, Mulhern, Relton & Shafi 2009; Oakes 2016.) Myös omassa aineistossani tytöt ovat vanhimpien ajanjaksojen hevosaihetöissä harvoin poikkeuksin kuvanneet hevosen ohjastajan miehenä.

Samalla kun poikien piirtämät hevosaiheiset oppilastyöt käyvät vähiin ja tyttöjen piirtämät lisääntyvät tarkastelemassani aineistossa, vaihtuvat hevosen representaatiot ajan myötä arkitodellisuutta (esim. työnteko tai harrastuneisuus) kuvaavista ensin sellaisiin, jotka kuvaavat haaveita, fan-

tasiaa ja ylipäättään kuvitteellista todellisuutta (sarjakuvat, elokuvat, kaudonkirjallisuus), ja mitä uudempaan aikaan tullaan, sitä todemmalta hevostyöt tyttöjen tekeminä alkavat taas vaikuttaa. Kunnes vuoden 2009 kilpailussa tytöt joutuivat jälleen piirtämään miehet ohjiin ja hevosten selkiin.

Rohkenen selittää ilmiötä lainaamalla ja soveltamalla feministisen elokuvantutkijan Laura Mulveyn (1981/2004) psykoanalyttiseen teoriaan pohjaavaa ajatusta, että nainen voi elokuvaa katsoessaan, tarinaa lukiessaan tai kuunnellessaan omaksua myös maskuliinisen näkökulman ja identifioitua tarinan sankariin. Mulveyn mukaan elokuvan, kansantarinan tai muun kertomuksen konventio, tai kielioppi, sijoittaa katsojan tai lukijan aina (perinteisesti miespuolisen) sankarin yhteyteen. Tähän konventioon naiskatsojan kiinnittävät hänen omat muistonsa ja ikivanha kulttuurinen traditio, jotka myös helpottavat siirtymää omasta sukupuolesta toiseen. (Mulvey 1981/2004, 68, 71.) Niinpä silloinkin, kun tytöt ovat vuoden 2009 kilpailutöissä piirtäneet miehen hevosen selkään tai ohjiin, pidän todennäköisenä, että se ilmentää heidän omaa kiinnostustaan toimia hevosen kanssa tai identifioitua kuvan toimijaan. Kun itse ahmin lapsuudessani 1960- 1970-luvuilla television lännensarjoja ja muita sarjaohjelmia sekä sarjakuvia, joiden sankareina esiintyivät miehet, ne inspiroivat ja antoivat vaikutteita leikkeihin, joissa minä ja paras kaverini omaksuimme esimerkiksi Robin Hoodin ja Ivanhoen roolit.

Vuoden 2009 kilpailussa monet tytöt ovat myös ikään kuin asettuneet pojan roolin kirjoittaessaan viestiä jollekulle henkilölle ja erityisesti kertoessaan tekemisistään hevosen kanssa tai saaneensa uuden hevosen. On mahdollista, että tämä johtuu tavasta, jolla oppilaita on ohjeistettu kuvanteossa: tehtävänannossa tai virikeaineistossa hevonen on voinut korostuneesti esiintyä miesten töiden tai toiminnan yhteydessä, jolloin tytöille ainoa mahdollisuus piirtää lempiaiheensa hevonen on ollut 'roolin vaihdos', fantasia tai jokin muu kiertotie hevosaiheeseen valintaan (vrt. Kankkunen 2004, 104).

Voidaan kysyä onko sota ja väkivalta otettu vuoden 2009 kilpailun teemaksi, jotta saataisiin myös poikia houkutelua osallistumaan kilpailuun. Kuvataidekasvatuksen piirissä on jo pidempään pohdittu syitä poikien vähäiseen määrään koulun kuvataideopetuksessa ja kuvataideharrastuksissa (esim. Vira 2007; Vira & Pohjakallio 2011). Vira (2007, 129-130) on todennut, että koulun kuvataideopetuksessa poikien usein piirtämiin, sotaisilta ja väkivaltaa ihannoivilta vaikuttaviin kuviin suhtaudutaan kielteisesti. Viran omassa kokeilussaan poikaryhmälle antama kuvaamataidon tehtävä, keskiaikaisen linnan ulkopuolella tapahtuvien taistelujen ja tapahtumien kuvaaminen ("Taistelu linnasta"), oli pojille mieluisa, ja he keskittyivät intensiivisesti sen tekemiseen (Vira 2007, 126). Koska valikoin seuraamistani vuoden 2009 kilpailutöiden kansioista vain hevosaiheiset työt, joita kertyi yhteensä 53 kappaletta, en voi sanoa, kuinka monissa *kaikkien* kilpailuun osallistuneiden poikien töissä oli sotaan tai väkivaltaan liittyvä teema. Aineistoni vuoden 2009 hevosaiheisten kilpailutöiden joukossa

olevista kahdeksasta poikien työstä kuitenkin seitsemässä (88 %) teemanä on sota, taistelu tai väkivalta, kun tyttöjen 45 työstä näitä teemoja on kuvattu 15 työssä (33 %). Poikien kuvissa hevoset ovat myös enemmän sivurooleissa, ja fokus on sotaan tai väkivaltaan liittyvän tapahtuman tai sotasankarin kuvauksessa.

Jos tarkastellaan koko aineistoa, sodan ja väkivallan teemaa käsitellään tai sivutaan yhteensä 17 tyttöjen työssä, mikä on vain 7 % kaikista tyttöjen hevosaihetöistä. Vuoden 2009 kilpailuaineiston lisäksi väkivaltaan tai sotaan viittaa vain kaksi tyttöjen työtä: toinen on siluettikuva asetta pitelevästä ratsastajasta vuoden 1940 tienoilta ja toinen on 1950-luvulla tehty jäljennös etruskilaisen hautamaalauksen keihästä pitelevästä ratsastajasta. Toisaalta, vaikka aineiston kaikki sotaan tai väkivaltaan viittaavat hevosaihettyöt eivät ole poikien käsialaa, sodan ja väkivallan teema on mukana yhteensä 28 pojan työssä, mikä on 18 % kaikista poikien hevosaihetöistä.

Kolmannen (1960-1979) ja neljännen (1980-1999) ajanjakson töissä alkaa mielestäni tunnistua myös tyttöjen tallikulttuurin piirteitä. Ojanen (2011) näkee tallin eräänlaisena tyttöjen toisena kotina tai omana tilana, jossa erilaisia tyttöjä rakennetaan. Tyttöjen hevosaihetöitä, joissa tytöt puuhaavat tallipihoilla tai joskus ratsastavatkin siellä, voi tulkita myös tällaisia tyttöjen omia tiloja kuvaavina (kuva 47).

Kuva 47. Tornion Suensaaren yläasteen 14-vuotias tyttöoppilas (Marjaana Sauvola) on piirtänyt vuoden 1981 kilpailuun kuvan, jossa tyttö jättää hevosensa irralleen yrittäessään estää toista hevosta karkaamasta tallista.

Tolonen näkee tallille tulevan tytön suhteessa hevosiin kolme vaihetta: fanivaihe, jolloin hevosiin ihastutaan, leikkivaihe, jolloin tallilla käydään ja opetellaan tallin sääntöjä, ja vastuuvaihe, jolloin tallikulttuurin arvot sisäistetään ja niitä kontrolloidaan itsekin (Tolonen 1992, 136). Ihastumisvaihetta voisivat mielestäni vastata tyttöjen ikään kuin hevosen ihailua etäältä ilmentävät tai romantisoivat, unelmointia ja fantasioita kuvaavat työt, joita on paljon 1960-, 1970- ja 1980-lukujen aineistossa (kuva 48). Leikkivaihetta voisivat edustaa tietyt tallinpihan tapahtumia kuvaavat työt sekä työt, joissa katsellaan toisten ratsastusta. Vastuuvaihetta voisivat ilmentää ne kuvat, joissa hevosia tavalla tai toisella hoidetaan (jalat, kengitys, ruokinta/juotto, silitys, paimentaminen).

Kuva 48. Monet hevoskuvat Helsingin uuden yhteiskoulun 2. luokan (n. 13 v.) tyttöoppilaan (Heini Kalmiala) piirtämän huoneen seinällä vihjaavat, että huoneen asukas ihailee hevosia.

Leinosen analysoimissa, vuonna 1975 kootuissa muistelukertomuksissa sota-ajan hevosista tulee hyvin esiin, kuinka sekä miehet että naiset suhtautuivat tunteenomaisesti, huolehtien ja hellyydellä omistamiinsa tai hoitamiinsa hevosiin (Leinonen 2005). Oma enoni puhutteli 1970-luvulla tammaansa hellittelynimellä "luputti". Ei ole syytä olettaa, etteivätkö pojat sittemmin ja vielä tänä päivänäkin suhtautuisi itselleen tärkeisiin hevosiin tunteikkaasti. Esimerkiksi vuodelle 1974 ajoittamastani 12-vuotiaan Turun yhteislyseon poikaoppilaan piirtämästä työstä, jossa ruunikko hevonen seisoo tarhassa piikkilanka-aidan takana seuranaan lintuja, perhosia, kissa ja orava, välittyy mielestäni lämpimiä tunteita kuvattuja eläimiä kohtaan (kuva 49). Lippalakkipäinen, hymysuin maastossa ratsastava poika, jonka on piirtänyt 10-vuotias poika Ylämyllyn ala-asteelta vuonna 1981, ilmentää mielestäni hevoseen kohdistuvaa tai sen aikaansaamaa positiivista tunnetilaa ja hevosen terapeuttista potentiaalia (kuva 50).

Kuva 49. 12-vuotias poika Turun yhteislyseosta (Esa Riikonen) on kuvannut liitupiirroksessaan hevosen ja lukuisten pikkueläinten ystävyyttä. Aiheen perusteella päättelen työn osallistuneen vuoden 1974 kouluhallituksen kilpailuun, jonka teemana oli ”Rinnakkaiselo”.

Kuva 50. Kouluhallituksen kilpailuun ”Minun elämäni” vuonna 1981 osallistunut 10-vuotias poika Ylämyllyn ala-asteelta (Mika Loijas) on piirtänyt ruunikolla maastoilevan, iloisen pojan liiduilla.

Hevosaihetöissä on selkeitä eroja tyttöjen ja poikien välillä, ja vaikka aineistoni sisältämien poikien hevosaihekuvien voi nähdäkseni vain harvoin tulkita ilmaisevan hellyyttä, kiintymystä tai rakkautta, se tuskin johtuu noiden tunteiden puuttumisesta, vaan ennemminkin poikana olemiseen liittyvistä sosiaalisista paineista kulttuurissamme (Kankkunen 1999, 2004). Siksi lopulta paras keino palauttaa pojat taiteen ja hevosten pariin olisi mielestäni sukupuolirajojen horjuttaminen ja niihin liittyvien vastakainasettelujen hälventäminen.

Tutkimukseni ei tue freudilaiseen psykoanalyttiseen teoriaan nojaavia tulkintoja, joissa tyttöjen hevospiirtäminen on nähty peniskateuden oireena, vaan viittaa pikemminkin siihen suuntaan, että niin tyttöjen kuin poikienkin hevoskuvat pohjaavat kokemukseen hevosista arjessa tai harrastuksissa (Stalker-Horner 1987, 9; Fein 1984/1976). Se, että pojat piirsivät enemmän hevosia ennen ja tytöt nyttemmin, johtuu ajan kuluessa tapahtuneista historiallisista, hevostaloudellisista, pedagogisista ja kulttuurisista muutoksista, joiden ansiosta hevosesta, sen kanssa toimimisesta ja harrastamisesta tuli ajan mittaan suositumpaa tyttöjen ja naisten kuin poikien ja miesten keskuudessa. Hevosen voi nähdä olleen koululaisien kuvanteon aiheena ajan saatossa vastaavalla tavalla sukupuolitettu kuin hevosten käytönkin ja heijastavan median kuvastoja ja kulloinkin vallinneita sukupuolikäsityksiä (ks. esim. Ebere-Anaba 2016; Bates 2015). On kuitenkin hienoa ja ilahduttavaa todeta, että vastoin tavanomaista mielikuvaa hevonen on sadan vuoden jännteellä ollut sekä kuvallisissa töissä että arjessa ja harrastuksissa yhtä lailla tyttöjen ja naisten kuin poikien ja miesten arvostama kumppani, ei vain jommankumman, vaan molempien ”juttu”.

8.6 Hevosen paluu estradille

Viime vuosisadan alusta aina sotiin ja jälleenrakennuksen aikaan hevonen oli näkyvä, kuuluva, tuoksuva ja tuntuva osa koko kansan elämää. Viime vuosisadan lopusta tämän vuosisadan alkuun hevonen on ollut harvojen arkea, mutta se on saanut ja saamassa alati laajenevaa näkyvyyttä kasvavan harrastustoiminnan ja sosiaalisen median kautta. Kuten tiedämme, lasten ja nuorten enemmistöltä konkreettinen havainto hevosesta ja kosketus hevoseen silti puuttuvat ja näyttävät olevan rajoittuneita niilläkin, joilla ne ovat. Vuoden 2009 hevosaiheisten kilpailutöiden otoksessa taitavillakin hevosen piirtäjillä on selvästi ollut vaikeuksia esimerkiksi valjaiden esittämisessä, kun taas aiempien vuosikymmenien työhevoseä esittämissä kuvissa erityisesti valjaat ovat olleet huolellisemmin kuvatut. Sen sijaan ratsujen suitset on huolella kuvattu varsinkin 1980- ja 1990-luvun töissä. Yksi selitys tähän voi olla se, että työhevonen tai vaunuhevonen ovat tällä vuosituhannella kuuluneet erittäin harvojen koululaisten kokemusmaailmaan, mutta ratsastushevonen varusteineen yhä useamman.

Hevosaihetöiden suhteellinen määrä on arvioni mukaan suurin arkistossa selaamieni aineistojen vanhimmissa ja uusimmissa oppilastöissä. Hevosen

kuvaamisen vilkkaus ja kuvien ilmentämä hevosharrastuneisuus näyttävät olleen liitoksissa hevosen vahvaan näkyvyyteen joko oppilaiden arkipäivässä tai (visuaalisessa) mediassa. Uskallan ennustaa, että hevosen näkyvyyden parantuminen ja monipuolistuminen tämän päivän mediassa johtaa yhtenä seurauksena hevosharrastuneisuuden kasvuun myös poikien keskuudessa. Kuten vaikkapa poikien ruuanlaittoinnostusta lisännyt mediatuotanto osoittaa, ovat näkyvyyden laatu ja asiayhteys tällöin merkityksellisiä. Hevosen ”katu-uskottavuutta” lisää hevosta suurelle yleisölle konkretisoiva toiminta, kuten suurten hevostapahtumien tuominen sinne, missä ihmisiä liikkuu (esim. Hevoset Kaivarissa 2017), ratsupoliisit, ravien ja muiden hevoskilpailujen näkyminen tv-uutisissa ja ajankohtaisohjelmissa, hevosten lisääntynyt esiintyminen elokuvissa ja tv-sarjoissa ja vaikkapa julkkisten näkyvä hevosharrastuneisuus (ks. myös Pussinen 2008, 48).

Maatalousteknologian viesti on ollut ettei hevosta tarvita. Harrastavien naisten kautta hevonen sai kuitenkin uuden merkityksen. Nyt työhevosharrastajat voivat olla palauttamassa hevoselle hyötykäyttömerkityksen harrastusmerkityksen rinnalle ja siten kasvattamassa miesten kiinnostusta hevosiin (ks. Päivinen 2013). Hevostyö vaatii tietynlaista voimaa enemmän kuin ratsastaminen, mikä myös voi innostaa miehiä. Samat piirteet, jotka hevosaihetöiden perusteella ovat inspiroineet poikia – vauhti, voima, taito, urheilullisuus, haasteellisuus – näyttävät kiinnostavan myös aikuisia miehiä.

Toivon tutkimukseni näyttävän, millä tavoin hevosen merkitys kulttuurissa on sidoksissa yhteiskunnallisiin, talouden ja historian käännteisiin, miten hevoset (kuten kuvien tai taiteenkin) naisistuminen on seurausta sen yhteiskunnallisen merkityksen muutoksista ja miten hevosen merkityksellisyyden konkreettinen ja näkyvä palauttaminen voisi tuoda takaisin myös hevosmiehet ja -pojat.

8.7 Oppilastyöt suomenhevoshistorian vaiheiden peleinä

Alustavasti oletin, että suurin osa vanhimmissa oppilastöissä kuvatuista hevosista representoi suomenhevosta, kun taas uudemmat piirrookset esittävät muitakin rotuja. Tämän voi sanoa pitäneen paikkansa realististen esitysten, kuten esimerkiksi työhevosta, ravihevosta tai harrastushevosta esittävien kuvien kohdalla: vanhimmissa töissä hevonen on useimmiten valjastettu kärryn, kuorman tai reen eteen ja tunnistuu väriensä, tehtäviensä ja ympäristönsä kautta suomenhevosiksi. Uudemmissa kuvissa hevonen toimii useammin kouluratsuna tai kilpahevosena, sen rotu ei selkeästi ole aina suomenhevonen eikä tapahtumapaikkakaan välttämättä ole Suomi. Mielikuvitushevosien ja vaikkapa historiallisten tapahtumien kuvauksissa esiintyvien hevosten rotua oli vaikeinta päätellä niille annettujen ulkoisten piirteiden pohjalta. Monesti tulkinassa oli tukeuduttava kuvan ulkopuolisiin lähteisiin. Joidenkin kuvien, kuten laukkakilpailuja, intiaanien ja cowboyden hevosia tai arolla laukkaavia laumoja

esittävien kuvien kohdalla saattoi tapahtumaympäristön perusteella olettaa, etteivät hevoset edusta ainakaan suomenhevosta.

Suomenhevoset tunnistuvat oppilastöissä varmimmin konkreettisissa toimissa, työhevosina metsätöissä ja pelloilla, armeijan ratsurivissä, viljaa, heinää, hiekkaa, lautakuormaa, muuttokuormaa tai tykkiä vetämässä. Ne esiintyvät myös vossikkana kaupunkinäkymissä ja vetävät rekeä jouluiheisissä töissä. Rekeä joulukirkkoon vetävä suomenhevonen on suorastaan ikoninen aihe, joka toistuu aineistossa 1900-luvun alusta aina 2000-luvun alun uusimpiin töihin asti, joskin viimeisimmissä selkeästi enemmän kulttuurin kuvastoon kuin piirtäjiensä arkielämään perustuvana.

Excel-taulukkoon tulkintojeni pohjalta tekemäni erittelyn mukaan suomenhevosta melko varmasti representoivia oppilastöitä on aineistossani yhteensä 164 kappaletta, mikä on 40 % kaikista aineiston töistä (taulukko 3). Lukema perustuu eri perustein tekemiini päätelmiin, sillä vain joihinkin vuoden 2009 kilpailutöihin on kirjoitettu, että kuva esittää suomenhevosta.

Taulukko 3. Kunkin ajanjakson oppilastöiden määrät koko aineistossa ja suomenhevosen esiintymien osuus kunkin ajanjakson töissä ja koko aineistossa.

Ajanjakso	töitä yht.	Suomenhevosisia
1900-1938	55	32 (58 %)
1939-1959	91	47 (52 %)
1960-1979	105	29 (28 %)
1980-1999	104	17 (16 %)
2000 -luku	53	39 (74 %)
yht.	408 (100 %)	164 (40 %)

Analyysini osoittaa, että tietyistä näkökulmista tarkasteltuina aineistoni oppilaiden hevosaihekuvat heijastelevat varsin osuvasti syntyäikansa historiallista tilannetta, sosiaalista ja kulttuurista todellisuutta sekä hevosen ja hevostalouden osuutta niissä. Suomenhevosen historian dokumentaationa ne ovat monilta osin yhteneviä eri lähteistä löytyvän suomenhevoshistorian kirjoituksen kanssa. Yllä olevaa taulukkoa kiteyttäen suomenhevosrotu koki oppilastöiden representaatioina pääpiirteittäin samankaltaiset vaiheet kuin todellisuuden suomenhevoset, pudoten eniten kuvatusta hevosrodusta aina vähemmän ja vähemmän kuvatuksi ja nostaten sitten jälleen suosiotaan hevosaihetöiden rotuna. Siksi suomenhevosen kuvausten näyttävä tuleminen vuoden 2009 kilpailutöissä saakin toivon heräämään: kenties se indikoi myös lihaa ja verta olevien suokkien uutta tuleamista!

Suomenhevosen suosio, sen näkyvyys mediassa ja kiinnostus rotuun ovatkin viime vuosina nousseet käsi kädessä reippaaseen tahtiin, eikä vähiten siksi, että sen osuutta kansakunnan synnyssä ja historiassa on on-

nistuttu valottamaan juuri oikeasta kulmasta. Päivi Kanniston diskursianalyttisen tulkinnan mukaan Topeliuksen Maamme –kirjassa (Boken om vårt land 1875), joka oli koulujen vakiolukemistoa lähes 80 vuoden ajan, suomalaiset samastetaan vankkarakenteisiin suomenhevosiin, kun taas muut kansat lämminverisiin kilparatsuihin (Kannisto 2008, 18-19. Ks. myös Rantanen 1994). Topelius kuvailee vuonna 1875 ilmestyneessä teoksessa suomalaisen hevosen (den finska hästen) tavalla, joka yhä kaikuu suomenhevosen rotumääritelmistä ja facebookin sivuilla ylpeiden suomenhevosten omistajien kuvauksista: luottavainen, kärsivällinen, varma, luotettava, sinnikäs, väsymätön, nopea, itsepäinen, uskollinen (Topelius 1875, luku 54).

9 LOPUKSI

9.1 Arviointia

On ilmeistä, että Kuvataidekasvatuksen historia-arkistossa selaamani kuvat ovat vain murto-osa kaikista sadan vuoden aikana koulun piirustus-, kuvaamataidon ja kuvataidetuksella piirretyistä kuvista. Niinpä arkistosta haalimani noin 400 hevosaihettyön aineisto on niin ikään mitä suurimmalla todennäköisyydellä vain murto-osa kaikista niistä hevosaihetöistä, joita koululaiset ovat eri aikoina eri puolella Suomea noin sadan vuoden aikana tehneet. Suppeudestaan huolimatta se näyttää suuntaa-antavasti, miten ja keiden kuvallisissa töissä hevosia on ennen ja nyttemmin representoitu, ja milloin ja miten erityisesti suomenhevonen kuvissa esiintyy.

Kansakoulujen piirustustunneilta arkistoon on kertynyt kovin vähän aineistoa, mistä johtuen varsinkin tutkimukseni kaukaisimmissa ajanjaksoissa painottuvat ylempiin sosiaaliryhmiin kuuluvien kaupunkilaiskoululaisten hevosaihettyöt ja niistä välittyvä suhde hevoseen.

Vaikka joidenkin koulukohtaisten aineistokansioiden ajoitus ulottui aina vuoteen 1999, jäi niiden selaaminen ja näin ollen myös 1990-luvulla tehtyjen oppilastöiden osuus aineistossa tällä kertaa vähiin. Yksi syy tähän oli ajoittamisen hankaluus: kun yksittäisten kansioiden sisällöt on ajoitettu hyvin väljästi ja oppilastöissä itsessään ei ole vuosilukua eikä aina nimeä tai luokka-astettakaan, jää kuvien tarkempi ajoittaminen tutkijan päätelmien ja tulkintojen varaan. Valitettavasti edes 2000-luvun oppilastyöaineistoni ei ollut riittävän monipuolinen eikä ulottunut riittävän pitkälle nykyaikaan, jotta olisi ollut mahdollista tutkia näkykö siinä ja millä tavoin näkyi juuri tämän vuosikymmenen koululaisten suhde hevosiin.

Tarkastelutapa Excelissä osoittautui hyväksi menettelyksi, jonka avulla tutkimusta joku muukin voisi jatkaa eteenpäin. Jos taulukoitavaksi löytyisi lisää aineistoa, jonka ajoitus on tiedossa, se auttaisi aiemmin taulukoitujen töiden tarkemmassa ajoittamisessa. Aikajaksottelun tarkentaminen

parantaisi myös analyysin tarkkuutta. Sinänsä numeerinen erittely ei muuta sitä seikkaa, että laadullisen aineiston tulkinta on aina viime kädessä subjektiivista, se on tulkitsijansa näköinen, yksi mahdollinen tulkinta (Anttila 2014). Laadullinen, etenkin kuvallinen aineisto ei tulkittessa myöskään tyhjene, vaan joku muu voisi tulkita saman aineiston toisesta näkökulmasta toisin (Mahlamäki 2002).

9.2 Vielä jäi tutkittavaa

Tätä opinnäytettä varten ehdin selata läpi arkiston oppilastoita sisältäviä 380 kansioista yhteensä 155 kappaletta eli 41 %. Arkiston noin 70 000 oppilastyötä tämä olisi noin 28500 oppilastyötä, joista löytämäni 408 hevosaihetystä ovat 1,4 %. On todennäköistä, että tutkimatta jääneet 225 kansiota, noin 41500 oppilastyötä, sisältävät vielä huomattavan määrän hevosaihetystä, samalla esiintymistiheydellä (1,4 %) laskien jopa 500-600 kappaletta. Esimerkiksi vuoden 2009 kilpailutöiden kansioita oli 21 kappaletta, ja jo kahdeksasta kansioista löytyi niin runsas määrä hevosaiheisia töitä, että hyvin suurella todennäköisyydellä lopuista kansioista niitä löytyisi lisää. Myös 1980- ja 1990- lukujen hevosaihetystä olisi mielenkiintoista löytää ja tutkia lisää.

Jos mahdollista, haluaisin tulevaisuudessa jatkaa vielä teeman parissa, käydä silloin läpi loputkin arkiston kansioista ja etsiä niiden mahdollisesti sisältämät hevosaihetyst. Toivon ja oletan kuitenkin, että Kuvataidekasvatuksen historia-arkisto ei ole ainoa paikka, missä koulussa tai muualla tehtyjä lasten ja nuorten hevosaiheisia kuvia voisi tutkia. Olisi hienoa, jos erityisesti kansakoulussa tehtyä oppilastyöaineistoa löytyisi ja sen mahdollisesti sisältämät hevosaihetyst antaisivat tilaisuuden lisätä tästä työstä lähes puuttuvan näkökulman suomenhevoshistoriaan.

Olisi myös kiinnostavaa löytää vastaavia ulkomaisia tai kansainvälisiä tutkimuksia ja vertailla niiden tuloksia omiini. Miltä mahtaisivat hevosen historia ja ihmisen ja hevosen suhteen vaiheet näyttää koululaisten viimeisen sadan vuoden aikana tekemissä hevosaihetöissä esimerkiksi Islannissa, missä hevoset ovat osa hyvien monien poikien, tyttöjen, miesten ja naisten arkea?

On vaikea jälkeenpäin tulkita, kertovatko oppilaiden hevosaihetyst vain jo vallitsevista, totutuista asenteista ja suhtautumisesta hevoseen vai ovatko ne syntyäkanaan olleet indikaatioita uudenlaisten asenteiden yleistymisestä. Jos löytyisi aineistoa 2010-luvulta, olisi kiinnostavaa tutkia mihin suuntaan suhtautuminen ja asennoituminen hevosiin on lähihistoriamme aikana syntyneiden hevosaihetöiden sisältöpiirteiden perusteella edelleen muotoutunut tai mahdollisesti muotoutumassa.

Ei ole itsestään selvää, että hevosaihetystä kuvataidetunneilla syntyy. Mutta vaikka lasten ja nuorten hevosteemaisia kuvallisia töitä ei enää syntyisikään kuvataidetunneilla, ovat ne hyvin edustettuna digitaalisessa

avaruudessa. Jos siis halutaan tutkia, mitä hevoset niiden piirtäjille ja kuvantekijöille mahdollisesti merkitsevät tai miten suomenhevosen tarina jatkuu suomalaisten nykynuorten hevosaiheisissa kuvallisissa tuotoksissa, on mahdollista mennä Internetiin ja etsiä heidän eri tavoin tuotettuja visualisointejaan: digitaaliset valokuvat, tietokonegrafiikka, 3D-kuvat, animaatiot, verkkosivut, virtuaalitalit ja niiden kuvakäsittelyt hevoset.

9.3 Tulosten hyödyntäminen

Mitä hyötyä voi olla kulttuurintutkimuksellisesti painottuneesta oppinäytteestä hevostaloudelle?

Hevostalouden ja alan yrittäjien kannalta ajatellen toivon työni tuottavan uutta näkökulmaa ja ymmärrystä hevostalouden sukupuolikysymykseen eli siihen, miksi niin hevosalan harrastajissa kuin ammattilaisten joukossa on miehiä ja etenkin poikia paljon vähemmän kuin naisia ja tyttöjä. Oppilaiden hevosaihetöiden kautta on nähtävissä, että pitkällä aikavälillä tarkastellen hevoset ovat aina olleet miesten ja poikienkin juttu. Oppilastyöt ja niistä tekemäni tarkastelut antavat yrittäjille vihjeitä siitä, millaiset seikat ovat poikia ja tyttöjä hevosissa kautta aikojen kiinnostaneet ja saattaisivat edelleen kiinnostaa.

Haluan tällä tutkielmallani juhlistaa 110-vuotiasta suomenhevosta ja osallistua omalla panoksellani sen näkyvyyden ja suosion lisäämiseen. Tutkimukseni uudenlainen näkökulma suomenhevosen, hevostalouden ja hevosharrastusten historiaan voi tuottaa myös hevostalouden hyödynnettävissä olevaa aineista ja potentiaalia hevosharrastuksen kiinnostavuuden ja hevosnostalgian nostatukseen.

Olen halunnut työlläni havainnollistaa myös, kuinka mittaamattoman arvokkaita Kuvataidekasvatuksen historia-arkiston aineistot ovat ja kuinka tärkeää on koulussa tehtyjen oppilastöiden arkistointi ja lasten spontaanien kuvallisten töiden säilyttäminen niin kasvatuksen historian kuin ylipäätään kulttuurin tutkimuksen näkökulmasta. Vaikka en ollut tutkimassa kuvataidekasvatuksen pedagogisia vaiheita, saatoin todeta, että myös niitä voisi hyvin seurata vain yhtä aihetta, kuten hevosen representaatioita tarkastelemalla. Oppilastyöt kertovat paljon kuvataidekasvatuksen pedagogiikasta mutta eivät pelkästään siitä. Riippuen tehtävänannosta niihin kertyy valtavasti lasten ja nuorten kokemuksiin pohjautuvia tulkintoja ja dokumentaatiota tekoajankohdan historiallisista tapahtumista, elinkeinoista ja sosiokulttuurisesta todellisuudesta. Toivonkin oman tutkimukseni kannustavan muitakin vastaavien kuvallisten arkistomateriaalien hyödyntämiseen tutkimuksessa, myös hevostalouden alalla.

LÄHTEET

Ahtiainen, N. (2008). Suomenhevonen 100 vuotta! Valinnaiskursijuttuja, Peda.net, Janakkala 5.3.2008. Haettu 12.4.2017 osoitteesta <https://goo.gl/kJAUms>

Anttila, P. (2014). Tutkimisen taito ja tiedon hankinta. Metodix - Metoditietämystä kaikille -verkkosivut. Haettu 24.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/GSyx9u>

Aronsson, K. (1997). *Barns världar – Barns Bilder*. Stockholm: Natur och Kultur.

Bates, L. (2015). Young children must be protected from ingrained gender stereotypes. *The Guardian*. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/gZP743>

Colley, A., Mulhern, G., Relton, S. & Shafi, S. (2009). Exploring Children's Stereotypes Through Drawings: The Case of Musical Performance. *Social Development*, 18, 2, 2009, Blackwell Publishing. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/f5Stwf>

Documenta Carelica: Sortavalan kaupungin kansakoulun jatkoluokan päiväkirja lukuvuodelta 1925-26. Haettu 4.9.2017 osoitteesta http://www.rkna.ru/projects/carelica/f.842-op.1-d.1_1/

Ebere-Anaba, C. (2016). Children's Perceptions of Gender roles as portrayed in Disney films. Dublin Business School, School of Arts, Dublin. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/vyDfbb>

Edu.fi: Kilpailukutsu (2009). Kohtaamisia – Merkkivuoden 1809 kuvataidekilpailu. Edu.fi – opettajan verkkopalvelu. Opetusministeriö. Haettu 5.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/wL7zr2>

EDU.fi: Kilpailutehtävät (2009). Kohtaamisia – Merkkivuoden 1809 kuvataidekilpailu. Edu.fi – opettajan verkkopalvelu. Opetusministeriö. Haettu 5.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/jLQecx>

EDU.fi: Kohtaamisia (2009). Merkkivuoden 1809 kuvataidekilpailu. Edu.fi – opettajan verkkopalvelu. Opetusministeriö. Haettu 5.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/AjRQYZ>

Eerola, J. & Hallman, N. (2011). Näin Suomi nousi ratsaille. Hevosurheilumuseo. Haettu 21.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/5ai2Qy>

Eklund, E., Andersson, K., Brandt, N., Rajala, K. & Lehtola, M. (2007). Uudet hevoselinkeinot. *Maaseudun uusi aika* 2/2007, 35-42. Haettu 31.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/uNHhLf>

Elävä kansallisaarre. Suomen Hippos ry. Haettu 29.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/xKxXgh>

Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Faijahommia-blogi. Isän näkökulma: Tyttö vai poika. Haettu 8.9.2017 osoitteesta <https://faijahommia.fi/isan-nakokulma-tytto-vai-poika/>

Fein, S. (1984/1976). *Heidi's Horse*. Pleasant Hill, California: Exelrod Press.

Fogelholm, S. (2015). Ruoveteläisten tulevaisuus oli muualla. Yle Elävä arkisto. Haettu 13.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/VoN8Lx>

Halminen, M. (2003). *Ympäristönsuojelun ulottuvuuksia – pääroolissa hevonen (Equus caballus)*. Ympäristönsuojelun pro gradu-työ. Haettu 29.8. osoitteesta <https://goo.gl/urweMq>

Heikkinen, R. (2016). Kuvataulut historian opetuksessa. Verkkoartikkeli. Haettu 8.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/U195of>

Helsingin ortokuva 1932. Aineiston ylläpitäjä on Helsingin kaupungin kiinteistövirasto ja alkuperäinen tekijä Puolustusvoimien Tiedustelukeskus. Aineisto on ladattu Helsinki Region Infoshare -palvelusta 23.06.2017 lisenssillä HRI - tietoaisteistojen lisenssi - nimeä. Haettu 31.8.2017 osoitteesta <http://www.hri.fi/fi/dataset/helsingin-ortokuva-1932>

Helsingin suomalaisen normaalilyseon matrikkeli 1887-1937 (1937). Haettu 20.9.2017 http://www.norssit.fi/matrikkeli_1887-1937.html

Hevostalous lukuina 2016. Haettu 23.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/iYPUoL>

Himberg, P. (2016). Kuningatar Elisabeth II:n kruunajaiset (1953). Artikkelit ja elokuva, Yle Elävä arkisto. Haettu 6.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/HzTKBu>

Himberg, P. (2012). Kun maaseutu tyhjentyi ja kaupungit täyttyivät nuorista. Yle Elävä arkisto. Haettu 13.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/1xCgLi>

Hippos: Hevosten lukumäärän kehitys 1910-. Haettu 23.9.2017 osoitteesta http://www.hippos.fi/files/4481/Hevosmaara_kokon_1910.pdf

Hippos: Elävä kansallisaarre. Haettu 30.10.2016 osoitteesta <https://goo.gl/UQHWX7>

Hyyrö, T. (2006). *Alakansakoulunopettajien valmistuksen kehitys vuosina 1866-1939*. Väitöskirja. Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tamperensis. Haettu 30.10.2016 osoitteesta <https://goo.gl/uneE4q>

Itsenäisyys 100. Torpparien ja tilattomien tyytymättömyys ei sytyttänyt sisällissotaa. Haettu 23.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/c11NeJ>

Jalava, M. (2010). Tietokoulu vai työkoulu? – Uno Cygnaeuksen ja J. V. Snellmanin kamppailu kansakoulun isyydestä 1860-luvulla. *Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seuran vuosikirja XLVIII*, 45-63. Haettu 11.10.2017 osoitteesta <https://goo.gl/YFUXLb>

Kankkunen, T. (2004). *Tytöt, pojat ja 'erojen leikki'. Sukupuolen rakentaminen koulun kuvataideopetuksen arjessa*. Väitöskirja. Taideteollinen korkeakoulu.

Kankkunen, T. (1999). Kuvistaidemaailman estetiikkoja etsimässä. Teoksessa P. Houni ja P. Paavolainen (toim.) *Taide, kertomus ja identiteetti*. Helsinki: Teatterikorkeakoulu, 125-146.

Kannisto, P. (2008). *Suolatut säkeet. Suomen ja suomalaisten diskursiivinen muotoutuminen 1600-luvulta Topeliukseen*. Väitöskirja, elektroninen painos. Haettu 3.8.2017 Academia.edu osoitteesta <https://goo.gl/KHdT1t>

Kava, R. (1987). *Emil Cedercreutzin hevoset*. Emil Cedercreutzin museon näyttelyluettelo 6a, 5.6.1987. Harjavalta: Cedercreutzin museo.

Kela, T. (2014). Ravitilastot: tutut rohmut rahalistojen kärjessä. *Ilta-sanomat* 20.4.2014. Haettu 3.10.2017 osoitteesta <https://www.is.fi/ravit/art-2000000744875.html>

Keskinen, J. Liikkuminen 1940–1960. Verkkosivu Koskesta voimaa. Haettu 5.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/7ZiGFz>

Kysy.fi: Milloin maataloustuet keksittiin. Haettu 5.8.2017 osoitteesta <http://www.kysy.fi/kysymys/milloin-maataloustuet-keksittiin>

Kuntakartta. Suomen kuntien rajat ja tilastoja visualisoituna kartalle. <http://kuntakartta.org/#2012-vakiluku>

Leinonen, R-M. (2013). *Palvelijasta terapeutiksi. Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuvat kulttuuriset mallit Suomessa*. Väitöskirja. Oulun yliopisto, Acta Univ. Oul. B 115, 2013. Haettu 1.11.2016 osoitteesta <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526201832.pdf>

- Leinonen, R-M. (2010). Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuminen. Esitelmä Maataloustieteen päivillä 2010. Haettu 22.9.2017 Academia.edu osoitteesta <https://goo.gl/mY6gix>
- Leinonen, R-M. (2005). Hevosen ja ihmisen kumppanuus sota-aikana. Haettu 21.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/fvT2m7>
- Mahlamäki T. (2002). Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistot. *Agricolan tietosanomat* 4, 2002. Haettu 24.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/jMQabv>
- Matilainen, E. (1960). *Kuvaamataidon opas*. Helsinki: Otava.
- Muistoja suomenhevosesta (2012). *ET-lehti*, elektroninen. Haettu 5.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/n6iWSJ>
- Mulvey, L. (1981/2004). Afterthoughts on 'Visual Pleasure and Narrative Cinema' inspired by King Vidor's *Duel in the sun* (1946). Teoksessa P. Simpson, A. Utterson & K. J. Shepherdson (eds.) *Film Theory – Critical Concepts in Media and Cultural Studies*. Volume III. London & New York: Routledge, 68-77. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/2XNpAs>
- Nordström, G. Z. (1986). *Bilden i det postmoderna samhället*. Stockholm: Carlssons.
- Norssin historia. Perinteisiin takertuvat; Vakituinen opettajakunta 1967-1968. Verkkosivu. Haettu 1.10.2017 osoitteesta http://www.norssit.fi/sivut/5_43_perinteisiin_takertuvat.php
- Oakes, O. (2016). Gender stereotypes laid bare by children's drawings in charity campaign. Campaign (verkkosivu). Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/XNkxEj>
- Ojanen, K. (2011). *Tyttöjen toinen koti – Etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla*. Helsinki: SKS.
- Olavinen, I. Torpparikysymys kärjistyy. Työväenliikkeen 100 itsenäisyyden vuotta -verkkosivu. Haettu 11.10.2017 osoitteesta <https://goo.gl/3bira2>
- Panofskyn semioottinen kuva-analyysi. Virtuaali ammattikorkeakoulu. Haettu 29.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/jXN3qt>
- Perälä, R. (2015a). Suomi oli 1930-luvulla ahkera, aurinkoinen ja autoistuva, mutta yhä hevosvetoinen. YLE Elävä arkisto 18.12.2015. Haettu 2.20.2017 osoitteesta <https://goo.gl/S6u16n>
- Perälä, R. (2015b). Uusi traktori häikäisi 1950-luvun isännät. YLE Elävä arkisto 20.2.2015. Haettu 6.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/HhzZcT>

- Perälä, R. (2011). Kun töllötin tuli tupaan. YLE Elävä arkisto 19.12.2011. Haettu 31.7.2017 osoitteesta <https://goo.gl/QDfyYn>
- Perälä, R. (2008). Esimmäiset traktorit. YLE Elävä arkisto 12.11.2008. Haettu 6.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/6tKvXK>
- Pohjakallio, P. (2009). Kuvataidekasvatuksen historiaa tutkimassa. *Kasvatus & Aika* 3(3) 2009, 133-151.
- Pullinen, J. & Lokka, A. (2013). Pojat piirtäisivät autoja ja tytöt hevosia. Kuvataidetta vai visuaalista kulttuuria? Haettu 1.11.2016 osoitteesta http://pullinen.net/?page_id=69
- Pussinen, S. (2017). Hevosalan mielikuvat-kyselyn ennakkotulosten esittely ja johdatus keskusteluun. Toukokuun hevosyrittäjäuutiset 12.5.2017, Hamk, Mustiala, Tammela. Haettu 31.7.2017 osoitteesta <https://goo.gl/j8aDMP>
- Pussinen, S. (2008). *Suomenhevosen brandin uudistaminen*. Opinnäytetyö. Hyvinkää: Laurean ammattikorkeakoulu. Haettu 12.4.2017 osoitteesta <https://goo.gl/BXXaVg>
- Päivinen, S. (2013/2015). Työhevoskurssit täpötäynnä. Yle uutiset 15.1.2013, päivitetty 18.2.2015. Haettu 5.8.2017 <https://yle.fi/uutiset/3-6449711>
- Rantanen, P. (1994). Hevosenkaltainen kansa – suomalaisuus topeliaanisessa diskurssissa. Teoksessa M. Kylmänen (toim.) *Me ja muut – kulttuuri, identiteetti, toiseus*. Tampere: Vastapaino, 17–24. Haettu 31.8.2017 Academia edu osoitteesta <https://goo.gl/iY5NuM>
- Ravien historia. Hippos. Haettu 28.8.2017 osoitteesta http://www.hippos.fi/files/169/ravien_historia.pdf
- Ruskeeniemmi, L. (2015). Oppiaineiden yhteistyö tervetullutta. *Seutusanomati*. Haettu 1.11.2016 osoitteesta <https://goo.gl/Mqcmqq>
- Saalas, A-L. (1960). *Luovat kädet. Kuvamataidon opetus kansa- ja oppikoulussa*. Helsinki: Valistus.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. (2006). KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 18.8.2017 osoitteesta http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2_2.html

Saarikangas, K. (1991). Feministinen näkökulma taiteentutkimukseen. Teoksessa E. Sevänen, L. Saariluoma & R. Turunen (toim.) *Taide Modernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus, 231-254.

Salervo, T. (1929). *Piirustuksen opetussuunnitelma*. Stylus XV, 20–27.

Seppälä, J. (2012). *Hollywood tulee Suomeen. Yhdysvaltalaisen elokuvien maahantuonti ja vastaanotto kaksikymmentäluvun Suomessa*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Haettu 12.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/wpdKac>

Schuurman, N. (2012) ”Hevoset hevosina”. *Eläimen ja sen hyvinvoinnin tulkinta*. Väitöskirja. Itäsuomen yliopisto, Joensuu. Haettu 5.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/v4vwzt>

Schönach, P. (2008). *Kaupungin savut ja käryt. Helsingin ilmansuojelu 1945-1982*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, Valtiotiede. Haettu 13.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/pZrnNn>

Sikstus, S. (2011). *Ratsastustallien aikuiset tuntiratsastajat. Ratsastusharrastuksen merkitykset ja yhteisöllisyyden muodot*. Pro Gradu tutkielma. Helsingin yliopisto. Haettu 17.2.2017 osoitteesta <https://goo.gl/V8awUo>

Sornikivi, U-M. (2008). Liikenneturvaa 70 vuotta – Lasten liikennekasvatus 1939-2008. Pdf. Haettu 16.10.2017 osoitteesta http://188.117.45.184/www/fi/liitetiedostot/liikenneturva/liikennekasvatus1939-2008.pdf_pieni.pdf

SRL: Ratsastus suurten murrosten kautta koko kansan lajiksi. Haettu 1.11.2016 osoitteesta <https://goo.gl/8dgu9b>

SRL tiedottaa (2007). Suomenhevonen -juhlalevy julkaistaan 21.3.Vermossa. Suomen ratsastajainliitto 07.03.2007. Haettu 11.10.2017 osoitteesta <https://goo.gl/78gteX>

Stalker-Horner, A. (1986). The Role of the Horse as Subject Matter in Adolescent Girls' Artwork. Teoksessa *Marilyn Zurmuehlen Working Papers in Art Education*, 5, 1, 9-15. Haettu 20.9.2017 osoitteesta <http://ir.uiowa.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1125&context=mzwp>

Suomen tilastolliset vuosikirjat 1912, 1922, 1926. Haettu 31.7.2017 osoitteesta <http://www.doria.fi/handle/10024/67152>

Suomenhevosliitto r.y. (2007). Arkisto vuoden 2007 ajankohtaisista. Haettu 21.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/5piFes>

Talin Grand National 1930-luvulta. Elokuva, Youtube. Haettu 21.8.2017 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=TTXB25pr1ak>

Tilastokeskuksen PV-WEB-tietokannat <https://goo.gl/RMww8x>

Tilastokeskus (2006). Hevonen tulee takaisin. Haettu 31.7.2017 osoitteesta http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_08_06_hevonen.html

Tilastokeskus (1983). Väestö- ja asuntolaskenta 1980. Osa VIII Taajamat. Helsinki: Tilastokeskus. <https://goo.gl/rVk29r>

Tolonen, T. (1992). Tyttöjen hevostallikulttuuri. Faniudesta vastuunottoon. Teoksessa S. Näre & J. Lähteenmaa (toim.) *Letit liehumaan. Tyttökulttuuri murroksessa*. Helsinki: SKS, 135-154.

Topelius, Z. (1975) (suomeksi 1876, verkon faksimile 1937). Boken om vårt land, luku 54: Den Finska Hästen. Projekt Runeberg. Haettu 1.9.2017 osoitteesta https://sv.wikisource.org/wiki/Boken_om_v%C3%A5rt_land

Torpparilaki 1918. Suomen asetuskokoelma. 1918 N:o 135. Haettu 22.6.2017 osoitteesta <http://www.mlang.name/arkisto/torpparilaki.html>

Törnudd, L. (1907/2015). Uudistusvirtaukset piirustuksen opetuksessa ulkomailta. (Lyhennetty versio alunperin WSOY:n vuonna 1907 julkaisemasta teoksesta *Piirustuksenopetuksesta ulkomailta*.) Teoksessa *Kuvis sata*. Helsinki: Aalto Arts Books, 22-42.

Vasara, E. (1987). *Suomen ratsastusurheilun historia*. Helsinki: Suomen ratsastajainliitto.

Vesa, M. & Rahola, P. (2007). Kansallisen maatalouspolitiikan loppuvuodet. Teoksessa *Oraitten päälle. MTK talonpojan tukena EU-vuosien eloonjäämistäistossa*. Helsinki: Otava. Haettu 13.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/DD8KoS>

Vira, R. & Pohjakallio, P. (2011). Miksi poikia ei kuvataide kiinnosta? Teoksessa S. Laitinen & A. Hilmola (toim.) *Taito- ja taideaineiden oppimistulokset – asiantuntijoiden arviointia*. Opetushallitus, raportit ja selvitykset 2011/11, 128-141. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/PzkgH6>

Vira, R. (2007). Taidekasvatuksesta, pojista ja väkivaltakuvista. Teoksessa Aittola & Eskola & Suoranta (toim.): *Kriittisen pedagogiikan kysymyksiä*. Tampere, 115-134. Haettu 22.8.2017 osoitteesta <https://goo.gl/YNqoGh>

Välisalo, T. (2010). *”Uusikaa usein meidän muistojamme”*. *Television sarjafilmit vuosilta 1957-1982*. Suomen historian pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Haettu 31.7.2017 osoitteesta <https://goo.gl/XexkG3>

Kuvalähteet:

Kansikuva (detalji kuvasta 7) ja kaikki muut kuvat, paitsi alla mainitut: Kuvataidekasvatuksen historia-arkisto, Aalto-yliopisto.

Kuvat 2: Opetustaulu (neljä hevosrotua): Ebba Masalin (1920-luku). Haettu 24.9.2017 Pinterest osoitteesta <https://goo.gl/B7xYJn>

Kuva 3: Opetustaulu: Talviset metsätyöt, Martta Wendelin (1928). haettu 24.9.2017 Pinterest osoitteesta <https://goo.gl/yVbuhy>

Kuva 9: Postikortit: Martta Wendelin. Haettu 24.9.2017 osoitteista (1) Systeme.net <https://goo.gl/N1eRMB> (2) Hyvinkään postimerkkikerho <https://goo.gl/CTn1mW> 3) Hyvinkään postimerkkikerho <https://goo.gl/huAgQQ>

Kuva 10: Finna: 1900-luvun alkuvuosikymmeninä Augusta Olssonin kuvaama poika (Niilo Krusberg) vierellään keinuhevonen. Haettu 4.9.2017 osoitteesta <https://goo.gl/1BRGo9>

Kuva 11: Lilli Törnudd opettamassa Ateneumissa vuonna 1925. Aalto-yliopiston arkisto, ARTS

Kuva 12: Emil Cedercreutzin siluetteja Nuori Suomi päivälehden 9. joulun albumista vuodelta 1899, sivu 220. Haettu 24.9.2017 osoitteesta <http://www.doria.fi/handle/10024/47195>

Kuva 17: Puhdetyötä tekevä isä. Valokuvaaja: Sot. virk. P. Jänis. sa-kuva.fi. Kuvateksti: "Puhdetyöt, varsinkin näin joulun alla vievät monelta pojalta kaiken vapaa-ajan mutta ajatus siitä kuinka iloiseksi poika tulee saadessaan isältä upean keinuhevosen korvaa kaikki vaivat moninkertaisesti. Rukajärven suunta 1943.12.10" Haettu 1.9.2017 <https://goo.gl/B7k1zv>

Kuva 24: Tenho-eno ja Tähti-tamma omasta albumista.

Kuva 25: Marlboro-mainos vuodelta 1973, englanninkielinen. Haettu 31.7.2017 osoitteesta <https://goo.gl/GqKgQh>